

אבי עזר

פירוש אבי עזר מאת ר' מאת ר' שלמה הכהן מליסא, שו"ב בק"ק פוזנן, נדפס בשנת תקס"ב – 1802. פירוש זה הוא פירוש על פירושו של אבן עזרא.

פירוש זה אינו מן המשובחים בפירושים, וביקורת עליו ניתן לקרוא בקישור הבא:

<http://shaalvim.co.il/torah/maayan-article.asp?id=332>

התוכן

[הקשה על מספר הפרק מביאה לפרק עצמו]

פרק יח.....58	פרק לב.....29	פרשת בראשית.....3
פרק יט.....60	פרק לג.....30	פרק א.....3
פרק כ.....60	פרק לד.....30	פרק ב.....6
פרשת משפטים.....61	פרק לה.....30	פרק ג.....7
פרק כא.....61	פרשת וישב.....31	פרק ד.....8
פרק כב.....62	פרק לז.....31	פרק ה.....9
פרק כג.....62	פרק לח.....32	פרק ו.....9
פרק כד.....63	פרק מ.....33	פרשת נח.....9
פרשת תרומה.....64	פרשת מקץ.....34	פרק ז.....11
פרק כה.....64	פרק מא.....34	פרק ח.....11
פרשת תצוה.....65	פרק מב.....37	פרק ט.....12
פרק כט.....65	פרק מג.....37	פרק י'.....13
פרשת כי תשא.....66	פרק מד.....39	פרק יא.....13
פרק ל.....66	פרשת ויגש.....39	פרשת לך לך.....14
פרק לא.....66	פרק מה.....39	פרק יב.....14
פרק לב.....67	פרק מז.....40	פרק יג.....14
פרק לג.....68	פרשת ויחי.....41	פרק יד.....15
פרק לד.....68	פרק מח.....41	פרק טו.....15
פרשת ויקהל.....68	פרק מט.....41	פרק טז.....16
פרק לה.....68	פרק נ.....43	פרק יז.....16
פרק לו.....69	פרשת שמות.....44	פרשת וירא.....16
פרק לח.....69	פרק א.....44	פרק יח.....16
פרקלט.....70	פרק ב.....46	פרק יט.....18
פרשת ויקרא.....70	פרק ג.....47	פרק כ.....18
פרק א.....70	פרק ד.....49	פרק כא.....18
פרק ב.....70	פרשת וארא.....50	פרק כב.....19
פרק ד.....71	פרק ו.....50	פרשת חיי שרה.....19
פרק ה.....71	פרק ז.....50	פרק כג.....19
פרשת צו.....72	פרק ח.....51	פרק כד.....20
פרק ו.....72	פרשת בא.....51	פרק כה.....22
פרק ז.....73	פרק י'.....52	פרשת תולדות.....22
פרשת שמיני.....74	פרק יא.....53	פרק כז.....23
פרק ט.....74	פרק יב.....54	פרשת ויצא.....25
פרק י'.....74	פרק יג.....55	פרק כח.....25
פרק יא.....75	פרק יד.....55	פרק כט.....26
פרשת תזריע.....75	פרק טו.....56	פרק ל.....27
פרק יב.....76	פרק טז.....58	פרק לא.....27
פרק יג.....76	פרשת יתרו.....58	פרשת וישלח.....29

119..... פרק ז	99 פרשת שלח	77 פרשת מצורע
120..... פרק ח	99 פרק יג	77 פרק יד
122..... פרק י'	100 פרק יד	78 פרק טו
122..... פרק יא	101 פרק טו	78... פרשת אחרי מות
123..... פרשת ראה	102 פרשת קרח	78..... פרק טז
123..... פרק יב	102 פרק טז	79..... פרק יז
124..... פרק יג	102 פרק יז	80..... פרק יח
125..... פרק יד	103 פרשת חקת	81 פרשת קדושים
126..... פרק טו	103 פרק יט	81..... פרק יט
126..... פרק טז	103 פרק כ	83..... פרק כ
127 פרשת שפטים	104 פרק כא	83..... פרשת אמור
127 פרק יז	105 פרשת בלק	83..... פרק כא
128..... פרק יח	105 פרק כב	84..... פרק כב
128..... פרק יט	107 פרק כג	84..... פרק כג
129..... פרק כ	108 פרק כד	84..... פרק כד
129..... פרק כא	108 פרשת פינחס	85..... פרשת בהר
130..... פרשת כי תצא	108 פרק כה	85..... פרק כה
131..... פרק כב	108 פרק כו	86..... פרשת בחקותי
132..... פרק כד	109 פרק כז	86..... פרק כו
132..... פרק כה	109 פרק כח	89..... פרק כז
132..... פרשת כי תבוא	110 פרשת מטות	90..... פרשת במדבר
132..... פרק כו	110 פרק לא	90..... פרק א
133..... פרק כז	111 פרק לב	92..... פרק ב
133..... פרק כח	111 פרשת מסעי	92..... פרק ג
135..... פרק כט	111 פרק לג	93..... פרק ד
136..... פרשת נצבים	112 פרק לד	93..... פרשת נשא
136..... פרק ל	112 פרק לה	94..... פרק ה
136..... פרשת וילך	112 פרשת דברים	94..... פרק ו
136..... פרק לא	112 פרק א	95..... פרק ז
137 פרשת האזינו	114 פרק ב	96..... פרשת בהעלותך
137..... פרק לב	115 פרשת ואתחנן	96..... פרק ח
140..... פרשת וזאת הברכה	115 פרק ג	96..... פרק ט
140..... פרק לג	115 פרק ד	97..... פרק י'
141..... פרק לד	117 פרק ה	97..... פרק יא
	119 פרשת עקב	99..... פרק יב

חומש בראשית

פרשת בראשית

פרק א

פסוק א

חכמינו אמרו שהבי"ת נוסף וכו' כל המפרשים האריכו למעניתם לפרש דברי הרב באופנים שונים, ולאחר העיון נראה שדבריו עולים עם דעת רש"י והיו לאחדים. הנה הרב בהקדמה על התורה סותר דעת המדרש שדרש התחלת התורה בבי"ת להניח ברכה בבריאת שמים וכו'. ובספר צחות מבואר איפכא, שכתב צורת האותיות וטעמם, וז"ל הקוף הפך האמת וקללה לעד וכו'.

לכן האמנתי לדברי רבים וכן שלמים אשר גזרו אומר על כמה דברים הכתובים בספר אינם מפיו רק באו זרים וחללהו, ותלמידים טועים כתבו בשמו למען חלל את דברי קדשו. ועיין מכלול נקוד גימל כתב מה שכתב הרב במשלי על גפי כמו על גבי, תלמיד טועה כתבו, ע"ש. רק מה שבעל אהל יוסף רוצה להצדיק התלמיד באמרו שאחד מתלמידיו לקט דברים מנוסחא ראשונה שכתב ראב"ע כי כל המחברים כותבים שני נוסחאות ויקח האחרונה ויניח את הראשונה, עכ"ל.

ואני לא כן אחשוב. אבל בדברים שאינם נוגעים ומתנגדים לדברי חכמינו רק סתירה בדברי הרב עצמו אמין לדברי בעל אהל יוסף, אולם בדברים הסותרים לדברי חכמינו ז"ל וגם בשאר ענינים שונים אשר לא כדת, אומר אני שתלמיד טועה וחשוד כתבם למען טמא את דברי קדשו, שנאמר אהבת רע מטוב, כי כל מגמת הלצים להראות סרה מאיש טוב למען יאמנו דבריהם אצל המון, כי דברי הרב מלאים ביראה ובחכמה ומוסר השכל. (שם)

וטעם אלהים כן פרש"י בפסוק ביום עשות ה' אלהים וכן דעת המזרחי. (שם)

ויש שמי השמים הלא ידעת תיבות אשר יתרבו על משקל שנים, כמו ידים רגלים קרנים המה מיוסדים ככה מפני שבראותם זוג. גם רחיים לא יכול לטחון בלתי אם יש לה רחיים ורכב, וגם השמים משקלה שנים, לפי שיש שמים ושמי השמים, וזהו סודו. ועיין לקמן בד"ה ורוח אלהים וגו' והדברים עתיקים בחק המדקדקים.

פסוק ב

והארץ המלה הזאת זרה הנה לזר יחשבוה, כי הארץ הקמץ משום אתנחתא, וכאן עיקר נקודתה סגל, כמו רעותיה בו' נקודות האלף. רוכבי הרכש. ובספר בנין שלמה כתב שבא

כן לזווג המלות עם הארץ הנאמר לפניה, עיין שם בית שקל הקודש ח"ר חלון כ"ד. אולם מה יענה בשאר מקומות כמו **וזהב הארץ. שכון בארץ. והארץ תהיה לפניהם.** וקושטא קאי, כי השם הזה זר כמו רחם לחם, ועיין צחות כ"ה ע"ב. ובאמת כי משקלי שש תנועות אינם שומרים תמונתם יש נכתבו תמיד בשש נקודות. ויש נשתנו לפרקים באתנחתא וסוף פסוק, ויש אשר לא ישתנו כלל, הכל לפי המסורה. (שם)

ואל תתמה על וי"ו והארץ בספר אהל יוסף כתב כל מקום שנזכר בדברי רב פ"א רפה משמש בלשון הנה, כמו **קול דודי הנה זה** ע"ש. ולא הוא, כי מצינו וי"ו במקום או, כמו **אביו ואמו.** ובמקום אשר **אם לא ישבעו וילינו.** וי"ו השואה, **מים קרים על נפש עיפה, ושמועה טובה מארץ מרחק.** וי"ו לתשובת התנאי, **אם בחוקותי תלכו ונתתי.** וי"ו במקום בית ה' **שלחני ורוחו.** וי"ו כמו אבל **ועבדיך באו לשבר אוכל.** וי"ו במקום עם **כי היה ארון ה' ביום ההוא ובני ישראל.** כללא נקט בידך, כל מקום שכתב הרב כפ"א רפה, כונתו על אחד מאלה. (שם)

כי הם זכרים ונקבות וגו' ודעת מקור חיים שמצאנו אותו בכתוב בלשון זכר ונקבה אולם כוונת הרב אינה סובלת פירושו, דמשמע שנותן טעם למה נזכרים בלשון שנים וקפיד אזוגות. אבל באמת טעמו ונמוקו בשביל מים עליונים ותחתונים, שעליון המשפיע נמשל לזכר וזה סודו.

פסוק ז

ויעש. יש הבדלה בבין עם למ"ד ומצינו קירוב בשלשה לשונות, כמו תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך.

פסוק יד

ויאמר. מלת יהי יהיה בעבור שידברו וכו' וכן מצינו כמה ענינים כמו לאמר תנוח האל"ף, כיון שהשתמשו הרבה במלת אמר עם למ"ד. עיין רד"ק מ"ג ע"ב. הנה ראיתי בשם ספר החייט במלת **יהי אור** ז"ל, אופני תנועות הם חמשה. האחד שהוא תנועת החולם היא נפש אל הארבע והרמז בזה כי הא' מניע את הד' חיות שבכל המרכבות עליונות ותחתונות שהולכות על ארבע, ולעומתם חמשה אורות ב"ע בראשית מאורות, עכ"ל. וכיון שנגלה לנו זה הסוד, אף אני אגיד שהוזכר יו"ד פעמים בפרשת בראשית מאורות מאור אור כנגד יו"ד תנועות. ועוד **להבדיל בין האור ובין החושך** נגד שוא נע המבדלת בין תנועה גדולה לתנועה קטנה שלפניה, ולכן **המארת** חסר, נגד חולם שלפעמים נכתב מלא ולפעמים חסר. גם רמז לפי שמיעטו אורם, ומשמש בשני לשונות יחד אור ומארה, וקרוב לזה הוזכר ברש"י.

פסוק כ

ישרצו פועל יוצא פי' וישרצו הוא לשון הוצאה, לאפוקי מרמש האדמה, וזה שכתב הרב תולדות עם הגבהה. ואף שהוא מן הקל אפ"ה יוצא, וכאשר תראה לעיל בפסוק **ויאמר אלהים תדשא הארץ**. אבל **פרו וישרצו** פועל עומד כמו גזרת שב עומד **ושב וקבצך**. ויצא **ושב ה' אלהיך את שבותך**. עיין פרשת שמות **פרו וישרצו וגו'**.

פסוק כב

ויברך. טעם פרו ורבו ולקמן השגתי על דברי הרב שדחק עצמו דפרו ורבו אינו ציווי רק ברכה, ובאמת הוא אחת מתרי"ג מצות, ולהכי אמרינן שהה ולא ילדה מצוה לגרשה.

פסוק כו

י"א כי מלת נעשה יש מכאן דמות ראייה שלא כוון יפה הגורס באבות ונעשה כמעין המתגבר בקמץ, והוא נגד כל המדקדקים, וכבר השיגו עליו. ועיין בדברי הרב בפרשת צו **וכל נעשה במרחשת וכו'**.

אמר המחבר וכבר ידוע מה שהשיבו חכמינו למין אחד ראייה מן שמש אחת שזרחה לכל אדם בפני עצמו. ועיין ילקוט פרשת יתרו מה שכתב בכל מלאך חקוקה עליו צורת הויה. ועיין פרשת וארא מה שכתב הרב ז"ל **ועל יאוריהם** לשון רבים, בעבור שביאור במקומות רבים. ועתה יכוננו על שפתיך ענין **נעשה אדם בצלמנו**. (שם)

ונכה בו, שם הפעל. הנה המפרשים פירשו דלא נוכל לומר שהוא עתיד מהקל, כיון דלא מצינו במקרא רק מן הכבד, כמו **לא נכו**. ודבריהם אינם מוכרחים הרי מצינו מנפעל **ונכה ומת**. ואף שכתב שורש יהודה אין לך רשות לבנות הנפעל מן הקל או הקל מן הנפעל, כי יש להם הוראות שונות לפעמים, ע"ש, אולם כל המדקדקים לא אבו בדרכיו הלוך, כי אין אב בלא תולדה ואין תולדה בלא אב. לכן יסדו חכמינו בתפלתנו וזדים טבעת, כיון שמצאו התולדה **טובעו בים סוף**. הגע בעצמך, האם דבר הכרחי לעמוד כל בנין במקרא ב' פעמים להביא ראייה מאחד אל אחד, אם מצינו התולדה במקרא או האב, די לנו להביא ראייה אם הענין סובל הוראתו. (שם)

ומלת פריה ורביה באדם ברכה היא. דעת הרב כאן שזה נקרא פועל לא עומד ולא יוצא, כמו מיתה, זקנה, ולא שייך בו לשון ציווי. ואני אומר שהוא צווי ממש כמו **ומות בהר**, שהוא צווי לתקן עצמו כמ"ש הרב שם. וכן כאן הוא מצוה לתקן כמו שמצוה בעל הכרם להשקות את הגן. לכן אם שהה י' שנים מצוה לגרשה, כי עודנה לא יצא ידי מצוה עד שקיים פרו ורבו. ואם אז מנע הקב"ה ממנו פרי בטן, יצא ידי חובת מצותו. גם מרומז במצוה זו להזהיר על רשעי הדור שהיו בימי נח, המשקים לה כוס של עקרין שלא תכחיש יפיה.

ולזה צוה הקב"ה **פרו ורבו**. וכן גבי עמלק נאמר **לא תשכח**, דהיינו שימה ציונים וסמנים שלא תשכח. ולכן יפה פרש"י בפרשת נח פרו ורבו מצוה היא.

פסוק לא

יום הששי מצינו סמיכת חסר של, כמו ספר זכרון, שבו נכתב הזכרון. ויש סמיכה שמורה על הדבר בעצמו, כמו **גדול העצה** היינו איש שהוא גדול בעצה. וכן איש מרמה וכן כאן יום שהוא ששי. ודלא כיש אומרים שמפרשים יום שסובב בו גלגל הששי. ועיין שורש יה ד' ט"ו ע"ב. ודקדוק יום הששי הוא בחסרון דעת המתואר, כמו כהן המשנה. גם ה"א הששי זרה. ועיין פרשת אמור פסוק ואיש הישראלי.

פרק ב

פסוק ג

ויברך אלהים וגו'. עיין בדברי הרב פרשת ויחי **ארור אפם**.

פסוק ו

ואד יעלה וכן פרושו **וכל שיח השדה... וכל עשב טרם יצמח** ולא היה מטר ולא אד להשקות פני אדמה וכו'. אולם אין פתרונו עולה יפה לפי סדר הבריאה.

פסוק ח

ויטע. הבי"ת **משרת עצמו וגו'** הנה חקי הדקדוק אינם מכריחים הרב לפרש כך. כי אפשר שנטע גן במקום עדן ועונג, ולפעמים נסמך עדן אל גן ולפעמים גן אל עדן. כמו (יחזקאל כח) **בעדן גן אלהים**. וכן דוגמתו **מצור החלמיש, מחלמיש צור**. וגם ידעת מגדר הל' שיש ב' נוספים. כמו **טרף בפיה**. והוא באחד. וכמוה רבים. וכן בעדן. והוא כאלו כתוב גן עדן. (שם)

וה"א האדם יש לו סוד, המדקדקים מגלים סוד לומר שהוא גם כן שם עצם כללי. לפי ששם אדם נופל על כל חי מדבר. גם האשה בכלל אדם, כדכתיב **ויקרא את שמם אדם**. אבל לדעתי אין זה כוונתו, כי במקום שכתב יש לו סוד, הוא על ג' פנים, לפעמים הוא דבר חכמה אשר אין בקי אין בה. כונתו מפני שאין אנו בקי אין בחכמה זו. ולפעמים הוא דבר אשר נעלם גם כן ממנו, כי לא ידע לפרש. וקאמר שיש לו סוד, על דרך שאנו אומרים על אגדת רבה בר בר חנה או בשאר אגדות שאין אנו יכולין להעמידן על דרך פשט, אם לא שיש לו סוד אשר נעלם ממנו ונגלה ליודעי חן. גם לפעמים יודע הרב כוונת סודו וגם יכול להסביר לן כוונתו, ולא רצה לגלות, לפי שהוא חוץ להענין אשר מדבר כוונת החיבור. ולכל הנך טעמא דאמרן לא שייך דעת המדקדקים שפירשו בדברי הרב. ועיין פרשת שמות

כתב הרב והאדם הוא שם תואר ויש לו סוד. תסתיע דאין כונתו על סוד המדקדקים. אכן אם תראה בפרקי ר' אלי' בחור במין החמישי, בענין שם המתגבר, ובדברי הרב בספר מאזנים אז תבין סודו.

פסוק טז

ויצו, צווי עם על מצות לא תעשה וכו' ומצינו לפעמים צווי בלא על, והוראתו על לא תעשה. עיין פרשת ואתחנן **כאשר צוך ה' אלהיך** לפי דעת הרב.

פרק ג

פסוק ו

ורבים ישאלו. להבין הענין אראך כי נחלקו חכמינו בדבר, לומר שכל אבר מוליד אבר ובכח הזריעה צלמו ודמותו. אולם הקשו לנפשם מדוע סומא מולד פקח, וחגר מולד ישר רגלים. אפס זאת מוחלטת שאם גשם האב זך וחף מאד, כן מוליד תולדתו כמוהו, וכן גבור וחלש, בלתי אם סבובים אחרים מונעים את תולדתו להיות כמוהו. וידוע שאין גשם בעולם אשר אין בו חי הרוחני מעט. ועיין בספר חוקר ומקובל. ובטרם חטא האדם, היה גופו זך מאד מאד יושב בהיכלי מלך וכח לעמוד בהם. אולם בעת שחטא נלקח ממנו מין הרוחני אשר היה בבשרו, ונתעב גופו ומוכן למות ככל דברים גשמים. ואז מוליד כדמותו וכצלמו. ומה ששואלים מה חטאו זרעו, יקשו על פסוק לא **יבוא ממזר בקהל ה'** בניו מה חטאו רק כן גזרה חכמתו ולא מחשבותינו מחשבותיו. ועיין דברי הרב בפתיחה לספר קהלת.

פסוק יא

וכן לבלתי שמור מצותיו. תיבת וכן מקומה למעלה לאחר תיבת רק אך. ומביא ראייה כי לבלתי עם למד פרושו כטעם שלא.

פסוק יב

ואוכל האלף סי' המדבר וכו'. פה ביאר הרב בקצרה. שמא תאמר אוכל הוא שם הפועל, כמו **את כל אוכל השנים** מ"ד ע"ב. גם לא מצינו שם אכל בצירי כלל אף בסוף פסוק, כמו **ונשברה לך אוכל, לשבר אוכל.**

פסוק כב

ופירש ממנו לשון רבים. כבר נתפשט בספרי הרב, גם הובא בפרשת שמות בפסוק **הנה עם בני ישראל** מחלוקת מדינחאי ומערבאי בענין דגושה על תיבת ממנו. לאנשי מזרח נו"ן רפויה לרבים מדברים. כמו בכנוי **יעזבנו ואל יטשנו** וליחיד נסתר הנו"ן דגושה. אבל לאנשי

מערב כל ממנו שבתורה הנו"ן דגושה, ולא תוכל להכירם אלא לפי הענין. וכבר כתב הבחור בספר מסורת, המסורת שאנחנו סומכין על קריאת מערבאי. וכן מוכח לכאורה בתוס' ערכין דף ט"ו ובד"ה אל תקרי ממנו אלא ממנו. ואתה תראה מדברי הרב שגם הוא הלך בעקבות מערבאי. וכן עמא דבר.

פרק ד

פסוק א

קניתי איש את ה' וגו' עיין בדברי הרב בפרשת שמות בד"ה ועתה אזכיר הטעם. אמר המחבר הנה נשמע מדברי חכמינו ז"ל, דתיבת קנה הוא שם המושאל לאיש הגובר נגד יצרו הרע במלחמתו, וכמו איש אשר ילחם בשונאיו בהלחמו בגבורה ובתחבולה לנצח את שונאו, יעשנו המלך לשר גדול ויקנה אותו השם לדורותיו אותו כאלו קנה בכסף, כי אין הפרש אם יקנה אדם חפץ בדמים, או אם יקנה אותו במעשים טובים, נקראו בשם קונה. ולכן כתבו חכמינו ז"ל קנה שם טוב קנה לעצמו, וזה אמת קנה, על יד מעשיך, ואל תמכור ע"י מעשים הרעים חלילה. הטעם **הלא הוא אביך קנך**. כי קרבו אותך בכל מילי מיטב כאלו קנה אותך בדמים. ולכן נקרא **קונה שמים וארץ**. וזה **לב נבון יקנה דעת**. וכן תוכל לפרש בכל מקומות הנפוצות בתנ"ך תיבת קנה אשר לא נוכל לפרשו באפס דמי. ובדרך זה נוכל להבין בנקל מה שאמרה חוה **קניתי איש את ה'** ועתה די לך.

פסוק כו

אז הוחל. ודקדק הוחל מפעלי הכפל וכו' מה שכתב הרב היה השם סמוך אל המלה וכו' דעתו שתיבת בשם היה נסמך אל מלת לקרוא בנגינה, דהיינו לקרוא במרכא בשם בטפחא. וכשתבין למה נאמר בפרשת לך לך **ויקרא בשם ה'** ובפרשת כי תשא נאמר **ויקרא בשם**. תבין שדברי כנים. ודברי אהל יוסף רחוקים מפשט. ושאלתי כמה קושיות בדברי הרב וזאת תשובתי. אחת שאלת בדברי ראב"ע פרשת בראשית בדקדוק **אז הוחל וכו'**. ע"כ אשיבך מלין ואת רעיך עמך. ובטרם אשיבך אעריך שנית בדברי ראב"ע. חדא איך יוכל לבא דגש אחר תנועה גדולה שאין בה נגינה. שנית איך יפול הדגש בבנין הפעיל וגם אם יורה על אות הכפל. איך יבוא בפ"א הפעל. גם קשה הלא כבר חשבו המדקדקים ארבע תיבות לזרים אשר המה בנח עם הדגש ואיך רצה הרב להוסיף עוד זרים. ועתה אענך דע דבנין הפעול בקמץ או בשורק הנקרא קובץ ובנחי עין המה במלאפום. להורות על אות נחה. כמו **הושב כספי. הוקם על**. ובנחי פ"א יו"ד, כמו **הורד מצרימה**. להורות על יו"ד פ"א הפעל. ובכפולים כמו הוסב. ואתה אחי עיין הושע ח' **כל מבצריך יושד**. ישעיה ל"ג **כהתימך שודד תושד**. וכן ישעיה כ"ד **ושאיה יוכת שער**, לפי דעת רוב מדקדקים כולם בדגש עם הנח ודגש בפ"א הפעל להורות על אות החסרה. ופשוט הוא שאות הראשון מכפל חסר תמיד. וע"כ מורה דגש פ"א הפעל על אות שאחריו החסרה, ופשוט שדוקא

דגש המורה על הבנין מקומה בעין הפעל, אבל דגש שמורה על שאר דברים לא מקומה מכבדה. ועתה אשכילך שהנח בתיבת יושד תושד המה אחת ה"א הפעול. וכמבואר במדקדקים. ודגש הפ"א הוא להורות על אות הכפל. ובתיבת הוחל יש לטעות שהוא מגזרת יחל, כמו **אשר יחלתני**. או מגזרת חיל ורעדה. והרב ראה מקומה והוראתו מעיד שהוא מן הכפולים, ע"כ מפרש הוראתו וקאמר שאם לא היה חי"ת פא הפעל, ודאי מתקני הנקוד שמו דגש בפא הפעל שלא לטעות בהן שהמה מנחי עין או נחי פ"א יו"ד. גם מטעם זה הוסד הדגש ביושד תושד שלא לטעות בו שהוא מגזרת שוד, כדבר שנאמר **גם תנין חלצו שד** וכדומה. נמצא דברי ראב"ע כנים על חכמת הדקדוק, ולית נגר המעתיק אותו ממקומו.

ועתה אשיב אחד אל אחד אשר הקשית, איך יוכל לבוא דגש אחר תנועה גדולה שאין בו נגינה. אשיבך שתנועה גדולה היא תחת תנועה קטנה שנקודה העצמית היא קובץ ונשתנית לתנועה גדולה ביושד יוחל להורות על פ"א הפעל. ע"כ נאבדה גבורתה ותקפה ודגש במקומה עומדת, כידוע בספרי המדקדקים כי לא מלבי. ואף שתנועה גדולה בתיבת הוחל הוא למותר, אולם כיון דהוכרח לבוא בעתיד יוחל תוחל נוחל, ע"כ לא זזה ממקומה. ולכן שפיר לא חשבוהו המדקדקים התיבות האלה לזרים, כי נח ודגש יחדיו ירבעון. כי התם חדא טעמא להם, לפי שאין לנח שום הוראה. כמו לנער היולד וכדומה, שאין לנח שום הוראה. אבל הכא ביושד תושד יוכת, הנח מורה על ה"א הפעיל, והדגש על אות החסרה, לכן לא חשבוהו לזרים. עתה דברי הרב נכונים ואין בהם פקפוק וזרות.

פרק ה

פסוק ט

כי העברים ישמרו הטעמים ולא המלות וכו' עיין דבריו בצחות, וז"ל: תמצא נח ואיננו מגזרת ינחמנו. כי המ"ם הוא שורש, ולא יסור שורש רק מאותיות נח שהם אהוי או מאותיות הכפל. רק טעם המלה שמרו, כי הנחמה הוא להסיר עצב האבילות והוא נוח לנפש ע"ש. ועיין פרשת פנחס **לימין משפחת הימיני** מה שכתב הרב שם.

פרק ו

פסוק ו

וינחם ה' וכו'. עיין בדברי הרב בפרשת כי תשא על פסוק **וינחם ה' על הרעה**.

פרשת נח

פסוק ט

ותמים תואר השם. כתב אהל יוסף דסבר הרב תמים בלבו דלא שייך לומר צדיק תמים דאם כן איך יעמדו שני תוארים יחדיו ע"ש ואני אראנו דוגמתו ככם אלף כמו **גבור ציד**, **חכמי יועצי פרעה**, **חכם חרשים**, עיין צ"ה שמות ל"ה וכן **אנשי בני בליעל**, וכן **גבורי חיל**, **מלאכת עבודת בית אלהים**, ואף דמפרשים דחקו עצמם לפרש תוארים הסמוכים להיות כל אחד תואר בפני עצמו, כמו: חכמי, יועצי, יאמרו חכמים יועצים. ברם מצינו תוארים סמוכים ותואר על תואר לאלפים בתנ"ך, אשר לא סבלו הדחוקים האלה. ולדעתי אין זרות כלל בתואר על תואר. והנראה לי בדעת הרב כי לא שייך מלת תמים רק באיש הולך לתומו, כמו **גבר תמים**, איש תמים איש זה. ולא מצינו חסיד תמים או קדוש תמים, כי צדיק וחסיד סובל כל מילי מיטב ותמימות. וכל אחד דלא מקרי תמים לא מקרי צדיק, לכן קאמר הרב צדיק במעשיו לעיני כל, תמים בלבו בסתר וכפיו כן לבו וזה מעיד הקב"ה עליו שהוא יודע לבבות, וזה שכתב פרשת קדושים, וז"ל דע כי השלם שלם מאד ע"ש בדברי הרב כי שם כתבתי באריכות וצדקו דברי רש"י בפרשת חוקת שמפרש אדומה תמימה באדמימות.

פסוק טז

תחתיים תואר השם. דע לך. כי שנים מנפרד שני ולמ"ד הפעל חסרה, ומשפטו שניי בפלס שלישי, לכן באו בתואר הרבים שנים. ושלישים, דעת מדקדקים שהוא מנפרד שלישי, ויש כתבו מנפרד שלישי. ודעת הרב מורה שהנפרד שלישי. וניחא שפיר ושלישים תעשיה בלא חירק היו"ד בפלס קול נגידיים אדבר. ומה שהביא הרב, סלח קשת גנב היא דוגמא בעלמא להראות איך שמשקלי שמות שונין דא מן דא.

פסוק יז

החולם והשורק מתחלפים. כמו **ישפטו הם**. **לא תעבורי מזה**, **ארון העדות**. **ועדותי אלמדם**. (שם)

וטעם המבול. וכן **עץ הדעת טוב ורע**. כי לא תבוא ה"א הדעת על הידוע בסופו ועל סמוך.

פסוק יח

והקימותי את בריתי לאות שהשם נשבע וכו'. היינו בתחלת דברים נאמר **ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו**. אף שלא מצינו במקרא שאמרו נשלחה אנשים סופו מוכיח שאמרו כן מצינו ישע'י נ"ד **אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ**, שמע מניה שזאת היא הקמת ברית ושבועה.

פרק ז

פסוק ד

ומלת היקום לא נעלם מן הרב **ואת כל היקום אשר ברגליהם** פרשת עקב.

פסוק כג

תשובה גמורה על חסרי הדעת. הנה רבים הביטו אחרי הרב ותקילתו במאזניא השתכחו חסר, ברם קושטא קאי, כי לא נעלם ממנו מאן דאמר שלא היו מבול בארץ ישראל, כאשר כתב הרב מאחינו וכו', וחלילה לרב מרשע לדבר סרה על חכמינו. רק בצחות לשונו נפלה תחת הנוצה חסרי הדעת. וכונתו על שלילת דעה זאת. כמה דתימר דלא סברי דעה זאת כמה ששמשו חכמים בלשון שלילה. ושלילה וחסר שמות נרדפים. ולכן דקדק בלשונו חסרי הדעת. ולא כתב חסרי דעת. ודעת הרב כריש לקיש דפליג בזבחים על ר' יוחנן. ולפי דברינו דברי הרב כאוד מוצל משטף אף ולא גושמו ביום זעם. ראה מה שכתב בפרשת וישלח בענין **בלע בן בעור וכו'**. כי לא יפול מדברי רבותינו ז"ל ארצה. ובכמה מקומות כתב כן.

פרק ח

פסוק ב

ויסכרו כמו ויסגרו. אמנה בספר משלי כתב הרב על גפי כמו על גבי. ובפרשת מקץ נצטדק הטי"ת בעבור תי"ו התפעל, מכלל דהדר ביה רב מההוא וסבר כדעת מדקדקים דאותיות הבאות ממוצא אחת מתחלפות גם כן. ודוחק לומר בכל הני שהם שתי מלות. ועיין ריש קדושים בפסוק **לא תלך רכיל**, או בחר לך דברי המכלול שהבאתי בראשית א'.

פסוק י

ויחל עוד. על דעתי מתחלה דעת מדקדקים מחולקים בבנינה בגזרתה. יש סוברים שהוא מן נחי עיין מבנין הפעיל. ויש סוברים מבנין נפעל. כמו **ונבל כעלה כלנו**. ויש סוברים מנחי פא יו"ד מפועל הדגש על דרך **ויבשהו**. וכאן נשתנו להשלים חי"ת הדגושה, אף כי ברוב לא נשלם חי"ת הדגושה. ולפי דעת הרב שיהיה מכופלים אין פתרונו עולה יפה, ויפה כתב הרב ויתכן להיותה מלה זרה בדקדוק. והראיה שכתב הרב דחשבה לזרה לפי שאין פתרון עולה יפה, דלקמן **ויחל נח איש אדמה** כתב שם מתחלה מפעלי הכפל וכו', ושם לא כתב שהיא זרה מפני דשם עולה יפה.

פסוק יא

טרף בפיה יש אומרים וכו'. דעת הרב שהוא שם דבר, כמו **אדמת עפר**. שהמה שני שמות

מורים על הוראה אחת והמה נרדפים. וכן כאן עלה וטרף. ואם היה פעל היה לו לנקד חציו קמץ וחציו פתח כמו שפירש רש"י בהרבה מקומות. ואח"כ קאמר הרב שהוא לעולם פעל, ומצינו פועלי דוגמתו בשני קמצין כמו **אריה שאג**, כי הוא טרף. והוראתו שעלה הזית טרף ושבר פיה מן האילן ולא מצאה כן על פני המים. אך הבית נראה כנוסף, כי נראה שמלת טרף קאי על היונה והוי למימר טרפה. כי יונה נאמרה בכל מקום בלשון נקבה. אמר הרב דבי"ת נוסף וכאלו נאמר טרף פיה ופה נאמר לשון נקבה ולשון זכר. והדר קאמר הרב אפשר שהוא תואר השם והוראתו שבורה כמו שפירש התרגום.

פסוק יב

וייחל מבנין נפעל וכו'. הנה אין כאן הכרעה בין דברי הרב לדברי רש"י שמפרש שהוא מבנין התפעלות, כי לכולם אית ליה פירכא. אם מבנין נפעל הוה למכתב וַיִּיחַל, ואם מבנין התפעל ויטיחל, כמו **ויתיעצו ויתילדו**.

פסוק יז

היצא כמו השלם וכו'. כמו השלמים, על הדרך הפקד ציווי מבנין הפעול. וכן כתב הרב פרשת וישב לבלתי נתן זרע, כמו השלם. ודברי הגה באהל יוסף באריכות, וזה נכון כמו שכתבתי.

פרק ט

פסוק ג

כירק עשב על שני משקלים. כי ירק יש לו שלשה משקלים. בשש נקודות **ירק לא היה**, ישעיה ט"ו. ומשקל פעול ואחר **כל ירוק ידרוש** איוב ל"ט. ובשני קמצים **כגן הירק**. וכן עשן לו שני משקלים, בשני קמצים ובשש נקודות. וכן הבל יש לו שני משקלים, עיין קהלת י' ב' תמה אני על בעל הגה במרגליות טובה שכתב בדברי הרב דברים אשר לא עלו על לבו. ועיין צחות כה ע"ב.

פסוק ט

ואת זרעכם. הרב פירש הוראת את פירש עם. וקשה ליה דאתכם השלישי נראה למותר, כיון דכתיב **נפש החיה אשר אתכם**, מה למימר שנית **ובכל חית הארץ אתכם**. וזה שכתב הרב ואתכם השלישי פירוש אותו ברית שהיה אתכם, ולא קאי על החיות אשר אתכם בתיבה, רק על הבריות שהיא אתכם. ועיין במרגליות טובה באריכות, והנכון כמו שכתבתי. ועיין פרשת תולדת בדברי רש"י **תהי נא אלה בינותינו** ובדברי הרב שם ומה שכתב הרב או נכפל לתוס' ביאור נכון הוא. וכן מצינו בצפניה **בעת ההיא אביא אתכם וגו'.**

וכן נחמיה ד' ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר אחרי אין אנחנו פושטים בגדינו.

פסוק יב

אות זכר ונקבה וכו'. כמו **זוה לך האות**. והרבויו אותות. וטעות בפי המון לומר אותיות כי מן רבויו אותיות הנפרד **אתה מרבבות קודש**. ולא כן דעת הרב בעל לוח ארש.

פסוק כה

עבד עבדים וכן תרגום אונקלוס ויהונתן. בפרשת צו כתב הרב **קדש קדשים** קודש כאחד הקדשים. אבל קודש הקדשים על קדושה גדולה.

פרק י

פסוק יג

ובעבור שהבן מאון האב וכו'. ועיין ברש"י בראשית בד"ה **ועירד ילד** ותמצא טעם למה נאמר פעמים בזכר הוליד ופעמים ילד. וקרובים לדברי הרב.

פרק יא

פסוק א

שפה אחת בפתח קטן. וכן **נקי יהיה לביתו שנה אחת**. (דברים כ"ד).. ובתשלומו אחדת. אך שכבד על הלשון לדבר שני אותיות רפות ממוצא אחת. וזה מה שכתב הרב ובספר הדקדוק בארתי למה חסר ד' אחת. הנה דעת הרב נראה בעליל. אף שלא יתכן סמיכת ענין בשם מספר המחובר אל המתואר. אבל במלת אחד כיון שהוא התחלת המספר שוה בסמיכות לשאר שמות. ועיין יסוד הניקוד. (שמות ס"ו)..

פסוק ו

ויאמר ה' זה הדבר אמר למלאכים. דעת הרב כי אין מוקדם ומאוחר בתורה, וכאלו נאמר קודם הבה נרדה ואחר כך וירד ה'. וזה שכתב הרב וזה טרם וירד. וכיון שנאמר למלאכים **הבה נרדה** לשון הזמנה והכנה וכדרך שישמעו אדם נאמר ג"כ וירד. וזה שכתב הרב וטעמו ירד בעבור שאחר כן וכבר המתיק הרב מלת וירד בפסוק שלפני זה מה שיש בו די למבינים.

פסוק ז

הבה נרדה. עיין דבור הרב באריכות. ומה שכתב ונבלע על משקל ונסבה טעות המדפיס. וצ"ל **וְנִבְּלָה** על משקל **וְנִסְבָּה** (ד"ה א' י"ג). גם יש בדברי הרב ארבע תיבות נוספות ואלו

הן (ובחסרון הכפל ונבלע שם), אולי תלמיד אחד כתב כן בצדו פירוש על דבריו הראשונים בד"ה ובבלוע הכפל ונבלע והציגום המדפיסים ביחד ובללם. ומה יפו דברי הרב ר' משה העריס שכתב לכן הוקלה ונבלה לפי שמשפטם ונבל. כדרך הכפולים בבנין זה בעתיד. וכיון שמשפטה כן אף שבא ה"א נוספת. נשארה התיבה על משפטה הראשון וניטל הדגש.

פרשת לך לך

פרק יב

פסוק ו

יתכן שארץ כנען כו' הנה גם רש"י כתב כדברי הרב, אבל בפרשת שלח לך כתב רש"י בד"ה **וחברון שבע שנים נבנתה וגו'**, שחם בנה כנען לבנו. ודברי רש"י סותרין אהדדי. וכבר תרצם המזרחי בפרשת בראשית, שרש"י מצא שני אגדות. באחת מבואר שבחלקו של שם נפלה הארץ וכנען תקפה מבניו. ובאחת מבואר בחלקו של חם נפלה. ודעת הרב גם כן נוטה בחלקו של שם נפלה. וסוד מבואר במפרשים. **ובסודם אל תבא נפשי**. ובפרשת וירא תמצא דעתי.

פסוק יג

ובאה אחותי את מלעיל ובאה כן בעלילת נסוג אחר. ולא כן **אחותי בת אבי** פרשת וירא.

פסוק טז

ויהללו קל הלמ"ד הראשון וכו'. כי קשה על הלשון לדבר שלשה למדי"ן רצופין בבת אחת. לכן חסר דגש הבנין.

פסוק יט

וקמצות וי"ו ולך וכו'. דעת הרב כיון שהיא בהפסוק ואין אחריה מלה בוי"ו החיבור. וכן **יצא ושוב** מנחה ונסך. ועוד כלל אחר אמרו המדקדקים דוקא שתהיה נגינה באות שאחר הוי"ו. אולם אם הנגינה רחוקה אז נקוד בשוא. כמו **שמש וירח קדרו**. (יואל א'). והטעם כי כן משפט הלשון שנשתנה התנועה לשוא כשהנגינה רחוקה ממנה כדי להקל על הלשון. עיין יסוד הנקוד שו"א כ"ו.

פרק יג

פסוק א

ודקדוק ויעל פרשתיו בספר היסוד. כי נחי למ"ד ה"א שלשה משקלים להם. כמו ויבן ויקש. ואם פא פעל או עין הפעל גרונית נפתח פ"א הפעל מקום הסגול והאות הנוספת בצירי או בחירק. כמו תחת גערה. **אל יחר, וישע.** אבל העי"ן לא בא לעולם בחירק או בצירי רק בפתח. ויעל ויען ויעש. ועיין פרשת וישלח **ויחץ את העם.**

פסוק ה

ואהלים בחולם בין האלף לשון יחיד כמו גורל זאת ידוע למדקדקים כי הנפרד מן אהלים בחולם אהל בקמץ הה"א. כמו גורל גוזל בקמץ. והרבוי מן אהל בסגל אהלים בחטף כמו קודש קדשים וטעם על זאת תמצא בספרי המדקדקים. ועיקר הטעם, כיון שמצינו כן במקרא פרידתם ורבוים. וראיתי בספר מדקדק שכתב אהלים בקמץ א' נקרא ריבוי פורט. ואהלים בחולם נקרא רבוי כולל. ואין דעתי נוחה הימנו.

פסוק ו

יחדו לשון שנים. פירוש אין פרושו כמו משלי כ"ז **ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו.** כי שם שרשה חדה מלשון חידוד. וכאן מנחי פ"א יוד. ובעל אהל יוסף פירש דברי הרב באופן אחר. והמעין יראה. שדבריו סובלין כמו שפרשתי. (שם)

וטעם הכנעני והפריזי כרעיו כי קשה לרב שנאמר אז יושב הוא לומר יושבים. ועיין פרשת בא שכתב הרב ז"ל ולפי דעתי כי אמר **ויושב את משה ואת אהרן.** ולא אמר ויושבו בעבור כי משה הוא העיקר. וככה **ותדבר מרים ואהרן.** גם בפרשת כי יביאך כתב הרב להזכיר הכנעני לבדו. כי הוא אב לכולם עכ"ל. לכן שפיר נאמר כאן יושב על הכנעני כי הוא עיקר. והפרזי הוא כרוע וצותא בעלמא.

פרק יד

פסוק י

הרה נסו אל ההר נסו. ידוע לנו מאמר ר' נחמיה ביבמות י"ג כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה"א בסופה. וכן כאן. והוא מכפולים. והנפרד משקלה הרר בוי"ו נקודות. ומשמע דרב לא סבר כרש"י. וה"א בסופה משמש שני שמושים. דהיינו אל ההר ידוע.

פרק טו

פסוק ב

ויז"ד עירי כיז"ד אכזרי וכו'. ע' משלי כ"ז **אכזריות חמה.** וזה שכתב הרב וסר ממלת

ערימים יהיו והתימה שבנפרד לא יסור לעולם היו"ד, שלא תוכל לומר עריר כמו אכזר. וברבים נחסר. ועיין בספר מאזנים בנקודת החירק.

פסוק י

ויבטר אותם. כי בהמה ואדם שנים המה ותרגום יונתן מסייעיא ליה שכתב וסידר פסגא. ועיין ריש עוקצין פסיגא של אשכול וכו'. ואשר נכתב ביריעות אחותה. וכאן לא נאמר אחיו. לכן כתב הרב כי הבהמה ואדם שנים, היינו זכר ונקבה ושייך לומר רעהו. ולא שייך כן ביריעות **כי איש באחיהו ידובקו**. ומה שכתב הרב פרשת משפטים שאין לשור ריע כי אם בן זוטא כתב כן בצחות לשונו כאשר כתב פרשת ויצא ובן אפרים חסר אלף. ועיקר תפיסתו על בן זוטא. מפני ששור סמוך לאיש וקאי רעהו על איש. הנה מקור חיים ואהל יוסף פירשו באריכות ומוחקים גירסת ראב"ע שלפנינו. ולפי דברינו ניחא שפיר.

פרק טז

פסוק ב

ובן חסר ה"א כו' כי שרשו בנה וחסר הה"א כמו שחסר מן שורש חיה. ונכתב **וארפכשד חי** פעל עבר. וכן **חי הוא יודך** תואר לאיש חי.

פרק יז

פסוק יא

וכן לא ידון רוחי עם נדנה. כי שני שרשים להם. גם כאן שרשה נמל וגם מול. כי המול ימול כתב הרב אחר כך שהוא מבנין נפעל, ואם איתא ששרשה נמל הוי למכתב ינמל כמו **נקם ינקם** כי אין דגוש אחר משלים שני נוני"ן. אבל ונמלתם שרשה נמל והוא פועל מדכתיב את המורה על הפעול, לכן **וערל זכר אשר לא ימול**.

פרשת וירא

פרק יח

פסוק יח

ונברכו בו. ומלת והתברכו איננה כן רק הם מתברכים. לפי שבנין התפעל אינו יוצא לשני, ופרושו שכל הגוים יתלו ברכתם בזרעך, לומר האל יברכנו כמו שברך זרע אברהם. וכן מבואר במכלול.

ונברכו, מקבל הפעולה מאביה. ולא כן דעת אונקלוס. כי לפי תרגומו גם והתברכו הוראת נפעל לו. ועיין דברי הרב בפרשת מסעי ובדיבור המתחיל והתנחלתם אותם. מבואר בדבריו שיש להתפעל גם כן פעול. וקשים להולמו.

פסוק כא

ואם לא אדעה וגו'. כבר צוחו קמאי על דברי הרב שנתן מקום לטעות בדבריו. גם אנשים אשר מבעטים ארחותם למדו מתוכה לשקר. וכאן עלה להשחית דבריו. ותולין דבריהם הנשחיתים באילן גדול. על כן אמרתי עת לדבר ולפרש. שפטו נא וראו כי אין רמיה. ודעת כוזבת במחשבותיו. הביטו בספר קהלת א', וז"ל היוצר לבם יודע הכלל ופרט. (תהלים, כי יודע ה' צדיקים).

עתה אשכילך בינה ואמשול לך משל. כי גביע כסף מחובר מחלקים דקים לאין מספר. וגביע שלם הוא כלל כל החלקים כולם, ואם נחלק לחלקים נקראו כל אחד מהם חלק. ואם הגביע שלם, אז יודעים כולם שהוא גביע מחובר מחלקים. ואם נשבר לשנים, אף שאבד שם הכלל. ושם שני חלקים יוכר קצת במראה ובתבניתו שהיה מקדם בהתחברו יחדיו גביע שלם. ואם נשבר לארבע חלקים, הרואה חלק רביע מהן. אם הוא אומן או יודע, בין מבין גם כן את הכלל שהיה גביע. אולם אם נשבר לחלקים דקים, אין איש בארץ אשר רואה חלק מהן כחוט השערה, או גדל מעט מנהם ויבן את הכלל. שאלו חלקים היו מחוברים בדרך כלל והיה גביע בראשונה, ברם לא ידע. אם היה גביע או קערה או סכין או שאר דבר. הרי לפניך דלית אינש ביבשתא אשר רואה חלק ויודע כללות הדבר. ועתה אשכילך בינה, אם אנו רואים איש אחד נוהג במדה טובה לעינינו או עשה מצוה אחת, אין אנו יודעים כללות האיש הלזה, אם תמים הוא במצוה זו בלבד או גם בשאר מצות. לא כן אנשי ביתו הסובבים סביביו תמיד, המה רואים חלקים יותר בסתר ובגלוי, אך המה ידעו לשפוט יותר כללות האיש ההוא, כי בראות חלקים הרבה. ישפוט השכל להכיר את הכלל. לא כן הקב"ה בוחן לבות, יודע כל חלק בדרך כלל, כי הוא בוחן לבות. ולא על דרך חלק. ועתה נחקרה נא, שאמר אברהם **האף תספה וגו'.** כאלו מוחלט אצלו. שיש שם צדיקים בבירור, ואמאי לא אמר אולי יש בם צדיקים יצילו המה את עצמם. אולם אברהם אבינו עליו השלום בצדקתו ובתמימות לבו ראה או שמע כמה אנשים אוחזים מדה אחת טובה לעיני השמש. וחשב זאת לודאי שהמה צדיקים לפי ראות אדם כאשר הקדמנו, כי האדם ידע כל חלק בדרך פרט. ולא ידע כללות הדבר. אבל הקב"ה הוא ידע בדרך כלל. כי כל מעשיהם תוהו. והכל בנוי על שוא ותוהו. לכן כתב הרב והעד, שזה הפי' הוא אמת, שאמר אברהם **האף תספה** בלשון תימא כמו שהקדמנו. ועיין בספר חוקר ומקובל דף י"ד ע"ב ונפקחו עיניך בדברי הרב. אולם לא נתקררה דעתי בדברי החוקר, כי המה לכאורה מתנגדים נגד חכמינו ז"ל, ומרגלא בפי לומר על רב אהני ליה צלותא. הן על לבי שואף זורח לפרש דברי הרב בכמה אופנים, הלא המה בכתובים אצלי. ואין זה תוכן כונת חברי לכן קצרתי. ומה שכתב הרב ונפתח ה"א האף. כי ה"א התימא נקודתה בשו"א. וכאן בפתח בשביל האל"ף. שהוא מן הגרון וכו'.

פרק יט

פסוק טז

והנה שכח כי שני ההי"ן מפיקין שרשו מה"א ופ"א כפול וכתב המכלול, העין שלו נראות ה"א וכפלה והמה במפיק כמו גבה תמה, אבל אם המה משורש מה לא שייך מפיק כלל עיין שם. ומחוורתא שהיא מרובע וגזרתה מהמה, ואין לנו לחקור על זאת כמו שאין לנו לשאול מדוע קורא בעל הלשון כרסה וכדומה. גם שרשה לא נמצא בתנ"ך רק על גזרת מרובעים. ואין לנו לחקור על הנפלאות ממנו. (שם)

ומלת כהוציאם שם הפועל עיין פרשת עקב בפסוק השמידך אותם ואינה דומה ממש למלת להוציאם שמות י"ב כי שם הכינוי מורה על הפעול וכאן הכינוי מתכונת הפועל, ומלת אותם לעד.

פסוק לא

ותאמר הבכירה. מדרך הסברא שנתן לוט בנותיו הגדולות לחתניו. אם כן לא שייך בכירה. רק בכירה לאמה. וכן פירשו כל המפרשים.

פרק כ

פסוק יג

התעו אותי אלהים. לשון הקודש. אל תאמר שאלהי חול, כיון שכתב התעו לשון רבים. לכן כתב שהוא קודש. וכן מצינו בלשון רבים, אלהים חיים. אלהים קדושים. עיין בספר דעת קדושים דף ק"ה, תמצא טעם על מה שנאמר אלהים בלשון רבים. גם לקמן תמצא בדברי הרב. ועיין בירושלמי ברכות פרק הרואה מאמר ר' שמלאי. והדר מפרש על מלת התעו, שאין פרושו הטיה בלב, חלילה לאל להטות לבות בני אדם, רק ליראה. ובזה לא שייך לשון תועה. וטעמו והוראתו על טלטול הדרך אנה ואנה, כי ההולך בארץ נכרי הוא כאיש נדהם ומתעתע.

פסוק טז

וטעם ונוכחת דברי משה. שאם היה דבר אבימלך לשרה, היה התי"ו דגושה לנוכחה. אבל המה דברי משה. כמו ונשכחת צור. עיין במכלול.

פרק כא

פסוק כג

אם תשקור לי. מבנין קל ואין לו אח. אבל יש לו אח בבנין פועל ולא תשקרו.

פרק כב

פסוק יג

אחר שנאחז וכו'. פירוש אחר שנאחז האיל קרניו בסבך, נשא אברהם עיניו וראה אותו. אבל אם ח"ת נאחז קמ"ץ, אם כן בנינו נפעל. כמו נכתב בקמץ, ואינו סובל עליה הוראת אחר, שמשמע שהתחיל לאחז קודם שראה אותו. ואם כן יצאה מכלל בינוני ונכנס בגדר עבר בלתי נשלם. וזהו שכתב הרב חסר מלת הי'. ידוע ממדקדקים, כשתרצה לעשות עבר בלתי נשלם מאיזה פעל שיהיה, תחבר אל הבינוני מלת היה, כמו הי' אומר. וכן כאן כמו היה נאחז וק"ל ומה שכתב הרב ויש מפרשים כי אחר דבק. היינו כמו שנכתב, ויהי אחר כן שאמר המלאך אליו **אל תשלח ירך, נשא עיניו וכו'.** אולם קשה לכתוב אחרי כן אחר זאת וכו'.

נשמט מן פרשת לך לך אות א' ולדידי נראה דרב מוכיח מן הגמרא כדעת אגדה דבחלקו של שם נפלה ועיין בחלק צ"א מה שהשיב גביהה בן פסיסא אל בני אפריקא עבד שקנה נכסים וכו' **ארוך כנען עבד עבדים** ועיין מה שכתבתי בפרשת בראשית אות י"ט בענין הסוד ועתה תבין דברי הרב סודו.

פרשת חיי שרה

פרק כג

פסוק א

חיי לשון רבים ולא יתפרדו. וכן זקונים נעורים בתולים עלומים.

פסוק ב

ולבכותה. לבכות עליה. דקשה לרב, כיון דשורש בכה הוא פועל עומד. לא שייך בה פעול לכן פירש לבכות עליה. ומה נעמו דברי ארקוולטי שכתב שבא כן לרמוז דביקות הבוכה עם מי שהבכי על אודותיו ונעשו כגוף אחד, וכן **ויברך אותו אביו** עיין שם. ואפשר על זה הדרך שמח שמחהו.

פסוק ו

ודקדוק וישתחו בספר היסוד הרב בספר צחות ושאר מדקדקים האריכו למעניתם בתיבת וישתחו, הצד השווה שבהן שרשו שחה ובנינו התפעל.

פסוק ט

בכסף מלא. וההיפך חסר עיין פרשת תולדות כתב הרב **איש שער**. וההיפך חלק. וכן בפרשת עקב ההיפך חלק. וזה לשון ערוגת הבושם, ומנהג הכתובים להניח דיבור עצמי. וישתמש בדבור מושאל, להשכילנו למוד מה אגב אורחייהו, כמו **כי קלו המים**. הדבור העצמי היה כי מעטו המים וכו', עיין שם. ועיין פרשת מצורע מה שכתב הרב על **ואם דל הוא**.

ודע כי חסר יש לה שני מיני הפכיים, שלם ומלא, והיפך מלא הוסד' על דברים לחים, כמו מלא על גדותיו. ותיבת שלם בנוי על דברים הנמנים היבשים. וכיון דהיפך מתרוייהו חסר לא דקדק הכתוב להשתמש בהוראה אחת תחת חבירו, כמו שמצינו בדברי חכמינו ז"ל היפך כשר טריפה או פסול, והשתמשו במראות הריאה לומר מראות פסולות. היינו כדאמרן, משום שהיפוכן אחת הן וזו כונת הרב.

פסוק יז

ויקם השדה ואף שנאמר ברבוי שדות וכרמים נאמר שפיר ויקם. כמו שנאמר כמה פעמים בדברי הרב כל דבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו.

פרק כד

פסוק א

ודרש שבתו היתה בכל וגו' ומצינו כמה פעמים שנחסר בי"ת המשרת. כמו **הנמצא בית ה'**.

פסוק ג

כי בת פלוני לפלוני עיין רש"י. (בראשית ט'). בדיבור המתחיל **לא טוב היות האדם לבדו** ותבין סודו.

פסוק ה

נפתח ה"א ההשיב בפתח קטן וכו' וכן **הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרָאשׁוֹ**. העלה נדף תערוץ. כולם היה משפטם בפתח לולא חי"ת הקמוצה.

פסוק ח

וטעם לא תשב בעבור אברהם שהוא העיקר. פירושו שתיבת השבה לא שייך אלא באיש שהיה כבר באותו מקום. לכן פירש הרב דקאי על אברהם. ודברי הרב מקומם לעיל.

פסוק כב

וצמידים מגזרת צמיד פתיל דקשה להרב לכתוב וצמידים על ידיה, אבל הפסוק מודיע

דצמיד נעשה כפול משתי שרשרות, כי יש צמיד אשר נעשה מפתיל אחד ויש כפול שנים. וזה מודיע הפסוק, דרבקה היה לה צמיד כפול על כל יד. וזה מדוקדק מאד בצחות הלשון ושני צמידים.

פסוק כג

ללין מן הבנין הכבד הנוסף וכו' והוא מקור מבנין הפעיל. כמו להלין, כמו לשיר, לדין. וקמץ ה"א החסרה הוצג על הלמ"ד משרתה. אבל ללון הזה מקור מהקל כמו אקום יקום. ועל השנות דברי אליעזר מדברי רבקה בשני בנינים, כי כן דרך המבקש טובה מחבירו, שואל צרכיו בלשון כבידות, לומר טובה גדולה אני מבקש ממך. וידוע דאם מבוקש אחד עומד בשני בנינים, אז השני או השלישי מורה על חוזק הפעולה. וכן בקש אליעזר מדרך כבוד, לומר שקשה עליו לתבוע זאת בדרך הכרחי, לפי שהוא אצלו דבר גדול. למצוא בית לינה אצל אנשים טובים. וזה שאמר ללין בלשון כבד הנוסף. אכן רבקה בטוב לבה באורחים השיבה ברוח נדיבה הלא קטן הוא בעינינו. וזה שאמרה גם מקום ללון בלשון קל ובלשון גם וטפל. כן נראה לי.

פסוק מט

והמלה מגזרת אמונה וראיה שהיא נקבה. כנאמר ותהי האמת נעדרת. כן הסכימו המדקדקים. וכן הובא בספר מאיר נתיב כי אמת גזרתה אמן. לכן נהפכה תי"ו הנקבה לתי"ו הדגושה במלת חסדו ואמתו. והוראתו על נו"ן החסירה. כי כן דרך הנו"ן לחסר בהרבה מקומות, כי גם מפני נגש גבירתה היא בורחת. ולא חשבוהו המדקדקים תיבת אמת לשם וי"ו נקודות כמו ארץ גפן, חדא שאין הכינוי מורה עליה, כי מן שש נקודות לא נאמר חסדו ואמתו. גם לא רצו להרבות בשמות כמו שלא רצו להרבות בשרשים, כי אשר סופר להם ראו שרשים שלישים קרוב לטי"ת אלפים ושניים תס"ב. וכן בשמות נהגו מנהגים למעט משקלם, לכן הוצג השם הזה בתוך שמות אמן. ונקודתו ורובי מורה על זה. ועיין קהלת ט' בפסוק עת ופגע יקרה את כולם.

פסוק נג

ומגדנות פירוש מלבושים נכבדים עיין פרק כל כתבי. לביש גונדאי, פירש בגדים. ויוכל להיות שהיא מזו הגזרה על דרך כבש כשב.

פסוק סג

לשוח ללכת בין השיחים. בנינה קל. ומשקלה ללון, וכל שיח השדה גזרתה.

פסוק טז

האהלה שרה אמו דרך קצרה וכו' ודוגמתו הדעת טוב ורע. כי מגדר הדקדוק שלא יבא ה"א הדעת על סמוך, והוי כאלו נכתב הדעת דעת טוב וכן כסאך כסא אלקים. כי גם לא יבא כיניי בסמוך.

פרק כה

פסוק ג

אשורים וכו', והנכון בעיני כי הם שמות. המעין יראה שבתורה נחשבו בני קטורה ששה עשר, ובדברי הימים לא קחשיב רק שלשה עשר. ולפי תרגום אונקלוס ניחא. דפירש למשרין וכו', ויוכל להיות שבני דדן שהיו למשריין היו מבנות דדן, כמו בני יעקב בני ישראל. או שיש טעם אחר מה דלא חשיב בתורה שמות בני דדן, לכן לא קחשיב גם כן בדברי הימים. אבל רש"י ז"ל לא הלך בעקבותיו, לכן פירש בשיר השירים. ששים המה מלכות וגו'. דקחשיב לבני קטורה ט"ז. וגם הרב לא הלך בדרך התרגום. ולפי דבריהם יקשה מאד דסתרי חשבון התורה נגד בדברי הימים.

פסוק טז

לאמותם. בשורק מצאנו אמות ואומים וכו' במרגליות טובה גורם מצאני אומת ואומים וכו'. ומה שכתב הרב הלמ"ד נוסף, היינו שמושית, והם שני שרשים לאום אומה.

פרשת תולדות

פסוק יט

ויש אומרים שטעם כי בני הפילגשים שלח ממנו ואת יצחק בנו גדל עמו.

פסוק כא

העתירו אל ה' מהכבד צ"ל מהכבד הנוסף.

פסוק כג

ורב הוא הפועל הנה חסר את המורה על הפעול ולא ידענו אם הרב יהיה עבד לצעיר או צעיר לרב. אבל פתרונו לפי ענינו וכן בן יכבד אב. ומה נעמו דברי המדרש בפרשה זו וז"ל זכה יעבוד לא זכה יעבד עיין שם. כיון שחסר את דרשינן ברבות הפשע חלילה הפעל צעיר.

פסוק כה

ואין מלת כאדרת סמוכה וכו' שאין הכרע אם סמוכה כבהמת או מוכרת כבהרת ודעת הרב שהיא נפרדת.

ויתכן שפרושו מעשה וכו' פירש שם עשו נגזר מפעל עשה. וממנה מעשה. ועיין באריכות המשך דברי הרב.

פרק כז

פסוק ה

ורבקה שומעת. היתה שומעת וגו'. הנה זה עבר בלתי נשלם כמו שכתבתי לעיל סוף פרשת וירא בפסוק נאחז בסבך. ועל משקל אנכי בורחת. וכלל אמסור לך, דלא שייך לשון בינוני רק כשגם עתה בשעת הסיפור שנה המעשה הזאת, כמו פוקד עון אבות, צדיק אוכל לשובע נפשו. אבל לספר בדרך שמועה מעשה שכבר עברה, לא שייך לספר רק בלשון עבר בלתי נשלם.

לכן כתב הרב היתה שומעת. דהיינו באותו פעם שהיה מדבר יצחק עם עשו אז היתה בינוני וזה עבר בלתי נשלם. וכן ופרעה חולם כתב הרב היה חולם עיין שם. וכולהו חדא טעמא אית להו. ובפרשת מקץ האריך במרגליות טובה בדברים דחוקים. ועיין רד"ק דף מ"ב שכתב וז"ל ומה שאמר ר' יונה ופרעה חולם הוא בינוני במקום עבר, ואינו אלא בינוני בעצמו. ופירושו היה חולם שהוא עומד על היאור, עכ"ל. ולפי שכתבתי ניחא דברי ר' יונה כי גם הוא יודע שהוא תחת עבר בלתי נשלם, אלא שחסר היה כמו שהזכרתי. ועיין בפרשת ויצא בד"ה והנה רחל בתו באה. ועיין פרשת שמות כתב הרב בד"ה ויפגעו וכו' תחסר מלת והם היו נצבים. וכמוהו ופרעה חולם היה חולם. והנה היה עומד על היאור עכ"ל.

פסוק כא

ואמושך קל השי"ן כו' כי שרשו משש מכפולים. אבל מוש מנחי עין הוא לשון הסרה, כמו לא ימושו מפ"ך וגו'.

פסוק כה

דגשות נו"ן תברכני לחסרון נו"ן וכו' ויותר היה נראה לומר שהדגש לתפארת, מלומר שבא דגש תחת אותיות זרים. כי כן כתב הרד"ק הכנויים עם שני נוני"ן או נו"ן עם כינוי כמו יעברנהו. נחשבים לזרים ויוצאים מן כללי הדקדוק עכ"ל. אולם כיון דכבר נפלה מחלוקת בין המדקדקים יש אומרים שדגש מורה תמיד על בנין או גזרה וכדומה. ויש אומרים כיון דלפעמים היא בהכרח תנועה קטנה לפנייה. ומוכרח לבוא אחריה דגש. אף שאינו מורה על שום דבר. ונראה דעת הרב כסברא ראשונה, לכן דחק עצמו לפרש כל הדגושים. ואף

שמצינו ברכני וכדומה בלא דגש. ואחר כתבי מצאתי בפירוש ברד"ק. שכתב בתיבת תברכנו וגם דנני, הדגש הוא לתפארת הקריאה. ויפה דקדק, כי מצאנו כמוהם הרבה דגושים, כמו **בישראל חדלו, הרים נזלו**. (שם)

פסוק כז

נשיקה עם למ"ד ביד או בכתף וכו' דבריו האלה אינם מצד דקדוק הלשון ולא מצד השכל, אולי קבל כן מאבותיו. ועיין רש"י פרשת ויצא בדיבור המתחיל **וינשק לו** אמר שמא מרגליות הביא והם בפיו. וכל דברי רש"י לקוחים מן המדרשים. ודברי הרב בטלין נגדה.

פסוק לז

הן גביר שמתי לך בברכתי וכו' משום דמלת שמתי מצינו לרוב בפסוק על ברכה ועל רצון, כמו **וישם את פניו. וישם לאל מלתי. ואם לא תשימו על לב**. ועיין רש"י ויחי. **וישם את אפרים**. לשון שימה נופל בדברים כמו **ואלה המשפטים וגו'**. אבל מלת נתן לא מצינו לרוב רק על דבר הניתן מיד ליד. לזה קאמר הרב מצינו גם לפעמים נתן בדבור, וכמוהו **ולתת עליכם היום ברכה**. ועיין פרשת מקץ **ואותי השיב על כני**. וכן **ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים**. ועיין פרשת בא בפסוק **קדש לי כל בכור**. (שם)

כי איפא עם אל"ף בסוף מלה אחת וכו'. כבר גבלו ראשונים. דמלת איפא לו שם בשלשה, אנה, מי, עתה. **איפה הם רועים. איפה האנשים אשר הרגתם. איפא מה אעשה בני**. ותרגומו לך כען. הנה בעל מבין חידות כתב, מלת איפה בה"א משמשת במקום איה. ומורכב מן איה פה. וכשהיא באל"ף בסוף משמשת במקום אם כן עכ"ל. ונעלם ממנו א"כ איפא בפרשת מקץ. וגם לא ראה דברי רש"י שם שמפרש איה פה, אף שהיא כתובה עם אלף. והנכון שמלת איפה יש לו כמה הוראות ופתרונם לפי ענינו.

פסוק מ

והיה כאשר תריד. כמו תרדה וכו' בנינה הפעיל זמנה עתיד. ולה שני שרשים, מנחי למ"ד ה"א וגם מנחי עי"ן. כמו **יהודה עד רד עם אל**. (שם)

מגזרת מפרק הרים. ומהם מפרקתו וכו'. דעת הרב דשם מפרקת נגזר מפועל, כיון שהוא עלול לשבור, וגם הוא בנוי מפרקים ובנינה אל יוצא.

פסוק מא

ויאמר עשו בלבו. והראשון קרוב. אמר המחבר הראשון קרוב, והשני אמת, כי אמותינו נביאות היו. וכן תרגם יונתן.

פסוק מו

קצתי בחיי. כמו הפוך וכו'. שני שרשים יש לו, צוק, כמו בצוק העתים. וגם קוץ, כמו נעלה ביהודה ונקיצנה וזה כתב הרב כמו הפוך. וכן פרשת בלק כתב הרב על הפסוק ויקץ מואב כמו הפוך. והנך תרתי חדא פתרון אית להו.

פרשת ויצא

פרק כח

פסוק יד

ופרצת כמו ורבית וכו'. כי התיבה הזאת משמשת הדבר והפוכה, כמו למה פרצת גדריה. לכן פירש הרב פתרונה לפי ענינה ורבית, והמה פעלים נרדפים, כמו כן יפרה וכן ירבה.

פסוק כא

וטעם והי' ה' לי לאלהים וגו' הנה במגילת איכה ג' כתב הרב. כרוב חסדיו כמו ירחם, כמו והי' ה' לי לאלהים, עיין שם. ולכאורה דבר יעקב אבינו חלילה כבעלי משכונות. שהביא בעל חובת הלבבות. שהוא תנאי. שאינו יכול להתהפך. ודברי הרב שכתב כאן זה השם הנכבד וכו' עמוק מאוד. אמנם לפי הפשט הוא על דרך אמרתי לה' אדוני אתה טובתי בל עליך, כי אינך חייב לי בטובת האלה, רק לפי שאתה אדון וידך על העליונה על כל הברואים, גמלת חסדיך עמדי. עוד אפשר לפרשו באופן שאמר דוד המלך עליו השלום היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמור אלי כל היום איה אלהיך. אם אתה עובד אותו באמת ובתמים. מדוע אינו מושיעך, וכמאמר עזרא כי בושתי לשאול מן המלך חיל ופרשים לעזרנו מאויב בדרך כי אמרנו למלך לאמור יד אלהינו על כל מבקשיו לטובה וגו' לכן אמר יעקב אבינו. ושבתי בשלום אל בית אבי. ידעו כולם כי ה' לי לאלהים ולא אבוש משונאי. כמו שאמר אליהו בהרוג את נביאי הבעל וידעו כי ה' הוא אלהים. וכן הבטיח הקב"ה לאברהם. והקמותי את בריתי אתך וגו'. להיות לך לאלהים. והדברים כנים. ועיין פרשת שמות. כתב הרב ז"ל ואם תחכם הנשמה תעמוד בסוד המלאכים. ותוכל לקבל כח גדול מכח עליון, שקבל על ידי אור המלאכים, אז יהיה דבק בשם הנכבד. וזה שנדר יעקב והי' ה' לי לאלהים, כי יתבודד כל ימי חייו לדבקה בשם עד כאן.

ובדרך הפשט נראה לי, אם יעמוד אדם בצרה, נודר נדר שיעשה צדקה או מצוה אחת או שתיים. ויעקב אבינו קבל על עצמו בדרך כלל לומר שכל מעשיו יהיו מרוצים לשמים, ובכל כחו יעבוד את אלהיו בלבבו ובמאודו. בהסתר ובגלוי על צד היותר טוב, כטעם שויתי ה' לנגדי תמיד, והיא מעלה גדולה אין גדולה ממנו. ועתה תבין מאמר חכמינו ז"ל, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו היו לשם שמים. עיין ביצה פרק ב'. ועוד לאלוה

מלים לפרש על פי מאמר רבה בר רב הונא מעלה יתירה יש בין ישראל וכו'. דאלו בישראל כתיב והיית להם לאלהים וגו'. עיין קדושין ע' אכן סר מר טרדות הדפוס. וגדולה היא אלי לכן קצרתי.

פרק כט

פסוק ב

וירא מלה זרה וכו' מה שכתב הרב לחסר וי"ו, פירוש שלא תוכל לומר ירא בלא וי"ו, ולא תוכל לומר כן עם משרתי יו"ד, לומר, ונרא, ותרא, וארא, שהם חברו אותן. וכתב הרד"ק שעשו כן. מפני רוב השתמשות יו"ד אית"ן, שנו נקודתה בהתחבר עמה וי"ו. ונקדו בפתח **וירא בלק**. ודברי הרב עולים יפה, שלא להתערב עם גזרת ירה, שהעתידים ממנה איר, ייר, תיר, ניר, כתוב מעוט מה שכתב הרב עם חבירי יו"ד, היינו אותיות כשתיל אב המון שהמה משרתים שלא תוכל לומר מן וירא, כמו אמרם אמרתם וכו'. וכתב שכן הוא בספר מאזנים. ולא אמר כלום, כי מצינו ואראהו בישועתי **אשר אראך, ויראם את בית נכותה, אראנו נפלאות**. ומחורתא כדפרישית. וכן מצאתי באהל יוסף. גם נעלם מן מטוט מה שכתב הרב בצחות דף ל"ח בדקדוק **וירא בלק**. ולאחר העיין ראיתי גם בספר מאזנים דף ט"ז כאשר דברתי.

פסוק ג

בפסוק ונאספו שמה היה מניח הלשון השתמש בגזרת אסיפה בלשון נפעל, כמו **ונאספו עלי והכוני. נאספו עלי נכים**. כי לא יאספו אנשים יחדיו. כי על ידי איש המאסף אותם. לכן נקראים לתולדותם. גם אפשר לפרש בדרך רחוקה על דרך **ועמשא לא נשמר**.

פסוק ד

מאין שאלה על מקום ולאמרו בלא מ"ם לא יתכן וכו' הנותן רוזנים לאין הוא בלא מ"ם, ופירוש אפס ותוהו. וכן הם אתם מאין. וכן לדעת ר' יוחנן בסוטה פ"ג **והחכמה מאין תמצא**.

פסוק ו

והנה רחל בתו באה, מלרע שהוא תואר השם וכו' כיון שאין בלשון הקודש מלות מיוחדות להורות על הזמן בינוני, ומה שאנחנו קוראים בינוני המה שמות הפועלים והפעולים כדמות תוארים, ומשמשים במקום בינוני, כי אין מלות מיוחדות לבינונים, כיון שאין הזמן בינוני נמצא והוא מורכב מן עבר ועתיד. וזה שכתב הרב תואר השם, כמו פועל שהוא באמת תואר, אך הוא מושאל לפעלים. ותימה על הרב שלא כתב כאן חסר ה', כמו שכתב גבי **ורבקה שומעת, ופרעה חולם.**

פסוק יז

יפת תואר וכמו ותאר לכם הגבול דעת הרב שמתכונת הפנים כמו האף והעינים ופה. כולם נכונו יחד. כמו צייר אומן שמצייר הכל לפי גדלם ולפי מרחקם. וזה **יפת תואר** כאילו מתואר בשרד. **ויפת מראה** קאי אכל הנך, שהמה גם יפים למראה בצבע הפנים לבנות ואדמימות. והנכון אצלי שהמה שמות נרדפים. ומצחות הלשון לכפול הדבר במלות שונות.

פרק ל

פסוק ו

דנני דגשות הנו"ן לחסרון הנו"ן הנוסף אמר המחבר אין כאן נוספת כלל, כי שרשו דון או דין. וכן דעת המדקדקים, וכן יגידו עליו רעיו וכל בית אביו. ודגשות הנו"ן על פי המסורת. והרב סובר דשרשו דנן, עליו להביא ראיה.

פסוק ח

נפתולי. שם מבנין נפעל היינו מקור מבנין נפעל, שנקרא בפי המדקדקים שם הפועל. וכן נכסף נכספתי, והוראתו ידוע, להגדיל הענין, כאשר מצינו כמה פעמים בתנ"ך שסמכו הענין אל שמות הקדושים. כדי להגדיל הענין. כמו **שלהבת יה. ארזי אל. לחרדת אלהים**.

פסוק יא

בגד. שתי מלות. והאלף חסר כן נמסר במסורת ט"ו מלין בתנ"ך דכתיבין חד וקריאן תרתי, וזה אחת מהן.

פסוק לז

מקל. בפתח הקו"ף בעבור שהוא סמוך וכו' ולפי דבריו יהיה מקל שקד לזרה. והמעין במדקדקים יראה שיש להם שני משקלים, לא ראי זה כראי זה.

פרק לא

פסוק ה

את פני אביכן ראיתי בפניו דקשה לרב, כיון שאיננו לשון יחיד, לא שייך על פני שהוא לשון רבים. אלא לומר רואה אני בפניו, שלבן איננו עמי כתמול שלשום. ועוד בא לומר גם פני לשון יחיד. כמו **פני ה' חלקם**. וקאי איננו על פני. כן הבנתי מדברי המפרשים אשר דברו בדברים קצרים. הרי לפניך דכל המפרשים סבבו על קוטב אחת, דמלת איננו לשון יחיד ומתוך כך דחקו עצמם לומר. דגם פני לשון יחיד. אולם אראך תיבת איננו על רבים

נסתרים, כמו **על בני כי איננו**. וכן על רבים מדברים, איננו שומעים אליך. גם מדברי התרגום תראה דמפרש מלת איננו לשון רבים. שכתב ארי ליתנון. וכן בפסוק הקודם כתב והא ליתנון. אבל בפרשת מקץ בפסוק **יוסף איננו**. כתב ויוסף ליתוהי. וכן בראשית **ואיננו כי לקח**, וליתוהי. הרי לפניך שלא הקפיד הכתוב בתיבת איננו כלל. ולדעתי שמלת איננו משמש במלים כמו הוראות מקור בפעלים ליחיד ורבים שוה, וכן משמע בפסוק איננו גדול בבית הזה. אי אפשר כיון דהשתמשו בה הרבה, מדברים בה בין ליחיד ובין לרבים, כמו שכתב הרב בפסוק **ויחמו הצאן**, כי ברבים לא חש הכתוב להפריש בין זכרים לנקבות. וכן מצינו **כי יהיה נערה בתולה**, כיון שהשתמשו הרבה במלת היה, לא חש להבדיל בין זכר לנקבה. ובחנם דחקו המפרשים וגם הרב עמהם.

פסוק ז

התל בי. מלה זרה. בעבור היות וכו'. כי נקודתה מראה באצבע שאינו מן הקל. גם אין לה חבירים בקל. ובא בצירי הה"א תחת דגש מ"ד אחהע"ר. כמו ברך, ולכן היתה לזרה. וכן **אל יוסף פרעה התל**. מקור מבנין הדגש. והנח תמורתה. על דרך הזרות.

פסוק ח

הסכלת עשו. שם הפועל והוא סמוך. כאלו נכתב הסכלת עשו זה, או עשו כן. וכהנה רבות. כמו **יפלו בלב אויבי המלך**. כאלו נאמר יפלו חצריך.

פסוק ט

אשר יריתי הוא ואחיו וכו'. הנה הרב נכנס בדברים, לפי שמצינו בפסוק שאחיו לקטו אבנים ועשו גל, ויעקב הרים אבן למצבה, ויעקב אמר **הנה המצבה אשר יריתי**. ואם קאי על אבנים בשביל תיבת יריתי, הלא יעקב לא לקט אבנים, רק אחי לבן. ואם קאי על המצבה, הוה למימר אשר רמיתי. לזה פירש הרב כיון שתכלית לקיטת האבנים היו למצבה ולגל, לא דקדק הכתוב כלל מי ירים או ירה. כן הוכרתי לפרש בלשון הרב. גם בספר אוהל יוסף נראין כל דבריו. והנראה אלי כאשר אבאר אי"ה בפסוק **והכני אם על בנים**. כי מדרך הלשון שאיש מנהל מלחמה, אם נפלה מחנהו. נקרא בפי המון ובפיו שהשר נלקה מכה רבה. וככה משפט הלשון באיש אשר יצוה לבנות בית. או לעשות דבר. נקרא על שמו. כמו **בנה בניתי בית זבול לך**. ויבן שלמה את הבית. וזה שאמר יעקב **אשר יריתי**, אף שהוא צוה לאחיו ללקוט אבנים. וכן **הכה שאול באלפיו**. ואין צורך לדברי הרב הוא ואחיו שירו אבנים וכו'. גם ידוע לך מדרך הדקדוק. כשיסופרו שני ענינים יחד ליפול לפעמים הלשון על הקודם. וכן בשמות בני אדם, כמו סוף מגילה. **ותכתוב אסתר**. גם כאן נאמר לשון יריתי על הקודם ועתה די לך.

פרשת וישלח

פרק לב

פסוק ח

ויצר לו. זה הדבר מבנין הכבד. כי לפי דקדוק הלשון נראה לפום ריהטא שהיא מן הקל מנחי פ"א יו"ד על משקל וישב, שאות איתן מהן בצירי, כמו אשב, תשב, ישב. אבל הוראתו מעיד עליו, כי אח לצרה יולד מגזרת צור, כמו והצרותי להם, מהפעיל. ומשקלה צירים אחזוני. הנה ראיתי במדקדקים שרוצים לומר דיש לתיבה הזה שני שרשים, יצר וצור, כמו הלך ילך, בעבור שלא מצאו דוגמתו על משקל עתיד בנחי עין. ולפי דעתי אפשר להיות מנחי למ"ד ה"א. כמו אל תפן. אולם כיון שבין כך ובין כך אין לו ריעים ואחים בבנינו ובגזרתו, הטיבו המדקדקים שאמרו שהוא מנח פ"א יו"ד, שהוא נאה לבנין בכל אופנים. ולפי דעת רשב"ם שרשו מכפילים ובנינה נפעל, כמו ותקל גבירתה, (בראשית י"ז). ואקל בעיניה. גם זאת איננה רחוק כי מצינו צור היהודים, הצורר אתכם. (שם)

ויחץ. נפתח היו"ד בעבור אות הגרון. ועיין פרשת לך לך בפסוק ויעל אברם ממצרים.

פסוק יא

קטונתי. כמו יכולתי. וכן מה יכולתי עשות ככם. אשר יגרתו מפניהם. והוא מדבר בעדו לגזרת פעול.

וכבר פירשתי חסד ואמת ועיין בפרשת חיי שרה. שם תראה דקדוק חסד ואמת.

פסוק יב

והכני משרת עצמו ואחר עמו. ולדעתי תיבת והכני משרת לעצמו לבד, כי כן עמא דבר אם שר גדול הולך עם מחנהו לפני שונאיו. וקם עליו והכה מחנהו, אף אם השר נשאר חי אמרו עליו נלקה השר ההוא מכה רבה. כי הוא ומחנהו כגוף אחד. וזה שאמר יעקב והכני אם על בנים. גם בלשון העמים מדוקדק היטב.

פסוק כ

במוצאכם נפתח הצדיק וכו' והוא מקור מבנין הקל. ודינו במצאם, על פלס בשמעכם או כתפשכם את העיר. אולם בעבור האל"ף נפתח.

פסוק כה

עד עלות השחר וכו'. וכמוהו כעלות גדיש בעתו.

פרק לג

פסוק ה

חנן כמו נתן וכו'. כיון דחנינה הוא פעל עומד, לא שייך בה מלת את המורה על הפעול. לכן קאמר הרב דכאן הוראתו כמו נתינה, שנתן לי מתנת חנם ליתן לי בניים. ומצאנו במקרא יוצא כמו לא תחנם יחנן אותם.

פסוק ח

מי לך, מי לעולם ימצא על אדם וכו'. ולא תוכל לומר דקאי על חשופי עזים ובהמות אשר פגש, כי אינו מדרך הלשון לומר מלת מי אלא על חי מדבר. או מי במחשבתך אשר תרצה לשלוח אותו. ושייך שפיר מלת לך.

פסוק יד

אתנהלה. כמו אתנהלה עמם. לפי שתיבת אתנהלה מבנין התפקד בודד במועדיו, לכן מפרש הרב עמם.

פסוק כ

עיין לקמן שכתב הרב שיעקב קרא אל המזבח אלהי ישראל וכו'. ונעלם מן הרב מאמר ר' אלעזר במגלה פרק ב' ויקרא לו יעקב מבעי ליה וכו'.

פרק לד

פסוק יד

וטעם וידברו אשר טמא וכו' על שלש דברים מתמיה הרב, ויענו, וידברו, ויאמרו, והיא נפלאות בחוק הלשון. על כן מתרץ הרב וידברו קאי על שכם לבדו. שהגדילו מעשה שכם. להגדיל רעתו. כדי שיתרצו לעשות רצון בני יעקב. אולם מטעם הנגינה קשה לפרש כן. כיון שמלת וידברו מוטעם במפסיק גדול שבגדולים.

ויותר נראה פירוש השני שכתב הרב, שתיבת אשר טמא הוא למען לא ישלחו צדיקים כאלה בעולתה פיהם לדבר מרמה. אולם עם עקש תתפל. כי אשר טמא אחותם. נמצא עולה שפיר תיבת וידברו במפסיק גדול, כמו ויענו וידברו. כי על דבר קשה כזאת עונים בה דברים הרבה.

פרק לה

פסוק יז

בהקשותה. מהבנין הכבד הנוסף וכו'. כאן הוברר לנו כלל גדול בדקדוק, בנין הפעול ופועל שאינם יוצאים. ולפי שגדולה היא חוזק הפעולה והמחשבה תחלה עושה אותה הבנין חזקה.

פסוק כ

קבורתה. וקבורה שוים הנה המפרשים האריכו למעניתם לפרש דברי הרב ונלאתי להביאם. ואני אגלה לך דעתי. דגירסא הנכונה קבורתה וקברה בחירק שוים. והוי"ו אך למותר. שגו בה המדפיסים. ומן קבר נאמר, **קברי אשר כריתי לי, וינח את נבלתו בקברו.** וכן נאמר קברה. ומן **וגם קבורה לא היתה לו.** נאמר **וקברתני בקבורתם.** וכן קבורתה. כמו מן גבורה בגבורתם. ודע כי קבורתה וקברה הכל מורים על הוראה אחת ואין שינוי ביניהם. אבל הגירסא שלפנינו אין לה שחר, כי לא תוכל לומר מן קבר בוי"ו נקודת קבורה. ואף כי מצינו בשדה הקבורה. (ד"ה ב' נ"ו). אולם שם הוא שם המקרה, שדה שמוכנת לקבורה, או שם תואר. הלא אנחנו הורגלנו לומר בית חיים. או בית עולם. האמר יאמר ויצב מצבה על עלמה או על חיה, כן לא נאוו בחוק הלשון לומר קבורה. והנכון כמו שכתבתי, כי לא הפריד בעל הלשון בין פילגשו פילגשהו. אבותם אבותיהם משפחותם משפחותיהם. וכן בפעלים אפאם או **אפאיהם.** כן שוה הוראת קברה וקבורתה. הכל הולך אל מקום אחד. כי זה כל אדם.

פסוק כו

אשר יולד לו וגו' ואפשר דזה רמז הכתוב באומרו אשר יולד לו, ולא נאמר יולדו, לרמוז על האחד אשר נולד בארץ כנען, ולכן חסר אות אחת. ודע כי לא לחנם ולא לזרות יחשב, כאשר מצינו בתורה לשון יחיד לרבים. כמו **והכנעני והפריזי אז יושב בארץ.** או לשון זכרים לנקבות. כמו **ויחמו הצאן.** הכל הוראת דבר סתר להם ואין אתנו יודע סודם. ואף כי כתב הרב בפרשת ויצא שלא הקפיד הכתוב להפריש בין זכרים לנקבות בלשון רבים. כן כתב מסברא דנפשיה.

פרשת וישב

פרק לז

פסוק ד

דברו כמו דבר לו לשלום דברי הרב ודברי רש"י עולים בקנה אחת, דאף דלא שייך כינוי בפעל עומד, אולם במקור שהוא קרוב לשם, שייך כינוי אף בעומדים כמו בהתחברך עם אחזיהו, בהתפללו בעד רעהו. וזהו שכתב רש"י לדבר עמו, כאלו נכתב מקור עם בכל"ם ומלה אצלו. ולדעתי אפשר לפרש, לא יכלו אחיו לסבול דבריו של יוסף אפילו כשדבר

עמהם שלום, וקאי דברו אפעול, כמו **לא יכילו גוים זעמו** נלאיתי הכיל. וכן סובל דברי מקור חיים. ודברי באר רחובות בדברי רש"י רחוקים מפשט. ועיין דברי הרב בפרשת וישלח בפסוק **כי חרפה היא לנו**.

פסוק יג

ויאמר לו הנני. אעשה כדבריך כיון שדבר עמו בפניו. ולא שייך הנני. אלא על קריאה מרחוק. אבל הוא מורה זרוז גדול. כמה דתימא הנני מוכן לעשות שליחתך במהרה. ולא כן שליח עצל. אשר ישאל פעמים מתי אלך, ואנה ואיזה דרך.

פסוק כה

וצרי. מצאנו במקרא בשוא נח וכו' וכן מצינו בקמץ חטף, **מעט צרי**, בפרשת מקץ. וכן **חלי** דברים כ"ח. ואף שאין צדי" צרי מאותיות הגרון, נקרא כן להודיע שהוא קמץ קטן. אבל במקום דאין לטעות. כמו גזי נזרך. שנכתב דגש אחריו בזי"ן. או במקום שבא אחריו שוא נח. כמו קרבן, אז אין לטעות בקמץ גדול. ואין צורך לנקד שוא אצלם. כן מבואר ברד"ק.

פסוק לג

טרף. פועל שלא נזכר שם וכו' וחול"ם משלים הדגש. והוא מבנין פוקד הדגש. הנה מצאנו פה מקור מקל עם פועל הדגש, יחדיו ידבקו. מצינו כמה פעמים כן בתנ"ך, וכן סקל יסקל ירה יירה.

פסוק לה

ויבר אותו אביו כבר פרשתי בפסוק **לספוד לשרה**, דעת הארקוולטי בזה עיין שם.

פרק לח

פסוק ח

ויבם אותה וגו' בפרשת כי תצא מביא הרב ויכוח נגד מכחישי תורתנו, לומר מצות יבם אינו אלא בקרובים ולא באחים. ואמרו הכתוב אמר ויבמה, וזה אות כי איננה יבמה אלא בשם, כמו **שבה יבמתך**. והשיגם הרב מזה הפסוק, שנאמר **ויבם אותה** והוא יבמה. והוא פעל נגזר משם, כמו ושברו מן שבר.

פסוק ט

נתן זרע כמו השלם היינו כמו השלמים. שנכתב לבלתי שמור מצותיו. והנכון נתון בחולם, ובשביל מקף בא קמץ חטף, אף שדרך החסרים לחסר אות מן המקור, כמו **ביום תת ה'**,

בגשת אל הקודש.

פסוק יד

ותכס. פועל יוצא וכו' אל תאמר שהבנין מכריח הרב אומר שהוא יוצא. כי מצינו בנין כבד והפעיל גם המה אינם יוצאים בתמידות. כמו בהקשותה **ותקש בלדתה**, אבל הענין מכריח לזה.

פסוק כה

היא מוצאת וגו' כי תמיד נבחר מקום מושב הנח תחת תנועה גדולה. לכן בחר מניח הלשון בצירי. ומפני טעם זה חשבוהו לזר, **כמוצאת שלום**, דינו כמוצאת. וכן **צאינה**. משפטו צאינה בסג"ל הצדיק.

פרק מ

פסוק א

בעבור שלא ישתנו סמך סריסיו וכו' יסוד מסוד משקל שפ"א הפעל בקמץ בעצם ואינו לתשלום הדגש, כמו נדיב, צמיד, פתיל, נשתנו בסמיכות וברבים, כמו נדיבי, נדיבים, צמידים. אבל הקמץ שהוא לתשלום הדגש, כמו פריץ, סריס, לא נשתנו לעולם בסמיכות וברבויים. ועתה תבין דברי הרב.

פסוק ד

ויפקוד שר הטבחים וכו'. דעת המדקדק שתיבת ויפקוד יש לו הוראת זכירה. כי שר הטבחים אשר יושב ראשונה בכל דת ומשפט זכר על ידי מעשה שני סריסים את מעשה יוסף שמרד גם כן באדוניו, ויצא הדת לישב בביתו בבור והוא המשמר. ולהטעם כי יוסף הובא בבית אסור הסריסים. ויפה השיג הרב עליו. מטעם שמשמע בקרא שיוסף היה עבד בבית שר הטבחים. וגם הסריסים יושבים שם מקדם. ומלת ויפקוד הוא מלשון מנוי ושררה לשרת לפני הסריסים האלה, כי חשובים המה בבית פרעה. או לשון צווי.

פסוק יא

ואשחט אותם. כמו שוחטי הילדים דעת הרב שתיבת שחיטה הוא שם המושאל לענבים. כמו שהושאל לילדים, כי ספיר גזרתה בנויה על בקר וצאן. וכיון שהושאל לענבים שם בישול, הושאל גם כן עליה שם שחיטה. או אפשר דדעת הרב במלת ואשחט מלשון שחיטה. וכן שוחטי הילדים, לפי דעת חכמינו זכרונם לברכה. המפרשים חפרו בעמק לפרש דברי הרב בדרכים רחוקים. והנראה לעניות דעתי כתבתי.

פסוק יב

יש שואלים מאין ידע יוסף וכו' כמדומה לי אשר השומע קושיא זאת ושותק. לא יקבל שכר על שתיקותו, כי אלהים אשר הוא פלח ליה בתדירא הוא גלה לו רזא דנא, הלא לאלהים פתרונים, ומנא ידע רב נחמן חולי מחזיק בפלך המבואר בסנהדרין מ"ח אב"א סוד ה' ליראיו וכו'. ואמת מרוב פשיטתו לא כתב תשובתו בחבורו. מה השיב לשואלים לו.

פסוק יג

ישא פרעה את וגו' דהיינו ימנה ויספור אותו בתוך שאר משרתיו החשובים. וכן משמש המקרא בסיפור בני אדם בלשון נשיאות בכל מקום. ולדעתי אפשר לפרש כן פסוק **ויהי מתיו מספר**, ודלא כפירש הרב שם.

פסוק טו

ואחר כל חלום במקרא מלת והנה וכו'. ואף כי מלת הנה בכל מקום התחלות הענין, כמו שכתבו הרב בהרבה מקומות, אולם אם כן הוא הו' למכתב הנה בחלומי. וכיון שנכתב בחלומי והנה, לכן מפרש הרב דמשמש כאלו, וכמו מלת כעין בלשון הגמרא. ובלשון המקרא כעין הבדולח. כמו שכתב אהל יוסף הרואה בחלום אינו רואה ממש, אלא דומה לו כאלו רואה. ומצאתי ראיה בספר מאזנים, שכתב טעם על שנאמר בשיר השירים **אם תמצאו את דודי**, ולא נאמר אם תמצאון. ואמר אולי עשה זה שלמה. בעבור שהוא משל. ואינם בנות ממש.

פסוק כ

ולא זכר שר המשקים וגו' דקשה לרב איך שייך מלת את בפועל עומד. לכן מפרש לא הזכיר בפה של פרעה והוא יוצא, כמו **זכר את ושת**. בית הסוהר. הוראת השם לדעתי הוא לשון הקודש. כמו שדרך אגן הסהר. ונאמר כן על דבר המקיף ובחרו שם זה על השבי. שאי אפשר להמלט ממנה שמוקף מכל צד. ואשר כתב הרב בעבור שפירש אחריו וגו'. לא להודיע לנו הוראת שם בית הסוהר. רק להודיע לנו שנגע הדבר אל דתי המלך. ולא עשה כן מלבו להושיבו אצלו בשבי.

פרשת מקץ

פרק מא

פסוק א

ופרעה חולם. היה חולם תמצא פירושו בפסוק וירא בפרשת **והנה איל אחר נאחז**.

פסוק ב

ותרענה באחו וגו' כי הוא בן אחים יפריא הכיל שני הפרושים.

פסוק ה

שבליים. לשון רבות נקבות וכו' כי לא מצאנו נפרד שבול, רק שבולה או שבולת. כן דעת הרב. ולי נראה שהוא לשון רבים זכרים, והא דלא מצינו הנפרד אין ראיה. כי כבר ידוע לנו שיש בצמחים ובאילנות זכרים ונקבות, כאשר הזכירו חכמי באטניק. על כן אומר אני דשבליים לשון זכרים, ולא דמי לנשים פילגשים.

פסוק ו

וטעם המלאות כמו הבריאות דקשה לרב האיך נופל ה"א הדעת על דבר שלא הוזכר בתחלה, כי לא הוזכר לעיל רק בריאות וטובות. על כן מפרש בריאות ומלאות חד הוראה להם. אבל לפי דעתי שתי הוראות להם, כי בריאות מורה. שלא אכלם עש וחגב, ומלאות מורה שיש להם גרעינים הרבה, וכן עמא דבר. לכן לא מסתפינא להפוך הגירסא לגרוס וטעם הבריאות כמו המלאות, כי לא מצינו במקרא הוראת בריאות על צמח אדמה רק על בעלי חי, כמו בריא אולם. ובריאי בשר, הבריאה תזבחו, שה בריה. לכך מפרש הרב דמלת בריא נופל בצמח, כמו שלמים בלי מחסור. וקרוב ללשון מלאות, כמו כסף מלא. הוראתו שלם בלי סיג ובלי מחסור. וכן משמע מדברי המכלול שכתב, וזה לשונו, בריאות, כחבריו על דרך השאלה, כלומר מלאות וטובות עכ"ל.

פסוק יג

ויש אומרים שהוא בדבור השיב וכו' כן תרגם יונתן ויתי אותיב במלי על סדר שימושי. רק לרב קשה דלא מצינו הוראת השיב. רק במי שמשיב דבר או אבידה, או ששב אל העיר, אבל לא מצינו כן באיש אשר דיבר טוב על חברו במה שאין בידו לעשות. וביותר יש להפליא על תיבת ואותו תלה. לכן דחק הרב לפרש או בפתרון, כי אם יכנס דברי הפותר בעיני בעל החלום, דומה לו כאלו הוא השיב אותו על כנו. ועיין פרשת תולדות פסוק הן גביר שמתיו לך.

פסוק טז

בלעדי. מלה מורכבת משתי מלות וכו' ומסייעא ליה דברי ר' חייא בירושלמי פרק כיצד מברכין וזה לשונו. טובתי בל עליך, מה בל עליך אינו מביא לעולם טובה מבלעדיך, כמה דכתיב ובלעדיך לא ירים איש את ידו.

פסוק כא

ומראה כל אחת מהן רע דהוה למכתב ומראיהן רעות. אולם הוא על דרך בנות צעדה עלי שור.

פסוק מ

ויש אומרים מגזרת נשיקה. כטעם צדק ושלום נשקו, מי שיש לו קרבת גדול ומרחם על עמו כאב על בנו, יכונה בלשון נשיקה. וכן קחשיב בספר מאיר נתיב ישק בהוראת נשיקה. (שם)

אגדל ממך וכו'. וכן מנהג כל הפעלים עומדים, כמו לא יגורך רע, לא יגור עמך. על דרך אחיו הקטן יגדל ממנו. כי לא מצאנוהו יוצא בקל.

פסוק מא

ראה נתתי אותך. עיין פרשת תולדות בפסוק הן גביר שמתיו לך. וכבר מצינו תיבת נתינה נופל בין לגדולה בין לשפלות. ולתתך עליון, וגם נתתי אתכם נבזים ושפלים. כמו שמבואר היטב ברש"י.

פסוק מה

צפנת פענח. אם זו המלה מצרית וכו'. הרב אתי לומר דבין כך ובין כך לא ידענו לפרש היטב. אם פרעה קרא אל יוסף כן בלשון מצרית. לא ידענו סבתו. ואם היא מתורגמת, כמו אפרים, הפרני אלהים, ראובן ראה בעני, אם כן לא ידענו איך פתרון זה נופל על שם יוסף. ולא נוכל לומר דפתרון זה הוא על שם שפתר חלומות. על זה כתב הרב לא ידענו שם יוסף. כי הוה ליה למכתב ויקרא פרעה אל יוסף, ומדכתיב את שם יוסף. משמע דשם יוסף מתורגם כך. והנה מפרשי ראב"ע דחקו עצמם לפרש דבריו והבוחר יבחר.

פסוק מח

אין פירוש כל כי היו מתים ברעב וכו' וכמוהו כי חנני אלהים וכי יש לי כל. ואב לכולם ולרש אין כל. ונאמר אחריו כבשה אחת.

פסוק נא

ויאמר ר' יהודה המדקדק וכו'. כי להוראת שכחה שני גזרות, נשה ונשש. וכן הובאו בספר מאיר נתיב. ושמע מניה דעת ר' יהודה מכפולים. שקאמר על משקל חנני. ודעת ר' משה

נראה שהוא מנחי למ"ד ה"א על משקל כאשר צוני. נמצא דברי הרשב"ם נפרכים מכל צד.

פסוק נז

לשבור אל יוסף, הפוך. וכן אדם כי יקריב הפוך. אדם מכם כי יקריב.

פרק מב

פסוק ב

ושברו לנו. וקנו לנו שבר. דעת הרב שהוא פעל הנגזר משם שבר. ואינו משמש אלא לשמו. ולא כן דעת רש"י. והדין עם רש"י, כמו שמצינו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב. ואחר העיון נראה לפרש דברי הרב, לפי שהוראת שבר משמש מכירה וקנין, כמו וישבור למצרים, לכן פירש הרב. דפה משמש לשון קנין.

פסוק יא

נחנו בלא אל"ף. והוא האמת. נראה כי אל"ף אנחנו נוסף מאותיות האמנת"ו. ועיקר מלה זו נחנו ואף שיש לה שתי הוראות, כמו נחנו נעבור חלוצים. ואפשר שגם זה הוראת אמת יש לה. ועיין פרשת מטות שם קאמר הרב בהדיא דאל"ף אנחנו נוסף.

פסוק כד

והנה שכח כספיהם. וכבר עמדו נגדו מדקדקים אחרונים. ואמרו שריבוי כספיהם קאי על צרורות. ובמקומותם תמצאם.

פסוק לז

לא היה יעקב מחריש. אם ראובן דבר נכונה. לא היה יעקב גוער בו לאמר לא ירד בני עמכם. ומחריש בינוני פועל מבנין הפעיל, כי מצינו שורש חדש יוצא. כמו בדיך מתים יחרישו לדעת רד"ק במכלול. ועיין בדברי הרב בתיבת ויפשיטו כתב הרב הערימו אותו. ומה גם כי לא מצינו יוצא מלת ערם. ואם איננה כן לא ידעתי פירושו. כי המפרשים אין אחד מהם גולה את אזני.

פרק מג

פסוק ח

דרך לשון הקודש להוסיף גם ולדעתי הוא על דרך כמוך כפרעה, כעמי כעמך. כי כן דרך הלשון לדמות שני דברים יחד. כאלו נאמר עמי כעמך ועמך כעמי. אתה כפרעה ופרעה כמוך. וכן משל בנו גם אתה וגו'.

פסוק יד

וטעם ואל שדי שיש לו וכו' עיין בדברי הרב תחלת פרשת וארא ופרשת לך לך תמצא באר היטב משקלו. אבל רש"י בפסוק הנ"ל דרך אחרת לו בפירוש תיבת שדי. ואלי שתי דעות תלויים באשלי רברבי ובעלי סודות יבינום.

פסוק כ

וטעם עון במקום הזה. ודבריו פשוטים שחסר תיבת העון כמו באביגיל שמואל א' כ"ו. ושם קאי על החטא וכאן על העונש, כאשר כתב הרב כמה פעמים שגם העונש נקרא עון. ובמגלת איכה ד' פירש הרב שכר רע כמה דתימא מזל רע. ואינו רחוק שגם באביגיל נאמר על העונש.

פסוק כז

השלום אביכם הזקן וגו' כי שלם בלא וי"ו מורה על שלימות הגוף ובריאות. כמו ויבא יעקב שלם. אבל שלום עם וי"ו מורה על שלום מאויביו ומפגע רע ועיין קדושין ס"ט בעל מום דעבודתו פסולה מניין וגו' אמר קרא את בריתי שלם והא שלום כתיב וי"ו דשלום קטיעה ואם נשאל על שלימות גופו שייך שפיר אם שלם אביו ובריאות. אבל על שלום מאויביו שהוא דבר שאינו תלוי בו רק בדעת אחרים, צריך לשאול השלום יש אל אביכם הזקן. לכך קאמר הרב תיבת השלום משמש כאן כמו שם תואר, כאלו נכתב השלם בלא וי"ו. והדר קאמר גם אם היה שם שייך שפיר, רק שהיא דרך קצרה כמו ואתה שלום. ולדעת הרי"ק הוא תואר בפלס רחוק קרוב.

פסוק כח

ויקדו וישתחוו וגו' נגזרת משם קדקד. וספיר גזרתה קדה והוכפל הפ"א. ודקדוק הרב דהוה כאלו נכתב וישתחו ויקדו. כי בטרם נעשה הקדקוד סמוך לארץ כבר השתחוו ורבים כמוהו במקרא וכבר נגלה לפניך מאמר חכמינו זכרונם לברכה בסוכה אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל וכו' וזו היא קידה וכו'.

פסוק כט

יחנך. אין לו משקל דהוה למכתב יחנך בדגש הנו"ן לגזרת חנן והוקלה. ונפל תנועת החי"ת על היו"ד. ומדקדקים חשבו מלה זו בתוך שאר המורכבים. ומה שכתב הרב שנשתנה בעבור אות הגרון, לא ידעתי אות הגרון מה עבידתיה.

פסוק ל

נכמרו. בערו ויקדו וכו' נראה שנפל טעות בחומשים וצריך לומר בערו ויקדו כיקוד אש.

פרק מד

פסוק טז

טי"ת נצטדק וכו' התפעל מגזרת צדק נהפך התי"ו לטי"ת ודוחקת עצמה בין פ"א לעי"ן. וכן שינתה מקומה התי"ו של השתמר ותי"ו של ויסתבל החגב. כי כן מצאנוה.

פרשת ויגש

פסוק כב

ולמה לא הביא המזכיר החמשה שאין להם הכרע. הלא תדע גמרא ערוכה יומא נ"ב חמש מקראות שאין להם הכרע, שאת, משוקדים, מחר, ארור, וקם. שאלני חד מן חבריא על דברי הרב לאמר בגאווה ובגודל לבב דברי הרב להקשות ולמה לא הביא וכו'. גם הקשה הלא גם וישלוף נעלו לא הביא איסי בן יהודה בגמרא שם. ואני השבתי לו הלא ידעת מקרא מלא דברי חכמים בנחת נשמעים, קריא מקרא בניחותא ויאמנו דברי הרב, שהרב מתרץ מדוע לא חשיב איסי בן יהודה ועזב את אביו. ומתרץ מאותו טעם דלא קחשיב וישלוף נעלו. לא קחשיב גם כן ועזב. וזה שכתב ולמה לא הביא וכו' וישלוף נעלו שאין לו הכרע אם הגואל שלף נעלו או בועז. רק טעמא דגמרא דלא חשיב רק אותן שיש לספק בהן אם נדרשים ומפורשים למעלה או למטה, כמו וקם וכדומה, אבל אותן שיש בהן ספק בפרושם לא קחשיב, לפי שמצינו כן למאות במקרא ולכן לא קחשיב גם כן ועזב. וזה שכתב הרב בקיצור נמרץ וזה עמהם. ואף דמתרץ הגמרא דלא קחשיב וישלוף נעלו משום דלא כתיבי באורייתא. אבל באמת אף אם היה נכתב באורייתא לא חשיב להו איסי בן יהודה, משום טעמא דרב דאם כן יתרבו החשבון למאות. ומלבד זאת אין צורך לחשב ועזב, כיון דלא נפקא לן מידי לפיסוק טעמים, וקל להבין. וראיתי באהל יוסף שטרך עצמו בפלפול וסברא בדברי הרב, והדברים פשוטים כמו שכתבתי. ולכן לא קחשיב גם כן כי ציד בפיו, ורב יעבוד צעיר.

פרק מה

פסוק יא

פן תורש כמו תכרת וגו' ושרשו ירש מגזרת יירש הצלצל, אכנו בדבר ואוריחנו. הוראתו כריתה. ובנין נפעל זמנו עתיד. תימא על הרב וגם על הרשב"ם שלא הלכו בעקבות התרגום דפירש דלמא תתמסכן הלא מקרא מלא הוא משלי למ"ד פן אורש וגו'.

פסוק יד

צוארי ימצא לשון רבים וכו'. כי ימצא עד צואר יגיע וגם נמצא באחת ענק מצורניך. ורש"י כתב במשלי הטעם דצואר נקרא לפעמים בלשון רבים, משום שהגרגרת עשוי טבעות הרבה.

פסוק כג

בר דגן ולחם כמשמעו וכו'. שאר מינים נקראו מזון. כי לרוב מבשלין או מטגנין אותם לאפוקי דגן ושעורים שנאכלין כשהן אפויין בתנור, או דכו במדוכה וטחנו ברחיים, אלו אין נקראים מזון. ועיין בפרשת חיי שרה כתב הרב על פסוק ומספוא לגמלים שהשעורים בכלל מספוא. וגם מטעם זה הוציא שעורים מכלל מזון. ואהל יוסף אוקמה לדברי הרב בדרך רחוקה. ואם אנחנו ידענו שרב אוהב לפרש בפשיטות, מדוע נפרש אנחנו דבריו חוץ מגדרו.

פרק מז

פסוק ו

שרי מקנה כסוס כפרד. כי מקנה סובל דברים הנקחים בכסף, כמו לאברהם למקנה. עושה מקנה וקנין, ספר המקנה. וגם הוראתו צאן ובקר וסוס ופרד. וקאמר הרב שאל תטעה לומר. דפירש שרי מקנה על קנין המלך לקנות תבואה באוצרותיו, כי כל תבואת מצרים היה ביד יוסף. וגם רחוק שיעשה שרים לקנות בגדים וכל צרכי חילותיו. ואשר נכתב בפסוק על אשר לי מוכח דלא קאי על מקנה צאן כי למלך אין צאן, ומחזורתא דקאי על סוס ופרד הצריכים למלחמה, ושייך שפיר ואם יש בם אנשי חיל. ואהל יוסף פירש באופן קרוב לזה, אולי מחשבת הרב על שני הפירושים יחד, כי שניהם כאחד טובים.

פסוק יג

ותלה על משקל ותתע וכו'. וגזרתה תעה, כמו אל תתע בנתיבותיה. וכן גזרתה כאן לאה או להה.

פסוק טז

הבו וגו'. כי גזרתה יהב וגם הא לא ינוע לבד. ועיין פרשת שמות הבה נתחכמה.

פסוק יט

תשם מגזרת והבמות תישמנה וכו' הנה הרב אסף גזרת תישמנה וגזרת ישימון יחד

לדעתו נצמחו מגזרת ישם. וכן הסכימו חשובי מדקדקים אחרונים. אבל בספר מאיר נתיב חלקום לשני גזרות, ישימון שם בגזרת ישם, ותשם בגזרת שמם. גם דעת כמה מדקדקים ותשם שרשה אשם. ועיין במכלול כי משפטם. (תאשם). וכן כתב הרב בפרשת ויחי ובקהלם לא תחד מגזרת אחד. והנכון לדעתי להוראת שממה שני פעלים נרדפים, ישם ושם, כי גם ישימון לו הוראת שממה.

פרשת ויחי

פרק מח

פסוק ב

ויגד המגיד ליעקב וכו' כי בתחלה נכתב ויאמר ליוסף, צריך גם כן לפרש האומר, או היה שליח מיעקב ששלח לו ליוסף לבוא אליו, ואותו השליח בא אחר כך אל יעקב. וזה שנכתב ויגד ליעקב על כללות התשובה לאמור באתי עד הלום עשיתי שליחותך, ואחר כך ויאמר **הנה בנך יוסף בא**. וזה נאווה בדקדוק הלשון.

פסוק יד

שכל את ידיו וגו'. כיון שמלת את מורה על הפעול, וגם בנין פועל רגיל לצאת, לכן מפרש הרב כאילו ידיו וכו'.

פסוק יט

מלא הגוים עיין פרשת בא ומלאו בתיך. ועיין פרשת בלק **מלא ביתו כסף וזהב**. ואז יכוננו דברי הרב בפ"ך. (שם)

וישם את אפרים. בדבור הברכה. כי גזרת שום נופל על התמנות כטעם **שום תשים עליך מלך**. ונופל על ברכה ורצון. כמו **הן גביר שמתיו לך**. אף כאן לא שם יעקב את אפרים בפקודתו. רק בברכתו שמהו לראש ועיין פרשת תולדות בפסוק **הן גביר שמתיו לך**.

פרק מט

פסוק ד

פחז בעבור שפחזת וכו'. ומלת תותר מבנין הנוסף שלא נזכר שם פעלו והומרו השורק בחולם, כמו **ברצונם עקרו שור**. ולפי פירוש אחרים **אל תותר** מבנין הפעול, ובא בפתח על דרך אם למ"ד פעל אות אחה"ע וטעמו תראה במכלול ומשיג הרב על אחרים. לפי שלא מצינו מלת אל רק במקום צווי, ודרך נתיבה הוא זר ויצא מן הכלל. ואחר כך חוזר הרב לענינו הראשון דלא כדעת אחרים, רק אל תותר מבנין הפעל. וזה יהיה ענשו על שפחז

כמים בהשתדלות יהיה זריז ונפסד ולא יהיה לו יתרון. ודעת הגאון שפחז לשון רק ופוחז, כן לדין פירושו חפז. אבל באמת גם לדין אין פוחזים הפוך, כי תיבה פחז הוא שם המשותף. ועיין בספר מאיר נתיב שכתב הוראת פוחזים נמהרי לב כמו פחז. ובעל אהל יוסף קצר במקום שאמרו להאריך.

פסוק ה

מכרתיהם וגו' כמו מחנותיהם, מלבד מתנותיכם. כי גם היא מחסרי נו"ן ולא נכר שוע לפני דל.

פסוק ו

תחד. מלשון יחד וכו' ועיין פרשת ויגש בפסוק והאדמה לא תשם. ומלת סוד לשון עצה ומחשבה. וגזרתה יסד. כמו אשר נוסדו יחד משקלה סוד ה'.

פסוק ז

ארור אפם כי עז פירש הרב על פסוק ויברך אותם אלהים. הוא לשון תוספת. ולדבריו מה שנאמר פרשת וירא כי ברך אברכך. והרבה ארבה הוא כפול בטעם מלות שונות, כמו יתר שאת ויתר עז. אפם כי עז ועברתם כי קשתה. והיא צחות הלשון. וכמוהו ואברכך ואגדלה שמך.

פסוק יב

ולבן שנים. שם התואר וכו' לא נפלאת היא ממך. כי כל משקל אשר ישקל בפלס שנים, כמו ידים, רחיים, רגלים, פי שנים להם. כמו רחיים יש לה שכב ורכב. וכן כולם. וזה כונת הרב. על שם מערכות שנים יתרבו בלשון שנים. ולא יתקיים על דרך בן בנים או קן קנים. ואל תפנה אל המזלג שלוש השנים, כי שאול הוא מבעלי חיים. אמר המחבר רחוק הוא שיסולה ראשי שבטי ישראל. שלא יאכלו דבר טמא. משל למלך שמקלסין אותו בכלים של כסף וכו'. ויפה נדרשת בדברי חכמינו. לא בא בפי בשר פיגול. ויפה כתב הרב שהדרש משובש. ברם אם נמצא במדרשי חכמינו ז"ל הדרנא בי. כי כל דבריהם כגחלי אש.

פסוק יג

וירכתו על צידון וגו' נכתב על תחת עד, על פי המסורה. ולי נראה לפרש תיבת וירכתו, ממשלתו. כמו שפירשתי בפסוק שים נא ידך תחת ירכי וכמו שפירש אליעזר בן דורמסקאות על תיבת אברך. וזה הוא לחוף אניות וירכתו על צידון. כטעם אתה בנציבין ומצודתך פרוסה על ירושלים. ונכון מלת על גם כן בדקדוק.

פסוק יד

חמור סמוך על כן רובץ כי אם אין חמור סמוך, סובל הוראתו נמשל לחמור בתקפו. גרם כטעם לא גרמו לבוקר (צפניה ג'), ועצמותיהם יגרם ואם כן הוה ליה למכתב רבץ, בלשון עבר נסתר. אבל אם חמור סמוך וגרם שם אז שייך שפיר רובץ בלשון בינוני. ואהל יוסף כתב פירוש בדברי הרב, כיון שחמור יש לו עצם כבד. על כן רובץ בין המשפטים. ואין צורך להשיג דבריו. כי הם מושגים מעצמם.

פסוק יח

וטעם לישועתך קייתי ה' וגו' הנה הקורא אשר יניח דברי הרב אל פיהו, יצחק בקרבו לאמר דבריו אין להם המשך כלל, וכי בכל הברכות אשר ברכם לא ירא עד שהגיע אל ויפול רוכבו אחור ולא כן ירא על נפשו באומרו ידך בעורף אויביך אולם לאחר העיון ראיתי דבריו במישור נאמרים, וזה שדבר בצחות לשונו, שלא ישוף ראשו, כדי להעמידך על הענין הפותח מחט סדקית, כיון שאמר הקב"ה לנחש הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, וידוע כי קללת נחש מרמזת על כמה ענינים גדולים. על עניני יצר הרע. ועל סבובי מלחמות כנאמר כהתימך שודד תושד ככלותך לבגוד וגומר. ועתה ברך יעקב שישוך עקבי סוס לשונאו, אל תאמר שיהיה חלילה להיפך, ושונאיו ישופו ראשו. לכן אמר ויפול רכבו אחור. אף כי דברי הרב מעטים, אולם איכותם גדלה במאד. איך יעקב בתפלתו ובברכתו תקן כמה וכמה קללות וגדופים מן בני ישראל. ואנכי אמרתי בדרך דרוש על טעם גולת עלית וגולת תחתית, שאם יגביר על שונאו מלמטה. יפול השר למעלה. על דרך דרכת בים סוסיך. כי תרכב על סוסיך (חבקוק ג'). וכן ועקבותיך לא נודעו. וזה שהבטיח הנביא. אל תירא בהלחמך עם שונאיך מן הגבורים אשר על ראשיהם. הנני מבטיחך שיפול רכבו אחור. וזה לישועתך קייתי ה'. גם סובל המקרא לפרש על מה דכתיב לעיל דן ידין וגומר, והזהירם אפילו בדברים קטנים שאדם דש בעקב ידין דינו. עלי דרך. יקוב הדין את ההר. ואף אם יגיע ממנו היזק גדול לו או לאוהביו, וזה הנושך עקבי סוס ולא יחוש אם יפול רכבו אחור. כי לישועתך קייתי ה' ובמשפטך דבקתי.

פסוק כא

נפתלי אילה שלוחה. על דרך דורן כטעם ויתן שלוחים לבתו. והוראתו נפתלי יהיה חביב בעיני רואיו, וכל רואיו יברכו אותו כאשר מברכים מי שנותן מתנה. וכן דרך הפסוק כבכורה בתאנה בראשיתה.

פרק נ

פסוק כג

בני שלשים. כי הרב סבור שהוא כדרך כל הסמוכים. שהמה תחת מלת של, כמו **חצר המשכן** פירוש חצר של המשכן. **ונזיד עדשים.** ויפה תפס עליו בעל אוהל יוסף, שמצינו **בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל.** ולא מלכו מבניו כי אם ארבעה עיין שם אבל הסמיכות הוא מענין אחר, לקצר על הלשון. כמו **וחכך כין הטוב. מלאכי רעים** (תהלים ע'). וראיתי בספר בנין שלמה שמשיג על הרב, מדכתיב אחריו **גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף** עיין שם ולא ידעתי מה ענין אפרים למנשה. דלמא מזה ראה שלשים ומזה רבעים, או דלמא קא משמע לן שהמה יולדו וגדלו אצלו.

חומש שמות

פרשת שמות

פרק א

פסוק א

בפסוק ואלה שמות. אמר המחבר דלא חשיב הפסוק לפי סדר תולדותם. אשר הוזכרו בפרשת ויצא, לחלוק כבוד לאמותינו, לכן חשיב ברישא בני לאה, כי הם נולדו ראשונה, ואחר כך בני רחל, ואחר כך בני השפחות לפי סדר תולדותם. ועיין בדברי הרב פרשת במדבר בדיבור המתחיל **לבני יוסף וגו'.**

פסוק ח

ויקם מלך חדש וגו' הרב נקט שתיבת חדש הוראתו שלא בא מזרע מלוכה. וזה שאמר הכתוב פרושו כמשמעו בלא תוספת, דהיינו שאין הוראת חדש שהוסיף גזרות, ולא נעלם ממך פלוגתא דרב ושמואל.

פסוק ט

הנה עם בני ישראל וגו' עיין פרשת שופטים פירש הרב **מום כל דבר רע.** פירש מום. וכן כאן בני ישראל הוא פירוש של עם. (שם)

כל ממנו בספרי אנשי מזרח הנה הרב מצדיק אנשי מערב ששניהם דגושים בין ממנו ליחיד נסתר ובין ממנו לרבים נמצאים, גם ממנו ליחיד נמצא. והקשה לעצמו הלא כל כינוי ני רפה. כמו **נחני ה'**, והיה ממני הפך המנהג להדגיש. ותירץ דחסר נו"ן ני במכתב. דהוי למכתב ממנני, אחת למלת מן. ואחת לכינוי. לכן קאמר הרב כי הנו"ן הראשון תבוא עם

אות המ"ם כאל והוא מן וכו', והדר קאמר הטעם ממנו לרבים נמצאים, גם שם חסר נו"ן נו. והדר קאמר טעם ממנו ליחיד נסתר להתבלע הה"א בחסרון כי לרוב נאמר ישמרנהו, כמו מאויבים מנהו, ותקח אזני שמץ מנהו. ודע שמצינו כינוי מן ליחיד נמצא במ"ם אחת, כמו שעו מני אמרר. אבל סורו מני דרך הטו מנו אורח בצירי הנוני"ן, אין היו"ד מורה על הכינוי. רק היא מתוספת האמנתי"ו. עיין רד"ק. ומה שכתב הרב רק ישמרנהו דרך קצר. הוא מלתא בפני עצמו, ושקיל וטרי בענין כינוי פעלים אשר המה בה"א או בנו"ן או בשני נוני"ן או בנו"ן עם ה"א. שמענה ואתה דע לך. ועיין קהלת אשריך ארץ.

פסוק י

דע כי כל הפעלים דהיינו שם המקרה הוא חסר ולפעמים נכתב אחריו, כמו הסך נסך, לא יקרחו קרחה, כי ידור נדר, וכולם נדרשים יפה בגמרא.

פסוק יג

ולומר פרוכים אינו נכון אומר אני שנכון כיון בעל הפייט, כמו מן מלח מלוחים. וכן נראה שנאמר מן סרח העודף, וסרוחים על ערשותם.

פסוק יד

וגזרת עבד בלא ב"ת קמשמע לן דגזרת עבד פעמים קאי על הנעבד. ופעמים קאי על העובד. כמו נשה פעמים קאי אלוה ופעמים אמלוה. כי גם שם תליה מלתא אם נכתב אחריה ב"ת.

פסוק טז

ומלת וחיה קשה דברי הרב פשוטים וחיים הם למוצאיהם, דייק דאי אפשר להיות חיים מכפולים, כי פעל עתיד ממנה אינו דומה לכפולים כלל, ונוטה יותר לבעלי ה"א באחרונה. גם לא מצאנו יו"ד שורש בסוף התיבה, כמו שלא מצינו וי"ו בסוף התיבה. וזה תוכן דבריו. וכן יתכן לפי דבריו יחי ויחי היו"ד בשוא. כמו תיבת יהי ויהי. וכבר ביאר אותו הרב לעיל בדיבור המתחיל ויהי כל נפש.

פסוק כא

ודע כי זו המלה. על כן יראו מאת ה' הוא הנכון. דעת הרב דכאן הוראת את. פירוש מלפני ה'. כי את בכל מקום מורה על הפעול, וכאן לא שייך. כיון שאינו יוצא ואינו עומד כדאמרן. ומסיים הרב על כן מלת נורא איננו בבנין נפעל, כמו נולד, נשבר, ונדכה, כי נולד נעשה הפעולה מן המוליד אותו. וכן נשבר ודוגמתו. אבל הדבר אשר האדם ירא ממנו לא נעשה

בו פעולתו כלל. ודעת הרב נכונים מאד בדעת השכל.

פרק ב

פסוק ג

ולא נדגש צדי"ק הצפינו אבל במכלול כתב שהצדי"ק נדגש לתפארת. כמו **מקדש ה'**. וכן הובא באור תורה בשם המסורה. על כן לא מסתפינא למחוק תיבת ולא, וצריך להיות ונדגש צדי"ק הצפינו. וכן **אם יקרר עון**, נדגש הקו"ף לתפארת כמו מקדש ה'. ואף שמלת יקרר מבנין הקל. ומה שכתב הרב בעבור היות הצדי"ק בשוא נע נרפה הפ"א, שהיה ראוי להדגיש, והוא שם הפועל מבנין הכבד הנוסף וכו'. פירש כיון שהצדי"ק נדגש, אם כן שוא כפולה השנית הוא שוא נע כדרך שני שואין רצופין ולא שייך אחריה דגש קל, אבל אם לא היה דגש בצדי"ק היה הצדי"ק שוא נח וראוי לבא אחריה דגש קל, כמו השלך, הפקד.

פסוק ד

ותתצב מלה זרה והיא בנויה על בנין השתמר. **ויסתבל החגב, ויהי לזרה.** (שם)

כי תי"ו לרדת וכו' כי למקור חסרי נון ונחי פ"א יו"ד דין אחד להם להוסיף תי"ו בסופה תחת הנו"ן או יו"ד בתחלתה.

פסוק יז

ויבואו הרועים ויגרשום צדקו דברי בעל מבין חידות שצריך למחוק תיבת לעתיד. והטעם דלא תתערב עם המלה **ובו תדבקון**, וכה תעשון, שהנונין מאותיות האמנתיו הנוספים לדרשה. ולא ידענו את מי גרשו הרועים, לכן נאמר במ"ם. וכתב כי כן מצא גירסא הובא בהרד"ק עכ"ל. אבל בין כך וכך דברי הרב דחוקים.

פסוק כב

וגם ספר אלדד הדני זה לשון האגור בשם רבינו ברוך, ראיתי בהלכות שחיטה שהביא ר' אלדד הדני הבא מעשרת השבטים אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה, כי הזובח לה' ואינו יודע הלכות שחיטה וכו' ע"ש. על כן אמרתי דברי הרב נדחים מדברי רבינו ברוך.

פסוק כד

וישמע. טעם ויזכור דבריו עולים לפי דעת חכמינו ז"ל כי קושי השעבוד השלים לגאולה, ולכן היה הפקידה קודם הזמן, וזה שכתב הרב טעם על ויזכור קודם זמנו. לפי ששמע נאקתם וחמל עליהם.

פרק ג

פסוק ב

הסנה. אמר הגאון הן ראיתי מפרשי ראב"ע דברו הרבה בחקירות פליסופיות בענין הסנה, ואנכי לא אוכל להמלט לכתוב מחשבתי בענין סנה רמז נכבד. הנה כאשר ראה משה שרבו עובדי עבודה זרה במצרים, כאשר הוזכרו ביחזקאל. גם מבואר בדברי רבותינו ז"ל. וכן מבואר ברש"י בדיבור המתחיל **אכן נודע הדבר** וראה העולם סובב והולך על דרך חוטא אחד מאבד ברעתו טובים הרבה הן למות הן לענש נכסין, לכן אחרו פעמי הפדות במצרים עד הנה כי רשעי הדור היו מעכבין. וזה שראה הסנה בוער באש, והוא פועל יוצא כמו שפירש הרב בוער כל סביב, דהיינו הרשע שנמשל לסנה ולקוץ מכאיב בוער, הורג טובים ורעים סביבו. והוא איש אחד לא גוע בעונו. וזה הסנה עצמו **אינו אוכל**. לכן חשב משה בלבו. על מה באתנו הצרה הזאת, **יתמו חטאים ותבער אש בעדתם** (ועיין בבבא קמא דף סמ"ך). להבינך מאמר **של נעלך וגו'**. אקדים לך מאמר חכמינו וזה לשונם, חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא. ולהבין הענין אומר ואחשוב. כי ידוע. אם היטב ה' לצדיקים בעולם הזה. ופרע לרשעים בזה העולם, הלא אז נהפך הבחירה להכרח, אבל מה שראינו אנשים וטוב להם הכל כפי התולדה וכפי מערכתה ואין כח באדם לשנות מהתולדה מרע לטוב, רק בני עליה הדבקים בה' כמו אבותינו הקדושים מרוב הדבקות הן הנה עקרות בתולדותן ונפתחו. ולהבינך אקדים לך להשכילך בהוראת תיבת בחירה, דע שתיבת בחירה נופלת על שני ענינים שהאחד מהם מובחר יותר משני וצריך השכלה. לידע במושכל איזה מהם טובה, אבל אם אחד משני החלקים לא יצליח לכל לא שייך תיבת בחירה. ולהבינך יותר קח משל מתינוק דלא חכים אשר ינתן לו מרקחת או דבר מתוק, גם ינתן לו מטבע זהב אחת לבחור לו אחת משתי אלה, הלא יבחר לו מיני מתיקה כי לא ידע מוצא הכסף ושברו, לא כן בר חכים בחר לו מטבע זהב אשר יוכל לקנות בהם מרקחת ומתק לנפשו עד בלי די. ונקרא דעת התינוק בחירה. אולם אם התינוק אינו מתאוה כלל למרקחת עבור כאב שינים שיש לו, ומרוב שנאתו אותו לא יוכל לראות אותו, אז נפל הבחירה ואין ברירה, כי אם ינתן לו אף פרוטה אחת חפץ בו יותר ממרקחת אשר לא פנה לבו כלל לזאת. כן אנחנו עלי ארץ, איש אויל בחר במטעמים ובתאוות מדומות. ולא חפץ במוהר ובמתן מצות אשר עושיה יזכו לרב טוב, כי לא הבין כלל. אולם איש ישר הולך בוחר בטוב ומואס בתאוות המדומות. לא כן בני עליה. אשר עובדים מאהבה גדולה אל ה' ולא נחשב בעיניהם כלל תאוות העולם הזה, ולא ישקלו בעשית המצוה אם הם גדולים מתאוות העולם הזה או לאו כי אינם חפצים בהם, ואף אם יודעים שיקבלו יסורין תחת המצות יעשנו ולא יחפצו בתאוות המדומות כי פשטו מהם הגשמות, הנה עליהם אמרתי. כי נפלה הבחירה כיון שהחלק השני לא נחשב בעיניהם כלל ולא שייך בחירה. והמה יוצאים מגדר התולדות והמערכות, כי המה הוצבו והוסדו רק

לבעל בחירה לבל יסור בחירתו. אבל מי שהוא למעלה מן הבחירה, לא עליהם יעבור שבט המזלות, לכן זכו אמותינו העקרות להפתח ממאסרם, ומה גם כי עיקר שאלתם לבנים בשביל קיום המין ומצות התלויות בהן. ואחר הדברים האלה תבין שאי אפשר להתפלל על אדם רשע שימות כי תולדתו ומערכתו גרמו לו חיים ארוכים, אך בזאת יש תקנה. אם הצדיקים הנשארים דבקו נפשם במדרגה עליונה ופשטו גשמות ויוצאים למעלה מבחירה, ואז משנה הקב"ה סדר התולדה אשר הוצבה לשמור הבחירה וברגע יפול רשע ואין. וזה מאמר הגמרא השכם והערב לבהמ"ד והם כלים מאליהם. וזה רמז נכבד שכל מעשיך יהיו רצוים ביום ובלילה וטהר גשמך שנמשל לערב וחשך. וזה שהשיב הקב"ה למשה בסנה **של נעליך וגו' כי אדמת קודש הוא**. כי ידוע שרגל מכונה לבסיס ומצב הענין, הן לבעל חי הן לסבות הדבר. ועתה מעמדך ומצבך וכונתך אשר אתה עולה בבינתך להדבק בה', הגבר ופשוט גשמותיך עוד יותר לצאת למעלה מבחירה. וזה **של נעלך**, כי כמעל הוא מלבוש גשמי לרגל ובסיס הרוחני, ועיין במפרשים מסכת תענית פרק ג' ר' יהודה כי הוה שליף חד מסאני אתי מטרא. גם הארכתני לדבר במאמר רבא פרק א' חגיגה דדריש על פסוק **מה יפו פעמיך בנעלים**. עתה תוכל לבוא מעלה מעלה, כי גם המקום מוכן לכך. כמו שכתב הרב על פסוק **מה נורא המקום הזה**, ואז הם כלים מעליהם, כאשר מצינו שמתו בשלשת ימי אפילה. וידוע כי רגיל בפי הרב לומר. כאשר ידבק הכל בכל, יחדש בכל אותות ומופתים.

הסנה בה"א הדעת וכן כתב הרב על פסוק **הר אלהים חורבה** המה דברי משה. ופירש מקור חיים, כי לא נקרא הר אלהים עד אחר המעמד שירד ה' עליו, ולקמן **וירא ה' כי סר לראות** כתב גם כן אלה דברי משה. אמר המחבר, יען וביען אשר אהבתי דברי הרב, לכן אפריד עליהם באפי אדברה ולא איראנו ברוב מקומות שהוזכר בדברי הרב אלה דברי משה הוא נגד דעת חז"ל. עיין שבת פרק ט' מימרא דר' יהושע בן לוי, אמרו מלאכי השרת מה לילוד אשה בינינו וכו' ועיין נדרים פרק ד'. שבע דברים נבראו קודם שנברא העולם. גם מתנגדים דברי הרב נגד כמה מקומות בזוהר הקדוש. ועיין בפרק חלק **כי דבר ה' בזה** וכו'. ואני תלמיד טועה כתבם בשמי לחיי. ואם כתבה הרב שגגה הוא לפניו וה' יסלח לו. (שם)

אוכל. שם התואר. ועיין צחות דף למ"ד, וז"ל, ומה נכבד דקדוק ר' משה כהן וכו'. כי מצא ארבע פועלים בכל המקרא. ואין להם חמישי שבאו על משקל פועלים והם פועלים, ואלו הם אם תראה אותו לוקח. **והסנה איננו אוכל וכו'**. בספר מאזנים האריך הרב יותר.

פסוק ו

ואין לוי כולל. טעות סופר הוא צריך לומר **ובן לוי כולל** ותימא על המפרשים שלא הגיהו.

פסוק יא

ויאמר מי אנכי הנה דברי הרב נכתבים בקיצור נמרץ. ובעל מקור חיים הרבה לפרש בו ולשנות הגירסא. ואענה אף אני חלקי טופס דבר הרב, דאין חילוק בין אני לאנכי לכינוי מדבר בעדו בלי זכר הפועל או הפועל, כי המקום יכיר המדבר אם אני פועל או פעול ואם אתם פועלים או פעולים. גם דעת הרב שאתה ואתם מגזרת את או אנא, כדעת כמה מדקדקים, כמה שכתב ואתם בהתבלע הנו"ן מגזרת אן הלכתם. ואחר חזר הרב לפרש אפשר דאנכי שלש אותיות שרשיות המה אנך ובאר בשתי כנויים כינוי המלה וכינוי היו"ד כמו שמצינו בכינויים לא הקפיד הכתוב לכתוב כינוי עם ריעה אחריו, כמו לא היה משקל לנחושתם כל הכלים, (ירמיה נ"ב). כן לא הקפיד כינוי אנך עם כינוי יו"ד אצלה. נמצא דברי הרב מפורשים היטב רק המדפיס טעה לכתוב נחושתיך תחת נחושתם. ואני ראיתי כי פירושו סובל דברי הרב יותר מכל אשר קדמוני המפרשים לפני, אולם אחרי רואי דבר הרב אברבנאל בפרשת יתרו בפסוק הלא אני ה' ואנכי אהיה עם פיך ראיתי כי דברי הרב פשוטים. וזה לשון אברבנאל, כי תמיד שם אנכי הנזכר מורה הוראה מיוחדת על מציאותו המחויב, ואין כן מלת אני, כי מלת אנכי מורה על עצמות הדבר, כמו אנכי מגן לך, אנכי אלהי אברהם אביך, אנכי ה' אלהיך. ויהיה זה גם כן מענין משקולת הגדול להנדאי שהוא עיקר המעמיד והבנין כטעם ובידו אנך. כן אנכי הוא עצמות המדבר והמעמיד, ואף בו יתברך שהוא ראש וראשון הבונה שמים מעליותו. כמו שכתוב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, עכ"ל אברבנאל. נמצא דברי הרב פשוטים אנכי מגזרת אנך על דרך נחושתיך. כמו שפירשו המפרשים שעצמות הדבר נקרא נחושתיים כמו וחרה נחושתה. וזה שכתב הרב בעבור שאמר והוציא השיב מי אנכי המורה על עצמות המעמיד והמחזיק והקטין עצמו. ודברי הרב נכונים לפי הדקדוק ולפי הענין.

פסוק יג

ולא ימצא עוד בכל התורה אף כי נמצא (דברים ג'). ה' אלהים אתה החלות. ושם (ט'). ה' אלהים אל תשחת עמך. אבל שם נאמר באל"ף דל"ת. ועיין פרשת וארא.

פסוק כב

ונצלתם כמו ודברתם כן יתכן להיותה הבנין מנפעל. כמו ונגפתם וכו' כי מן דגש הצדי"ק אין הכרע אם הוראתה על נו"ן נפעל או על הבנין. אבל פתרונה וענינה וגם תיבת את מורים כי אחות אביה היא ממשפחת פועל.

פרק ד

פסוק כד

ויבקש המיתו ור' שמואל בן חפני וכו'. פלוגתא היא בנדריים פרק ג'. דעת הרב אתיא כר' יהושע בן קרחה, ודעת ר' שמואל כר' שמעון בן גמליאל. ובעיני יפלא שנעלם מהם גמרא ערוכה מרב ושמואל.

פרשת וארא

פרק ו

פסוק י

וידבר לאמר למשה. המעיין בקרא יראה שהוראת לאמר מתחלק לכמה גוונים. עיין ברש"י דברים. ואומר אליכם בעת ההיא לאמר. ועיין במזרחי שם. ועיין ברש"י תחלת ויקרא מאהל מועד לאמר. ועיין רשב"ם בפרשת שמות ויצו פרעה לכל עמו לאמר. ולדעתי יותר נראה שכל לאמר שבתורה הוא התחלת הדבור, כמו שנאמר בלשון העמים קודם התחלת הענין. (פאלגענד). כי הוא מקור ואין לו שייכות כלל עם עתיד הנהפך לעבר. ועיין סוטה כ"ז ע"ב. ועיין ברכות כ"ג אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר וכו'. ועיין יומא פרק א' מאמר ר' מנסיא. וכבר נפל פיתקא בין המדקדקים בדגשות הלמ"ד לאמר, הרד"ק סובר אחר משה דגושה ולא כן אחר אהרן. ואור תורה חלק עליו במקצת, ובעל יסוד הניקוד סובר דלעולם אינו דגושה. וכבר הארכתי לדבר בו בחבורי אם מטעמים.

פסוק כח

יש לתמוה על המסדר צריך להיות למה לא דבק, וכן ויהי ביום כלות משה להקים. עיין בפרשת דברים. אבל בתרגום יונתן משמע שפיר דקאי פסוק ויהי ביום דבר לפרשה שלפניה, עיין שם. ועיין מה שכתב הרב פרשת במדבר בד"ה והזר הקרב.

פרק ז

פסוק ה

וידעו יש חילוק בין וידעו תוכן דברי הרב בכל מקום שנאמר וידעו בציר"י היו"ד הוא יו"ד העתיד ויו"ד השורש נבלע בצירי. והוי"ו הוא וי"ו המוסיף.

פסוק יט

והנה שכח מי הירדן פירש יכרתון הוא לשון רבים. ואפילו הכי נאמר מי נמצא אין ראה כלל.

פסוק כב

יעשו כן וגו' כי הה"א איננה מאותיות המשך עכ"ל דאי אפשר להיות מן בלהטיהם ששרשו להט. דאין הה"א נמשך מן התנועה כמו שאר אותיות או". כמו שכתב הרב לעיל פרשת שמות על תיבת היליכי לכן כתב דשרשו לוט. את פני הלוט.

פסוק כד

ולפי דעתי כי מכת הדם ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו ז"ל כי ממכת דם נתעשרו ישראל. ואפילו נכרי וישראל שותין בספל אחת היה חציו דם וחציו מים. ולפי דעתי תלמיד טועה ועני בדעת כתב הדברים האלה. וכבר גליתי לך בריש בראשית שתלמידים טועים פקו פליליה.

פרק ח

פסוק ה

אעשה לך תפארת הנכון שהוא מקור מבנין התפעל, כאלו נאמר אני אקבל על עצמי להסיר הצפרדעים בתפלתי. וכן דרך האנשים המקבלים דבר על עצמם אומרים בלשון התפארות. וכיון שמשה רבינו אמר זאת רק בדרך שבני אדם מדברים והוא לא כן יחשוב להתפארות, לכן נאמר בלשון התפעל, על דרך יש מתעשר.

פסוק יג

ויפת אמר וכו' עיין יהושע ז' והנם טמונים בארץ בתוך האהלי. גם שם נאמר ה"א הדעת עם הכינוי. ואלה שניהם זרים המה.

פסוק יז

משליח מלה זרה ולדעתי יש לו אחים ורעים. עיין ביחזקאל הנני משליח. ועיין בפרשת בחקותי והשלחתי בכם כתב הרב כמו הנני משליח בך.

פסוק כז

מלת ויסר זרה דברי הרב פשוטים, כי דעתו לכאורה שהיא בנין הכבד, ונכון להיותו ויסר בסגו"ל הסמ"ך לכך קאמר הנה בא ויסר בפת"ח תחת ויסר בסגו"ל. כמו ויסר את אופן כי גם היא זרה. והדר קאמר הרב דנכון להיותו מבנין הקל, ואם כן שפיר ויסר בפת"ח. אבל לקמן בפרשת בשלח ויסר זרה.

פרשת בא

פרק י

פסוק א

בפסוק בא אל פרעה. דע דמניח הלשון בחר במלת הליכה על הריחוק, כמו והלכת אליו, ומלת בא על הקרוב כמו **בא אלי העבד.** בוא אלי. ולא נכון לומר לך אלי או בוא אליו. אולם אצל השם ב"ה לא שייך ריחוק כלל **כי מלא כל הארץ כבודו,** על כן על נכון נאמר בוא אל פרעה. כי ריחוק וקירוב אצלו שוים ונוכל להשתמש באיזה מלה שנרצה. ומה שכתב הרב בדקדוק שיתו, בינו, שומו, כבר פירש בעל המסלול בסוף מסלת הפעלים מה שיש בו די. גם הרז"ה בקורי עכביש שנה ופירש דבריו והמה נכוחים.

פסוק ו

ומלאו זו המלה דעת הרב כי ענינה מנפעל כמו שתרגום מפרש ויתמלון בתיך ובתי כל עבדיך ובנינה מקל. וכן דרך כל אחיו ורעיו. והנכון שחסר את, כמו **וכבוד ה' מלא את המשכן.** גם משונה בדקדוק **מלאו ארבע כדים מים.** שבנינו דגוש ונקודתו מקל כמו **מלאו ידכם היום לה'.** כי מצינו מלאו את המים בימים.

פסוק יד

על פי נבואה וכו'. לא ידעתי מאי רבותא משמיע הרב בזה, כי גם לפניו לא היה כן נכתב על פי נבואה. וכל אות ונקודה שבתורה נכתב על פי נבואה באספקלריא המאירה, כמו שהעידה התורה **ואחריו לא קם.** ולדעתי גם בדברים האלה שגה תלמיד הטועה. כתב רבינו חננאל ז"ל מעת עתרת משה רבינו עליו השלום ועד עכשיו אין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים ואם יפול בארץ ישראל ויבא ויכנס בגבול מצרים אינו אוכל מכל יבול הארץ כלום. וזה דבר ידוע לכל. עיין מכלול לרד"ק.

פסוק כא

וימש חושך כמו וימיש דהיינו שהוא מנחי עי"ן והוראתה לשון הסרה, כמו שפירש התרגום. ודע מה שנכתב לפנינו בדברי הרב וידע ויבא וכו', הוא טעות בעל המדפיס או הכותב. ומה שכתב הרב ויש אומרים שחסר אל"ף וכו'. ואין טעם לפירושם, עד כאן לשונו. פירוש אף שהמלה סובל הוראתו, אבל אין לו פתרון לפי הענין. וכתב הרב ואין טענה בעבור שהוא מפעלי הכפל וכו'. לכאורה קושיות הרב כיון שלא נכתב שני שיני"ן, ואף שרוב כפולים מצינו באות אחת כמו ויסב ויגל, אבל טענת הרב כיון דשורש ממש לרוב נכתב בשני שיני"ן כמו **וימש לבן.** כמו **מששת, ממשש בצהרים.** **כאשר ימשש, ובלילה ימששו.** וכל אחיו ובית אביו באו כן. לכן כתב הרב דאין זו טעות. כיון שמצינו פעם בשי"ן אחת לא איכפת לן. ואף לדעת האומרים שהוראתו ממש אף על פי כן גזרתו מוש מנחי עי"ן ע"ש.

ואין זה רחוק.

פסוק כח

תמות. אתה תהיה חייב מיתה כי ידוע שיש שני מיני עתיד המצוה ועתיד המורשה, כמו שהוזכרו בספר אהל משה. וכאן לא שייך עתיד המצוה. לפי שהוא פועל לא עומד ויוצא. על כן פירש הרב אתה תהיה חייב מיתה לפי שמרדת במלכות. ולאחר העיון ראיתי כי הדברים האלה נפרכים מכל צד, ודברי הרב כפשוטו שמפרש מלת כי, הוא נתינת טעם כמה דתימר אם תוסיף עוד ראות פני אצוה להמיתך.

פרק יא

פסוק ד

כחצות הלילה וגו' הנה הרב הלך בעקבי חכמינו זכרונם לברכה שדרשו כמו סמוך לו לפניו או לאחריו, כדי שלא יאמרו אצטגניני פרעה משה בדאי הוא. אף שמשה אמר בשליחות השם ואין ספיקא קמי קודשא בריך הוא, אף על פי כן טוב לכת בלשון איני יודע, כמו שכתב המזרחי בדברי רש"י ז"ל. לכן לא ישר בעיניו לפרש שחצות שם הפועל, באמצע הלילה ממש, כי אין יכולת ביד אדם לברר על נכון אמצע הלילה. ולא נכון שהשם ישלח שליחות לבני אדם בזמן מה אשר לא יוכלו לעמוד על הזמן ההוא, לכן דעת הרב שחצות הוא שם דבר כאשר יעבור חצי לילה ראשונה ואז מתחלת חצי הלילה שנית. וזה **ויהי בחצי הלילה**. וכן **חצות לילה אקום**. הוא חצות לילה שנית ולא דקדק הכתוב כלל לשער דוקא בזמן חצות לילה. ועיין רש"י. ודברי הרב נכונים מאד בחק השכל. (שם)

וטעם אני יוצא הלא שאול הוא מלת יוצא לה' עבור גזרתו. וכן כתב הרב לקמן בפסוק **ועברתי בארץ מצרים**, וזה לשונו כי כח השם וגבורתו הם העוברים כאלו השם עובר. ועיין מה שכתבתי בתיבת **וירד ה'** ונפקחו עיניך. ועתה אין צורך לדברי אהל יוסף. שכתב דהרב חולק על בעל אגדה. וכן פירש הרב בפרשת בשלח **וה' הולך לפנייהם וגו'**.

פסוק ה

אינם שומרים המלות עיין לקמן בפסוק **ויהי בחצי הלילה**. אמר יפת. ותבין דברי הרב הנאמרים פה.

פסוק ו

לומר כמוהו לא נהיתה הנה בעל אהל יוסף מפרש. כיון דכמהו לשון זכר ונהיתה לשון נקבה עיין שם. אבל באמת הקושיא במקומה עומדת, כי הדקדוק הזה אינו מתורץ בדברי

הרב. ואפשר דקשה לרב, חדא, דלא מצינו במקרא מלת כמוך עם וי"ו העטוף, ועוד דמלת **כמוני כמוך, כעם ככהן**. שני כפי"ן המה להדמות זה לזה. וכן אי אפשר להדמות זה לזה בדבר שלא היה כלל ולא נברא. לכן מפרש דוי"ו משמש תחת על. ומצינו כן שימוש הוי"ו בכמה מקומות. גם כמוהו הראשון אין לו שייכות כלל עם כמוהו השני כמבואר בדבריו.

פסוק ז

לא יחרץ כלב דעתו שאף שיהיה מהומה גדולה במצרים לא ישלחו יד להנקם בבני ישראל, כי יפול וימס לבב מצרים. ודברי המפרשים אינם עולים יפה. וזה היה פלא גדול שני הפכים בנושא אחד. השם חזק לב פרעה ואמץ את לבבו ולא פג לבו בראותו כל המכות. ואף על פי כן ירא על עצמו לשלוח יד בישראל אשר על ידם נעשתה לו כל המכות האלה. וזה פלא גדול.

פרק יב

פסוק ב

ראש חדשים וגו'. כי תיבת אחד מורה על יום הראשון בחודש ומלת ראש למותר. ואחרים טענו עליו מן באחד לחודש. גם טענו עליו מן **ובראשי חדשיכם** ולפי דבריו הוה לומר ובחדשיכם. והוא על חודש ניסן ידבר. כי הוא ראש לחדשים. ולפי דבריו אין תוקעין בשאר חדשים על כן השיג הרב שהוא נגד סברת רבותינו ז"ל ומכריע שבין חדש או ראש חדש, ענינא חדא להם. ועיין בפרשת פינחס בדיבור המתחיל **ובראשי חדשיכם**.

פסוק ו

כי משקל ערבים ומזה נאמנה מאד נוסחא הישנה לומר המעריב ערבים. אף כי יש שגורסים ערבים ברבי זוגות, כי משקל ערבים בקמץ הבי"ת הוצב דלתיה על זוגות. ואין כן כונת תפלתנו רק על כל ערבים של כל ימות העולם. לכן נכון לומר ערבים בקמץ הרי"ש. ואין לחוש שתהיה הוראתו **כערבים על יבלי מים**. כי פתרונו לפי ענינו. ויותר נכון להגדיל הבורא בלשון דמשתמע על ערבים הרבה כל ימי הארץ.

פסוק ז

ומלת בתים משונה. ורד"ק כתב הטעם שנקדו בדגש. שלא תתערב המלה עם **ואשיתהו בתה** שהוא ענין שממה. ומה שכתב הרב ומלת על הבתים יורנו כי הוא מלעיל וכו', כי בכל המקרא מלת בתים מלרע כמו שכתב הבחור. ובזה מביא הרב ראייה לחזק דבריו כיון שבתבת הבתים מלעיל, כי תמיד מוסב הנגיעה בעי"ן הפעל. ומידה בזה כי בתים עי"ן הפעל יו"ד. ומיהו אין צורך לחזק הדברים, כי ידוע מעצמו ששרשה בי"ת, וגם הנגינה

נכונה בכל מקום מלרע במלת בתים, כיון שנח נראה ונסתר באים כאחת ובמלת על הבתים נכון מאד שעומד השר מלרע ומשרת אצלה כידוע לבעל מטעמים.

פסוק ל

ויקם. הוא בעצמו דבריו פשוטים שדרש מלת הוא, שכבר נאמר **ויקם פרעה**. ובא מלת הוא לדרשא, שהוא בעצמו התעורר לקום. ולא הקימו עבדיו כדרך המלכים. וכן **ועבד הלוי הוא וגו'** נאמר הוא להראות כי הוא בעצמו עבד העבודה.

פסוק לו

גזרת הצלה דעתו כי מצינו בינוני פעול מהפעיל. כמו **אוד מצל מאש**. אבל בדגש לא מצינו בינוני כלל. ודברי מעוט אין להם שחר. כי עבר מרום הדקדוק אל רוח דרוש.

פרק יג

פסוק ב

רחם זרה כי משקלה בשש נקודות, כמו כבש, ארץ, אבן. ואם עי"ן הפעל אחה"ע נאמרה בפת"ח. כמו להב, שחל, שער, לכן מלת רחם זרה.

פסוק יח

ויסב מפעלי הכפל. כי משקלו סובל ששרשו נסב. כמו ויסב את אחיו. ויגש. אולם אחיו ובית אביו מעידים עליו כי הוא מכפולים.

פרק יד

פסוק כ

ויאר את הלילה דברי הרב כנים שמלת ויאר הוא הפוך חשך. אבל מה שכתב שלא מצינו לשמש דבר והפכו. כלפי לייא, מצינו **ערו ערו עד היסוד, ומתערה כאזרח רענן, ודשנו את המזבח**. ולדברי הארקוולטי **וישכב את בלהה פילגש אביו**. אבל הדין דין אמת. כי ויחשך את הלילה אין ענין לכאן כלל. ודברי ר' מרינוס בטלן.

פסוק כה

ויסר מהבנין הכבד וכבר הזכיר הרב דקדוקו בפרשת וארא בדיבור המתחיל ויעש וכו'.

פסוק ל

והים לא השליכם נעלם מן הרב מדרש ילקוט שכל אחד העמיד כלבו על צוארי מצרי מת

ואומר לו אכול מן היד ששיעבד בי אכול מן הזרוע לקיים מה שנאמר **לשון כלביך מאויבים מנהו**. גם נעלם ממנו מימרא דרב הונא ורבה בר מרי בפרק ערב פסחים על פסוק **וימרו על ים סוף**.

פרק טו

פסוק ו

נאדרי. הו"ד נוסף וכן יו"ד ערירי. ותיבת נאדרי תואר מבנין נפעל. ומה שכתב הרב והנה נאדרי בכח הוא שם הנכבד, כיון דמלת יד מכונה ברוב בלשון נקבה. לכן מפרש הרב דמלת נאדרי שהוא בלשון זכר. קאי אכח או אמלת ימין. והאמת כי גם ימין ושמאל לכח כביכול, כמו שכתב הרב לקמן.

פסוק ט

ומלת תמלאמו קשה וכן **פן תשבענו והקאותו**. פן תשבע ממנו. לפי פירושו הוא דבק שפיר עם **אחלק שלל** ולפי פירוש השני של הרב הוא דבק עם **תורישמו ידי**.

פסוק י

מגזרת מצולת. ואי לא מסתפינא הייתי מוחק הו"ו לגרוס מצלות. כמו **על מצלות הסוס קודש**. שהוא לשון קול פעמון. וכן **לקול צללו**.

פסוק יד

יושבי ארץ דלא תוכל לומר פלשת קאי על אומה פלשתים. מדקאמר קרא בסמיכות יושבי. שמע מניה שחסר ארץ. וכן יושבי כנען. יושבי ארץ כנען.

פסוק טז

תפול עליהם כי כנען לחם עמם, רק קאי על אדום ועל מואב. וכן **בעמוד ענן** קאי על משה ואהרן ולא על שמואל וכן **וישם דמי מלחמה** קאי על אבנר ולא על עמשא, ע' מטוט. וכל האימה היתה בעבור שעברו עליהם קודם ונפל פחדם עליהם. כמו שכתב הרב בצחות לשונו.

פסוק יז

תבאמו ותטעמו נראין דברי הרב דלא כדעת הבחור שכתב דו"ו נוספת כמו תביאם ותטעם. ברם מצינו כינוי נסתרים במ"ם וי"ו כמו **כסמו ים** וכן **וגרשתמו**. וכמוהו רבים.

מקדש כמו מקדש צריך לומר בדברי הרב ומלת מקדש כמו מטהרו. (תהלים פח). כי דגש הטי"ת לתפארת ואין לו שום הוראה, כן דגש הקי"ף במלת מקדש והיא לתפארת בעלמא. מה שכתב בעבור שהיה בקו"ף שו"א נע נרפה הדל"ת וכו'. היינו שאין בדל"ת דגש קל כדין אחר שוא נח, אבל כיון שנדגש הקו"ף ודינה כשני אותיות והשני נע לא יתכן אחריה דגש קל. וכן **אם יקרך עון**. וכן **הצפינו** נדגש הצדי"ק לתפארת. והרב קא משמע לן דהוה אמינא כיון שהדגש אין לו הוראה כלל והוא כאלו אינו אפילו הכי דוחה הדגש קל כאלו היה לו הוראה. הן אמת אפילו אין לו הוראת לכפול אות רק הוראת הבנין גם כן לא יבא דגש אחריו, אולם הרב דבר בהוה. כי בפ"א הפעל לא שייך הוראת הבנין כלל.

פסוק יח

ה' ימלוך וגו'. דעת הרב כיון שחסר תיבת העולם הוא על דרך קצרה, ואף שמלת עד תמיד היא לפניה או לאחריה, כמו **לעולמי עד**. **עד עולם**. ואתה הקורא לא נעלם ממך מימרא דרבי אליעזר בן יעקב. (עירובין ס"ה). כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק לעולם ולעולמי עולמים וכו' דכתיב **ה' ימלוך לעולם** ועד עיין שם. ושפיר מדוקדק תיבת עד. ומה שכתב הרב ומשפט לשון הקודש וכו' מדבר מן הסגו"ל על עי"ן ועד. שנקרא בפי המדקדקים פתח קטן לפי שהו"ו שלפניה בקמץ כמו חלב ודשן. שור וכשב. וכן בפעלים הקשבתו ואשמע. ומה שכתב הרב הנה אמר ואוכל וכו'. בא לתרץ אמאי הזכיר הכתוב בדרך קצרה ועד, ולא נאמר ועד עולם. על כן מביא ראייה באמצע הפסוק נאמר **ואוכל מכל**. ובסוף הפסוק נאמר רק **השיאני ואוכל**. ולא נאמר ואוכל ממנה. רק בדרך קצרה. כי כן דרך המקראות לקצר בסוף פסוק דסמך על המבין.

פסוק כו

בפסוק כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' הלא ידעת אף שהסמים טובים מאד לא יעילו אל החולה כלל אם אין לבבו שלם להאמין שרופא יודע ומבין ברפואות ורצונו הטוב לרפאות אותו בכל כחו, עיין בספרי מוסר, ודבריהם אינם רחוקים מגדר השכל, כמו שראות העין מדמה צורות שונות מבהילות לאיש הרך והמבהיל ההולך בדרך יחידי בלילה מרוב הפחד ידמה מרחוק אילן גדול לאיש ענק נורא מאד, ומרוב פחדו יוכל לפול ברע, וכן לבב איש בהתגברו עליו מרה שחורה ידמה לו דברים מבהילים קרובים להפסד גופו, כן לבב כל חולה וכל מוכה בעת חליו ידאג מאד, ומרוב הדאגה ומאימת מות מחמת חסרון אמונת אומן שהרופא יודע ומכיר ברפואתו הוא משים על לבו ולא יעילו לו כל הרפואות. לא כן אם ישמח ויאמן באיש אומן וישמח במעשיו במהרה יפעלו הסמים והולכים בדרכיהם אשר המה שלוחים. וזה שאמר הקב"ה אם שמוע תשמע וגו', אם תעסוק ברפואות שתעשה מצות ה' והישר בעיניו. ושמרת את כל החוקים אז תהיה תמיד ברי אולם ולא יבוא אליך כל מחלה וכל נגע. אכן אם יבואו אליך וירפאך ה'. כמאמר חז"ל

בפרק חלק אך לא יועילו לך הרפואות במעשים טובים ותורה. רק אשר תדע ותסמוך לך על הרופא. כי כל הכללים והפרטים הוא יודע והוא רוצה ברפואתך. לא כן אם יכנס בלבך מחשבות און חלילה לפקפק במעשה ה' כל הסמים לא יצילו לך. לכן נאמר פסוק הזה בלשון יחיד להורות על ענין הנכבד הזה השגחת הבורא על כל פרט ופרט. והמשכילים יבינו את הכרוז אשר ר' ינאי קרא בחיל מאן בעי למזבן סם חיי וכו'.

פרק טז

פסוק יב

זרע דגשות הנו"ן. כי ידוע דנח עם הדגש לא יבואו יחדו, והראוי בפלס תבונת תשובת. וכן זרים דוגמתה **ויהיו שניהם ערומים. ובגדי ערומים תפשיט. לנער היולד.** ועל כולם סודות נעלמים מבעלי הדקדוק.

פסוק כג

ומלת שבת בדקדוק מדכתיב ומדי שבת בשבתו בדגש התי"ו. וכן **חדשה ושבתה,** שמע מיניה דדגש בא לחסרון תי"ו למ"ד הפעל. ואם היה ממשקל גנב היה הכינוי ברפה שבתו שבתה התי"ו רפה. אלא ודאי שהיא ממשקל שבתת. ולרוב השתמשו בה חסר תי"ו אחת. ולא כן עשו במשקל רעותיה כמו **פחתת, דלקת,** שבאו מעטים במקרא וכן תיבת אחת היא בתשלומה אחדת אבל דעת הבחור שהוא מן הדגושים על משקל גנב ועיין רד"ק.

פרשת יתרו

פרק יח

פסוק ד

ושם האחד. כי ברוב נאמר ואת שם השני, לכן מביא ראייה שגם מצינו על השני בלשון אחד. כמו **שם האחד בוצץ ושם האחד סנה.** (שם)

ותחסר מלת אמר כי אמר הראשון אצל גרשום ומושך אליעזר עמו.

פסוק ז

ודקדוק וישתחו כבר דברו בה המדקדקים מה שיש בו די, ולא נמצא כן אלא עם וי"ו המהפכת ליחיד כי לא מצינו אשתחו ושתחו. רק לרבים מצינו אף בלא וי"ו כמו **ישתחו לך בני אביר, ולא תשתחו להם.**

פסוק ח

ויספר. זה הפסוק וכו' לעיל בפסוק למשה ולישראל פירש הרב הלמ"ד הוא בעבור משה וישראל. והטעם על המכות וטביעת פרעה. ועתה מעורר הרב שפירושו אמת מן ספור משה לחתנו אשר עשה אלהים לפרעה ולמצרים אודות ישראל. ומצינו הרבה למדי"ן במקרא שישתמשו לשון בעבור.

פסוק ט

ויחד מגזרת חדוה המדקדקים הרבו לדבר בענין שני שואין בסוף התיבה, כי מצינו כן כמה תיבות מגזרת נחי למ"ד ה"א כמו **וישב ישמעאל, ויפת בستر.** וכתב רבינו יונה שבאו כן להריץ המלה לאחר זה. והתימא שלא באו כן שאר גזרת נחי למ"ד ה"א. כמו ויתן ויקן. לכן כתב הרד"ק טעם אחר לזה. ואנן לא נפקא לן מידי.

פסוק יח

עשהו מלה זרה ארבע גזרות הן שנראה בהם ה"א וסמנך כגנ"ח כמה, גבה, נגה, חמה. אבל במלת עשה לא נראית ועל כן ה"א בתיבה עשהו הוא לשימוש ואינה מן היסוד כמו **ישמרהו, יצרנהו.**

פסוק כא

שרי אלפים. אמר המחבר מה שכתב הרב לקמן ז"ל, שרי אלפים יש לתמוה וכו' יהיה מספרם יותר משבעים אלף וזה רחוק וכו' ע"ש וכבר מילתא אמירה בדברי חז"ל סנהדרין י"ח ומנה לא תזוע, וכל החקירות והחכמות בטלות נגד דבריהם הקדושים ותימא.

פסוק כג

עמוד שם הפועל גם **פשטה וערה וחגורה על חלצים** לדעת הרב המה מקורים בתוספת. אבל דעת רד"ק שהמה בלשון ציווי בתוספת ה"א.

פסוק כו

ישפוטו הם הנה הרב בא לפרש. מדוע נאמר פעם ראשונה בשוא. ובפעם השני ישפוטו בחול"ם. ועיקר דברי הרב שאין כח אתנחתא ככח סוף פסוק. כי באתנחתא לא ישתנו התנועה כמה פעמים. כמו **עמים תחתיך יפלו, ה' על ימינך, טוב עשית עם עבדיך.** שהמה באתנחתא לא משנים את תפקידם אבל ככה לא ימצא בסוף פסוק. לכן פעם הראשון נאמר ישפוטו בשוא כיון שהוא באתנחתא לא חש מניח הלשון לינקד בחולם או במלאפום. גם מתרץ הרב דלא תקשי הלא גם בפעם השנית תיבת ישפוטו אינה בסוף פסוק. לזה מתרץ דמלת הם נחשב כאלו הוא תיבה חדא עם ישפוטו כמו מלת בו בפסוק **תהתלו בו.**

הנה אלה טופס דברי הרב. ולדעתי דברי רש"י ז"ל נכונים יותר, כי לדברי הרב מלת

ישפטו אח הוא לזרים.

פרק יט

פסוק יג

במשוך היובל דעת הרב דשופר שהיה בהר לא היה מקרן כבש. ונעלם ממנו מה היה. כי על צד הפלא היה. ופסוק במשוך היובל קאי על שופר אחר הנעשה מקרן כבש לאסוף את העם כמו חצוצרות. אולם המפרשים לא אבו בדרכיו הלוך. ועיין בפרשת בהר בפסוק **יובל היא**.

פסוק כג

לא יוכל העם אמר המחבר לא יתכן לדמות מוסר מלכים כלפי שמיא. כי לא מצינו שהשיב הנביא לאמר עשיתי שליחותך, ואם מצינו כמה פעמים בתורה הוא לדרשא. כמו **ויעש אהרן ובניו להגיד שבחן**. ובפרשת אחרי **ויעש כאשר צוה ה'** אמרו להגיד שבחו של אהרן. **וילכו ויעשו** להגיד שבחן של ישראל. ובפרק יום הכפורים אמר ר' יוחנן וכו' אי עבדת כד פקדוך לא אבעי לך לאהדורי עיין שם. משם תראה דלא כהרב.

פרק כ

פסוק א

הונה בני הדור אמר המחבר הרב מדמה דברים ככתבן בידינו אל דברי אלקים חיים. וחלילה לנו ולבנינו להאמין שכן נפלו במקרה מלאים וחסרים והכל בכתב מיד ה' השכיל הוא יבין דרכה, על כן אחשוב כי גם הדברים האלה תלמיד טועה כתבם. ודברי מקור חיים גם המה יעלו בטועה. (שם)

אמר השם זכור הנה לאחר כל הקושיות שעורר הרב, אומר אני קושטא קאי שהדברים כפשוטן, כאשר קבלנו מנעורינו, ואם כל מעמד הר סיני היה בנסים ונפלאות מדוע נחקרה ונחתרה אל הנס הזה בדרך חקירה טבעית. ועיין ברש"י בהעלותך **צאו שלשתכם וגו'**.

פסוק יד

לא תחמוד וגו' ולדעתי נראה בציווי לא תחמוד וכן לא תתאוה שהמה באים בסוף הדברות. כמו **מוכיח חכם על אוזן שומעת**, מזהיר תחלה הפרטים ואחר כן כולל בסוף ענין אחד הכולל כל הפרטים וכשנשמר מהכלל אשר מזהיר בסוף נשמר מכל הפרטים. כי ידוע דעיקר רוב עבירות באים מחמוד ממון או חמוד זנות וטרם עובר עבירה חומד בלבו תכלית ממון המגיע ממנה, כמו עדות שוא ושקר, ושבועת שקר, ועשות מלאכה בשבת,

ורצוח, וכן מחמת חמדת ממון פוגע בכבוד יולדיו. ולפעמים עובד עבודה זרה למצוא חן בעיני העובדים לפרנס אותו. וזה כולל כל השמעיות כולו אשר נכללים בו פרטי הדברות **לא תחמוד אשת רעך**, ואף שהוא פועל עומד בעצמו ולא שייך בו אזהרה. אולם הכתוב הזהיר להכין עצמו בהכנות ידועות ובסמים ידועים ביראה ובמוסר למען בל יבוא חמדה ותאוה בלבו כלל.

פרשת משפטים

פרק כא

פסוק ב

כי באו שנים משרתיים כי לא יבואו כינוי עם ה"א הדעת יחדו, על כן סובר הרב שבאו בה שני ידיעות. וגם כאן באו יו"ד חפשי ולמד ליחס והמלה שם התואר לבן חורין, ואף כי לא מצינו כלל הלמ"ד ליחס והשוה הרב מלה זרה לזרה אחותה והדברים דחוקים.

פסוק ד

אם אדוניו יתן וככה מלת אלוה. כי נאמר בכינוי יחיד בלשון רבים דרך כבוד אלהים. ומה שנאמר **זו כחו לאלוהו** הוא דרך בזיון הנה גם היום דרך לשון העמים לדבר אל אדון בפניו בלשון רבים.

פסוק י

ועונתה. מגזרת עת כמו אמת מגזרת אמן. לכן נדגש תי"ו אמתו ותי"ו עתה להוראת על נו"ן החסרה. והיא מגזרת ענת. ועונתה נכתב בשלמות כאשר יקרה לחסרי נו"ן. שפעמים באו בשלמות והוראתה על זמנה ועתה הידוע.

פסוק יא

אחז דרך קצרה לא יתכן דבקות בשם המספר, כי תמיד נסמך המספר לנספר או הנספר למספר בין שבאו במשקל הדבקות או במשקל הנפרד. אמנם לפעמים בא בסמיכות על דרך קצרה.

פסוק יד

טעם להרגו דמקור בא במקום המחשבה, וכן **כי תחל לזנות. תקחנו למות**. והדר מפרש הרב אגב אורחא טעם על תחל הנכתב בשני צירי"ן וק"ל.

פסוק יט

ורפא ירפא כונתו על מה שכתב לקמן. כי חולאים הפנימים באים מרובי מאכל או משינוי אויר. והדבק בשם, יחזק החום והליחה בכח הנשמה ואז יחיה האדם יותר מזמן קצוב. נמצא חולי הפנימי ביד האדם לרפא את עצמו ולהדבק בנשמתו והיא תצעדנו אל חיים ובריאת גופו. לכן בחולאים הבאים מחוץ למות קודם זמנו הקצוב כמו מיתת מלחמה או רעהו מכהו בסתר. ועיין בירושלמי פרק במה מדליקין מימרא דר' חייא על פסוק **כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת**. ואם דבק בשם יצילנו מכל אלה. ותחת אשר האיש המוכה לא עבד את ה' בתמימות ונותן הבחירה חפשית ביד רעהו או אדונו להכות אותו פצעים וחבורות צריך ליקח רופא לרפאותו, לכן קאמר בלשון כבד **ורפא ירפא** על ידי אחר תחת אשר לא רפא את עצמו.

פסוק כא

הנה יוקם שהוא מבנין לכאורה דברי הרב מתנגדים נגד המדקדקים השמים מרחק רב בין בנין פועל הדגש לנפעל. אך הרב בא במתק שפתיו להורות שהוא מחסרי נו"ן. ולא תאמר שהוא על דרך **הוקם המשכן** מנחי ע"ן. לכך קאמר שהיא מחסרי נו"ן אשר נחסר מקומו מהבנין הזה אבל הוראתו כאלו נכתב יונקם. כמו **יותן מים על זרע**. ואי לא מסתפינא מחקתי שלש תיבות שהוא מבנין נפעל וקרי ביה כמו יונקם.

פסוק לה

אמר בן זוטא כי יש שני מיני סמיכות. אחת חסר של, והשני השם עם התואר. כמו **נהר פרת**. וחשב בן זוטא כי שור רעהו הוא ממין השני. והשיב לו הרב שהוא דומה לסמיכות ראשון, כמו **שור איש** המורה שור של איש כן שור של איש רעהו והוא הדין גדי וטלה במשמע, וק"ל. ולא נעלם ממך חלוק נכון בין זרע מרמים לזרע ברוכי ה'.

פרק כב

פסוק ז

במלאכת רעהו היינו ממון או כל דבר מה שיוכל אדם לעשות בכחו וברשותו. וכן פירש הרב שם.

פרק כג

פסוק ד

שור אויבך הרב מחלק בין אויבך בחירק לבין אויבך בסגול. וכן בין חמור שונאך בפתח לבין שונאך בסגול. כי מפרש תיבת אויבך הוא בינוני פועל מקל וראיה שיש לו פועל כי הוא יוצא לשני כי מצינו **ואיבתי את אויבך** שהוא יוצא וכן מפרש בתיבת שונאך בפת"ח. זו

טופס דברי הרב. אבל אינם מתישבים היטב על אופן דבריו. והיודע יפרש בענין אחר.

פסוק ח

דברי צדיקים כבר ידעת הפרש בין עצם הסמוך בסמיכות אל תואר שאחריו. כמו דבר גדול בשוא פירשו דבר של גדול. אף שהדבר בעצמו קטן. אבל עם העצם מתואר בתואר שאחריו. כמו דבר גדול בקמץ. פרושו דבר שהוא בעצמו גדול. לכן לא אבה הרב דעת הגאון, כי לפי דברי הגאון פרושו דברים מצודקים. אבל הוא נגד חק הדקדוק כיון שהוא סמוך, פירושו, דברים של אנשים צדיקים, וק"ל.

פסוק טו

רבים חשבו כי לא יראו עיין לקמן פרשת ראה שם תמצא מבואר דברי הרב היטב.

פסוק יט

גדי מגזרת מגד ולא נוכל לומר דמ"ם מאותיות האמנתי"ו. אם כן אמאי נשתנה התנועה ברבוי ראה תראה מצוה המ"ם נוספת, נאמר ברבים מצות ובסמיכות מצות, ולא נשתנה תנועת המ"ם כמו שבחן הרד"ק בתיבת מנחה, לכן שפיר דייק הרב נגד דעתם דגדי אינה מגזרת מגד.

פסוק כא

ומלת אל תמר בו שיותר נקל בעיני המדקדקים שני שמות שונות מורים על ענין אחד ונקראים נרדפים משני פעלים או שמות שוים בקצת אותיות ונפרדים בקצתם.

פסוק כה

והשם הנכבד נתן התורה עיין פרשת חוקת בענין נחש הנחושת ותבין קצת מדברי הרב כי גליתי לך טפח.

פסוק כו

לכל איש זמן קצוב עיין פרשת שופטים מה שאכתוב בס"ד בענין זה.

פרק כד

פסוק ב

ונגש אל תתמה וכו' ולא אמר ונגשת וכו' גמרא ערוכה היא שהשיב כן ר' ישמעאל בר' יוסף להאי מינא סנהדרין ל"ח.

פרשת תרומה

פרק כה

פסוק ב

מלת ויקחו מגזרת סורה כי גזרת סור הוראת על התרחקות כמו סורה ממני. אבל לפעמים מורה על התקרבות בלשון קצרה, כמו סורה אלי פירושו שיסור ממקומו ויבא אלי. וכן גזרת ויקחו הוראתו כמו ויתנו אך הוא משמשת בלשון קצרה, הוראה אחת שהיא שתיים. היינו ויקחו מהאנשים הנותנים ויתנו לי. והנכון אצלי שתיבת ויקחו לי על דרך לך לך, פסל לך, וקחו לכם צאן וכדומה. ועיין בדברי הרב בפרשת בהעלותך בפסוק תקח לחטאת.

פסוק ו

לצורך המאור כמשפט. הנה הרב מפרש בקיצור נמרץ על פתחות הלמ"ד המורה במקום ה"א הדעת. כיון שידוע שהיה דולק תמיד להאיר בלילה. כמו שנאמר לבערם כמשפט. ושייך שפיר פתחות הלמ"ד כמשפט הדקדוק. ואחר כך משיג הרב על הסוברים הסמים בעבור קטורת כי סוברים שלא היה בשמים בקטורת. וסמים ובשמים לא היה אלא לשמן המשחה בלבד. ואנחנו מצינו בפרשת ויקהל את הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים. אלמא דגם בשמים היה לקטורת הסמים כדמסיים הרב בלישנא. ועיין בדברי הרב פרשת תצוה בדיבור המתחיל כתית למאור.

פסוק טז

לא כתב משה ספר כי לא נכתבה עד סוף הארבעים קודם מותו. עיין מזרחי. ומה שכתב הרב וספר התורה שמוהו מצד ארון הברית בחוץ. פלוגתא בגמרא. דבבא בתרא. וערש"י וילך.

פסוק יח

כי צורת כרובים הנה הרב ר"א מזרחי כתב על דברי הרב לא דבר נכונה עיין שם.

פסוק כא

ואל הארון כמשפט הלשון כי פתח הה"א נחלף לקמץ להשלים דגש הבא אחר ה"א הדעת. וזה שכתב הרב כמשפט הלשון.

פסוק כב

לא אבין איך יכחיש הנה מתרץ דברי רש"י שכתב ששני כתובים והשלישי מכריע ביניהם.

כתב הרב שאין צריך להכרעה, כי אהל מועד כולל משכן ואת כל אשר בו. ומה שכתב הרב וי"ו ואת כל אשר אצוה וכו', וכן נמצא ברש"י ותימא שלא נמצא כן לפנינו בכל ספרי הגולה, ואף בעל אור תורה ושאר מגיהים לא הביאו כלל גירסא זו.

פסוק מ

מלת מראה זרה ואיננו כדרך מושלך עכ"ל דלא תוכל לומר שהוא בינוני פעול מהפעיל והשורק נהפך לקמץ חטף על דרך ויקם אברהם, ותמת שרה, שגזרת ראה הוא מהפעלים עומדים ואין לו פעול כלל כי אם נראה לבד פירוש הוא הרואה והוא הנראה, כי הרואה אינו פועל רק מקבל דמות. כי הרב סובר כדעת אריסטו שצורה מוחש בא על העין ונתרשמו המוחשים בחלק שבו כח הראות מן העין, ואין כן דעת גאלינוס ושאר מחקרים.

פרשת תצוה

פרק כט

פסוק ט

ומלאות דעת המתרגם דברי הרב קשים מאד. הלא מצינו גזרה אחת משותף לכמה הוראות. וכן גזרת מלאו יוכל להורות על הקרבה ועל הריגה. כמו (יחזקאל מ"ג). שבעת ימים יכפרו וגו' ומלאו את ידיו הוראתו הקרבה. ובפרשת כי תשא ומלאו ידכם היום. הוראתו הריגה לפי דעת המפרשים. וכמדומה לי שכונת הרב נעלם ממנו.

פסוק כ

בהן ורבים בהונות הנה יתכן מן בהן שלא יסור חול"ם פ"א הפעל אף ברבוי. כמו מן אהל אהלים. גם משקל בהן הוא זר, כי נכון שיתרחב הסגול לפתח, כמו תואר, שהם, מהר. וכן הדין בכל משקל פועל שע"ן הפעל אות אחה"ע. לכן היתה לזרה בכפלים. ודברי הרב נכונים שיש לה שני משקלים. הנפרד מן בהונות בהן בקמ"ץ הבי"ת וחולם הה"א, כמו גדול, רחוק, קרוב, נאמר ממנו גדולים, רחוקים, קרובים, והרבוי מן בהן כמו מן עולל ישאירו עוללות.

פסוק לא

ובשלת בצווי הרב מפרש אף שהוא מבנין פועל אפילו הכי יוצא לשלישי ואין צורך לבשל בעצמו. כמו והכית בצור שהוא מבנין הפעיל ומשנה את תפקידו ואינו יוצא לשלישי. דבנינים שואלים זה מזה את משמרתם, ולראיה יבן שלמה מבנין הקל ויוצא לשלישי ודוק.

פסוק לט

את הכבש תימא על הרב שקרא תחת האחד אחד. וכבר הרגיש הבחור בקושיא זו בפירושו על הרד"ק. אולם דבריו בצדק נאמרים בפרשת פינחס ושם מקום תחנותם.

פרשת כי תשא

פרק ל

פסוק כ

בבואם ירחצו פירוש שחסר תיבת רחיצת כי ידיהם ורגליהם רוחצו ולא המים ונכתב בקוצר כאלו נכתב במים.

פסוק כג

וטעם החצאים דבריו קשים להולמם אף שאין שוקלין בהכרעה למכור. אבל זאת היתה נדבה ושקל משה שני הכרעות בטוב עין כמו ששנויה בכריתות. וערש"י.

פסוק לב

לא ייסך אמר ר' מרינס הן גזרתו סוך מנחי עי"ן ובנינו מבנין שלא נזכר שם פועלו וזמנו עתיד, והומרה הוי"ו ביו"ד ושורק בחירק. ויש עוד למדקדקים רוח אחרת בזה.

פרק לא

פסוק ב

ועל דרך הפשט וכו' אומר אני על דברי הרב ועל דברי מקור חיים לא ניחא למריהו למימר הכי, כי גמרא ערוכה היא בפרק בן סורר כי כלב בן יפונה הוא כלב בן חצרון ויש לו שני שמות. וגם נקרא בשם מרד כמבואר בפרק כהן גדול י"ט. ולא נעלם מחכמינו פסוקים בדברי הימים אשר כונת הרב בנויה עליהן. כי המה נדרשים יפה במדרשים. ואנחנו בני אל חי אשר שמנו לגמרא ומדרשים פנינו, לא נאמין בדרכי החקירה כלל המכחישים דבריהם. ואם גם עתה לא ראינו מוליד בן שמונה שנה. אבל בימים הראשונים הולידו וגם עשו פרי בשנים האלה, וכל דבריהם כגחלי אש.

פסוק יב

כל לאמר עם וידבר וכן פירש הרב לעיל בפרשת וארא. וכבר כתבתי דעתי שם.

פסוק טו

ובא מלת יעשה כי הנכון תעשה לנקבה, לכן כתב שחסר מלת כל או חסר הענין.

פסוק יז

ואמר וינפש כי השם וכו' שאין כח הבנתינו להבין רק בלשון בני אדם, לכן נאמר וינפש כי גם אם נאמר בשביעי לא עשה הוא נגד הבנתינו. כי כמו שנעשים ברצונו כן עומדים תמיד ברצונו עד היום. לכן נקרא עושה שמים בלשון בינוני, כיון שעומדים תמיד ברצונו לפנינו ולאחרינו. על כן אל תתמה על מלת וינפש שדברה תורה בלשון בני אדם. ולדעתי נאמרה הרבה פעמים בתורה תיבת גשמית בכונה. כי בתיבות דקות יוכל הטועה לטעות בהן יותר.

פרק לב

פסוק יא

אסור לומר חליתיך דעת הרב שאסור לומר כן, אם אינו מקושר עם פנים. כיון שלא מצינו שרש חלה בלשון תפלה שאינו מקושר עם פנים. ומדברי הרב למדו המדקדקים לדבר טועה על מסדרי תפלותינו שנכתב בסדר סליחות באי לחלותך בנפש מרה, ואחשוב אני כי הכלל הזה לא נתן מסיני, כי מצינו **אחלי יכונן דרכי** ולא נקשר עם פנים. ועוד דלמא איפכא אין תיבת פני נקשר רק עם ויחל, שלא מצינו ויעתר פני ה'. ויתפלל פני ה'. ויגש פני ה'. ויפגע פני ה'. ויחנן פני ה'. אבל תיבת חלה לבדו נוכל לדבר אף בלא מלת פני. וצדקו דברי רבותינו מסדרי תפלותינו, כי הם ידעו דקדוק הלשון, ואם בעבור הסמיכות על אות השימוש יהיה לזרה תפלת באי לחלותך ירבו הזרות בתנ"ך לאלף ולרבבה.

פסוק כב

אל יחר אף אדוני לעיל כתב הרב. מדלא נכתב כי רע הוא כונת אהרן רק על הערב רב דהיינו שמעורבין ברע והמה דמו לכונת שוא, אשר לא היה כן מחשבת בני עמינו. וזה שכתב הרב שככה ויאמרו לי ויאמר להם, הכל קאי על אותן החוטאים ולא על רוב ישראל. ועיין לעיל בדברי הרב ותמצא מפורש באריכות.

פסוק כט

מלאו דקדוקו זר כי מנינו ומלאו את המים בימים עיין פרשת בא.

פסוק לד

וביום תחלת כל שנה הן המפרשים חפרו בעמק בענין רע וטוב היורד ובחקירתם עד לשמים יגיעו, ואנחנו נעבוד את ה' עד בואנו שמה, וכי יפגשנו המחקר לא נדרשנו

ובמסלות המלך נעבר.

פרק לג

פסוק כג

ופני לא יראו כי יראה הוא מבנין נפעל. וקאי הנפעל על תיבת פני. אבל ולא יראו פני. הנפעל על הזכרים. ואף שאינו נפעל ממש אולם משמש הוראתו במקום תואר.

פרק לד

פסוק ו

ונשא עון וגו' הרב האריך קצת להביא ראייה שנושא עון הוא לשון מחילה. ואף שמצאנו לגנאי כמו ונשא את עונה. כי מצינו גם כן באה לשון שכיבה ומשגל ולשון בו איש אל רעהו. וכן תיבת לאיש בכולם מביא ראייה שהלשון מדוקדק לפי הטעם ולא לפי המלה.

פרשת ויקהל

פרק לה

פסוק א

ופירש אלה הדברים. כי דברים סובל עניינים וגם דבורים, וזה דמפרש הרב שאל תחשוב המשך הפסוק אלה הדברים אשר צוה דהיינו ששת ימים, דאם כן לא שייך תיבת אותה. אבל פירוש הדברים על עניני המשכן וכליו. וטעמו אלה ענינים אשר צוה ה' שתעשו במקדש לא התרתי לך אלה ששת ימים ולא ביום השבת.

פסוק ה

קחו הפך תנו. לאו דוקא הוראתו תנו. אלא דמשמש שתי הוראות יחדו ליקח מאחד וליתנו לאחר והוא בלשון קצרה, וכן מוכח בדברי הרב בפסוק ויקחו לי תרומה.

פסוק ח

ולא הוזכר זית. כבר כתבתי בדברי הרב פרשת תרומה ושמן למאור עם פתח הדעת, כיון שהיא דבר ידוע להאיר בלילה. וכן כאן כתב הרב כאן דידוע היא ע"כ למאור כמנהג.

פסוק יד

והזכיר שמן המאור דעתו כיון דהצווי היא לעשות לכל מלאכת המשכן דבר אומנות לא נאמר פה לחם הפנים ושמן למאור רק מפני הכלים הנעשים בעבור לחם הפנים להניח על

השלחן, וכן השמן להאיר בתוך המנורה. וכן הבינו גם המפרשים בדברי הרב. אולם לדעתי הדברים כפשוטן, כי גם לחם הפנים ושמן היו צריכין אומן לתקנם, וכן נאמר את שמן המשחה ואת קטורת הסמים כי גם הם צריכים תיקון ואומנות.

פסוק כב

כל נדיב לב והפסוק הזכיר האנשים כי הם העיקר וגם נדבת הנשים נקרא על שם האנשים, וכל מה שאשה עושה לבעלה. (שם)

וכומז בזרוע לא כן דעת רבותינו ז"ל.

פרק לו

פסוק ב

ה"א לקרבה נוסף. כי כן משפט המקור להוסיף לפעמים ה"א האמנתי"ו. וחכם גדול טעה בה"א לעמדה. כי אפשר לפניו הגירסא בלא מפיק, ועיין יחזקאל י"ז.

פסוק ה

ומ"ם **מדי נותר**. פירוש יותר מדאי. וכן **מכל מלמדי**.

פסוק ז

וטעם והותר הותירה. פירוש כיון שהמלאכה נאמר בלשון נקבה שייר לומר הותירה. ודברי מטוט רחוקים מפשט.

פסוק ח

מספר אחד בחשבון משונה כבר דברו בו המדקדקים מה שיש בו די. אולם מקור חיים לא דרך בעקבות המדקדקים.

פסוק לג

לברוח מבנין הקל. והוא פעל הנגזר משם בריח. ודעת הרב שהוראתו כמו בנין הכבד הנוסף וכן מצאתי כמה פעמים בדברי הרב שאמר סתם מבנין הכבד ודעתו על הנוסף, כי סמך עצמו על המבין. ועיין פרשת נשא בדיבור המתחיל **הזירו**.

פרק לח

פסוק כא

טעם פקודי הכלים. כי לא תאמר משכן העדות קאי על הארון אשר בו לוחות העדות, רק הוראתו סובל על כל המשכן. ולזה נקרא משכן עדות, משום שעומדים בו לוחות העדות כתובים באצבע אלהים, ועיקר תכלית המשכן היה לכך. וזה כוונה ראשונה. וכל העבודות טובים על קוטב האמצעי לשמור ככל הכתובה בלוחות העדות, לכך נקרא משכן העדות. רק היא דרך קצרה, והוי למכתב משכן לוחות העדות, וזה שכתב הרב והנה אחז דרך קצרה ותירץ הרב וזה האמת בעבור **מכתב אלהים** כי הפסוק אוחז האמת בתכלית מה שהכלים והלוחות הכל בשבילו.

פרק לט

פסוק א

כבוד הארון. היה עור תחש מלמטה ומלמעלה בגד תכלת לנוי שאין כן בשאר הכלים עור התחש מלמעלה.

פסוק לג

ויביאו את המשכן. כבר הביא הרב ראיות בפסוק **את עמודיו**, עומד מצינו זכר ונקבה בדבר אחד, כמו **רוח גדולה וחזק**.

חומש ויקרא

פרשת ויקרא

פרק א

פסוק ב

מכם מאוחר וכן לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל. משפטו, לי יזעקו ישראל אלהי ידענוך. וכן **את חוקך אשמור אל תעזבני עד מאוד** את חוקיך אשמור עד מאוד אל תעזבני.

פסוק ד

ונרצה לו נראין דברי הרב דלא כדברי הגה"ה בפרקי אבות ונוח לרצות מבנין הקל. כי נכון יותר לרצות מבנין נפעל.

פסוק יא

ירחץ במים דאם לא כן הוה למכתב וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר את הכל המזבח וגו'.

פרק ב

פסוק א

רשב"ם מנחה לשון דורון. הנה אף שהפסוק נחה את העם אין לו הוראה כלל על מנחה ומנחה קשה גם כן מצד הדקדוק שבחן הרד"ק תיבת מנחה שהמ"ם הוא מן היסוד. כיון שנשתנה תנועתה שאנו רגילים לומר כל המנחות בשו"א מ"ם. ולא כן כל המצות שהמ"ם נוספת מדברי רשב"ם המ"ם נוספת. ודבריו קשים להבין.

פסוק ב

מסלתה. מעט ממנה וכן כתב רש"י מאחת מהנה ממקצת אחת מהן. דדייק הרב מדלא כתיב מן סלתה. וכן כתב הרב בפרשת בראשית על פסוק לא תאכל ממנו אפילו מעט ממנו. וכבר הוזכר בספרי המדקדקים הפרש גדול בין מלת מן ובין מ"ם המשמשת.

פסוק ה

מחבת מגזירת והוא נחבא אל הכלים. כי התי"ו תחת ה"א. כמו ושבת לנשיא.

פסוק ז

מרחשת מעשה מטוגן אתיא כדברי רש"י שכתב כל דבר רך על ידי משקה נראה כרוחש ומנענע. ואם איננה ככה לא ידעתי השמעת קול האיך שייך להכא.

פרק ד

פסוק כג

מטעם זרזיר מתנים הנה כל המפרשים לא ראו דברי הגאון. לכך הלכו לפרש בחקירות רחוקות. ואני אפרש כפשוטו. דר' יונה פירש כמו תיש. ואפשר דגאון פרשו זרזיר מתנים והוא תיש דהיינו זכר תמים שלא סרסו. וכן בלשון עמים יש שם מיוחד בכל מיני זכרים שלא נסרסו. וזה שמדייק הרב שעיר עזים זכר תמים שהוא כפל, רק לדייק שיהיה זכר תמים דהיינו שלא סרסו. וכן דרשו רבותינו בלא מום וגם שעירת עזים תמימה נקבה בלא מום ושלא נטלה האם שלה וזו נקראת נקבה תמימה. ודברי הרב נדרשים כפשוטו.

פרק ה

פסוק ז

תגיע ידו וכן יש לאל יד, רמה ידך. כביר מצאו ידו. ונוכל לפרש על זה הדרך שים נא ידך תחת ירכי.

פסוק יט

אשם הוא בתחלה נאמר שם הקרבן נקרא אשם. ואחר כך מפרש הכתוב למה נקרא אשם, שאשם לה' בחטאו, וכן כתב הר' כמה פעמים במקרא.

פסוק כא

ועמיתו רעהו דעת הרב ששם עמית נגזר מן מלת עומת כמו **לעומת העצה**. ונקרא כן שהוא ממינו. והקרוב אלי לפרש כן **אעשה לו עזר כנגדו** כמו עמיתו לפי דברי הרב.

פסוק כב

ונשבע על שקר היינו שנשבע על דבר שאמר שקר, דהיינו ממון או חפץ. ושפיר מביא ראה **מכל אשר ישבע עליו לשקר**.

פרשת צו

פרק ו

פסוק ז

הקרב אותה שם הפועל הרב גלה דעתו בשני דברים. חדא דתיבת הקרב הוא מקור. וגם בני אהרן פירוש אחד מבני אהרן, דלא נוכל לפרש תיבת הקרב בצווי. והפסוק מדבר כן עם בני אהרן. אתם בני אהרן הקרב אותה לפני ה'. כאשר מפרש הרב כמה פעמים במקרא. כיון שכתב אחר כך בלשון נסתר והרים ממנו. לכן מפרש דתיבת הקרב מקור ובני אהרן פירושו אחד מבני אהרן. ושייך שפיר אחר כך והרים ממנו בלשון יחיד. ובחנם דחק הרב לפרש הקרב יקריבו בלשון רבים, כי לפי דבריו נוכל לפרש שפיר הקרב יקריב בלשון יחיד נסתר.

פסוק יג

המשח אותו וגו' ורבים אמרו כי בי"ת תחת מ"ם. וכן **עם נושע בה'**. ועיין ערוגת הבושם בשימושי הבי"ת.

פסוק יד

מורבכת אין לו אח והנכון לדעתי שהוא לשון מעורבת. כמו שהורגל בפי המדקדקים לומר תיבה זו מורבכת משני שרשים או שני בנינים. וכן כאן מורבכת בהיפוך אותיות. כמו **מתלעות עול, ומלתעות כפירים, עולה, עלוה**. ומה שכתב הרב ועל דעתי כי כן הוא תי"ו תופיני וכו'. כי רבים אומרים שתיבת תופיני הוא שם על מעשה אופה, ודעת ר' יונה שהוא על משקל דוכיפת וצדקו דבריו. אולם דברי הרב עולים על כולם. כי נכון מאד בהמשך הפסוק. ודרש רבותינו ז"ל בפרק התכלת ידוע. ולקמן כתב הרב על מורבכת, הנבחר

בפרושים בעיני שהיא מובחרת עכ"ל. והבוחר יבחר יותר בהפוך אתיות, כדאמרו מהפוכם ומהשתנות אותיותם. ומה שכתב הרב לקמן חלות המורבכת אינם כן. הן הן דברי רש"י בפרשת תצוה גם כן בדיבור המתחיל ולחם מצות. וכן שנויה במנחות בהדיא.

פסוק יח

קדש קדשים דיוקא דרש מדלא כתיב קדש הקדשים. ועיין פרשת נח בפסוק **עבד עבדים יהיה לאחיו**.

פסוק יט

הכהן המחטא וגו' וכן מצינו שתיבה אחת משמשת דבר והפוכו, כמו **ודשנו את המזבח ערו עד היסוד, מתערה כאזרח רענן, תשרש שרשיה**. וכמוהו הרבה במקרא.

פסוק כ

יזה אמר ר' משה המעיין יראה כי נפל טעות בדפוס בדברי הרב מה שכתב נטה מראה על הקיר, ותימא על המפרשים שלא דברו מאומה. ועיקר דברי הרב ששרשו נזה כמו נטה ודומה בכל צד בנקודתם בקל ובכבד אבל נשתנו בחיר"ק נאמר ויז בלא ה"א ובשורש נטה רק ויט בציר"י או בפת"ח. (שם)

אשר יזה עליה דדחק הרב לאוקמי תיבת עליה על הבגד, ולשנות את טעמו בלשון נקבה. לכן מפרש שתיבת עליה קאי על הבשר ואו או קתני. ואחר כך מפרש דאפשר לאוקמי שפיר גם עליה על הבגד ומצינו במקרא לשון נקבה וזכר כמו **אשר תשיג ידו**, אולם רש"י ז"ל הלך בדרך אחר בתיבת יזה.

פסוק כא

ובא ומורק בחול"ם כי מצינו ז' פעמים שהרי"ש נדגשת על פי המסורה. גם הודיע לנו הרב שהמ"ם הוא מן היסוד דלא תטעי לומר שהוא בינוני פעול מבנין פועל שנוסף בהם המ"ם רק הוא מבנין פועל הדגש והמ"ם עיקר וכנ"ל.

פרק ז

פסוק ח

עולת איש מלעיל כי משפט הנגינה בעי"ן הפעל אולם נשתנה בעלילות נסוג אחור.

פסוק ט

נעשה שם התואר ועיין פרשת בראשית בפסוק **נעשה אדם** מה שכתבתי שם.

פסוק יח

פגול כדברי המתרגם וכו' כי אינו דומה ממש לשומרת יום, לכן קאמר דהוה אמינא דתיבת לא יחשב, לא קאי על הקרבן אלא על מחשבתו שהיה לו, שקרבן יהיה קודש ובאמת הוא פגול וכו', וקים ליה או שנעלם מרב דברי חכמינו במנחות או שמפרש לפי סלקא דעתיה ואין נפתל בדבריו.

פרשת שמיני

פרק ט

פסוק ו

ויאמר משה כאשר הראיתך דהיינו שמשה כבר אמר זאת לישראל, ודוגמתו לקמן בפרשת **וירד מעשות החטאת**, מיהו דברי הרב אינם מוכרחים כי פסוק ויאמר משה וגו' אינו קאי על הלקיחה שכבר לקחו, אבל הזהירם שיקריבו כראוי בכל פרטי המצוה למען יראה להם כבוד ה'.

פסוק ז

וכפר בעדך כיון שנאמר וכפר בעדך ובעד העם למה נאמר שנית **ועשה את קרבן העם** הלא כבר כפר בחטאת ועולה המוזכר בקרא. לכן מפרש הרב שתיבת וכפר אינו בלשון ציווי רק הכתוב מודיע לו הדרך הנכון שתכפר עליך ועל כל הקהל, גם נכון לכפר על עצמו קודם שיכפר על העם. לכן תעשה תחילה חטאתך ועולתך לכפר בעדך ואחר כך תעשה את קרבן העם ועיין פרשת אחרי.

פרק י

פסוק ב

וימותו לפני ה' הנה רבים יתמהו, אם כוונתם לשמים למה נענשו. אבל תדע כי עונש אדם לפי מדרגתו כטעם **וסביביו נשערה מאד**, כי כאשר יגביר השכל על אדם כאשר ירבה השפע כן ירבה ענשו. לכן ירא יעקב על נפשו באמרו **קטונתי מכל החסדים**, כי חשב היותו בקדושה עליונה ובמהרה ישגה בדבר קל מה שהוא חשב להיות רצוי לפני הבורא, ואין. וכן ראינו באנשים אשר סביב מלך בשר ודם, כמו שנענש שר האופים על דבר קל. לכן אל תתמה על החפץ אם מצינו פעם אחת במקרא עונש וחטא בעבור שאמר **לא אשאל ולא אנסה את ה'**, ופעם אחרת מצינו עונש עבור שאמר **תן לי אות ומופת**. כי אדם אשר יחזיק מעוזו בשכל צריך לבחון בשכל בטרם שיעשה הדבר אם יהא הדבר רצוי או לאו. ואם שגה

בו עונו ישא. ופעמים רוצה הקב"ה ליתן אות ופעמים רצונו להפוך. ואם השכל וקדושה יחדיו ידבקו לא ישגו לעשות דבר הפך רצון הבורא ואם ישגו ונעלם מהם אז פסלו אותם במחשבת חוץ מבלי הזריח על האיש ההוא ידיעה שלימה, הלא אין רחוק בעיניך אם תראה כלי מורה שעות ורגעים אשר עשה אומן חכם באופנים שונים ורתוקות משולבים יחדיו ויתדותם איש אל אחיו נדבקו למען יהיו יחדיו הולכים וסובבים להראות זמני היום אף בלילה לא ינוחו, הלא תאמין מבלי אפשר שהאופנים יעמדו כל ימי אשר הכל מתוקן על נכון, אולם אם ינתק ציר קטן בפנים אז יעמוד ולא יסבו בלכתן. כן דרכי איש אם נכונים בשכל וביראה ובקדושה יודעים לרצות הבורא ולא יעבטון אורחותם. אולם כי משקלות ומורה שעות ברוב ימים פנים קלקל ונתקו יסודותיה, באשר מבשר ודם הוצב דלתיה. לא כן השכל והשפעה לעולם לא ימושו כי ה' עשם ויכוננם בלתי אם האדם מעקל דרכו ולא ישמרם כראוי או אז יעלו חלודה ויבוש מקורם, כן הקרבים אל ה' נענשו אשר קלקלו שכלם הזך בדבר מה ועל כן לא הזריחו עליהם כדת. וזה היה עונש בני אהרן וכן תמצא עונשים רבים בתורה על אופן זה לא אוכל לפורטם. וזה מדוקדק מאד בפסוק שאמר משה **הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש**, מפני שנענשו על דבר קטן ושגגה תוכח שהמה גדולים מאד בעיני המקום כטעם סביביו נשערה. גם הפסוק גלה צדקתם באמרו לפני ה', כדברי הרב שכונתם היה לשמים. אתה הקורא הבט לדברים האלה כי בהמה תשמך חלקך. להבין כמה ענינים במקרא.

פסוק ו

אל תפרעו על דרך ויגז את ראשו באיוב.

פסוק יט

שמצאו יו"ד הייטב דגש ולפי דברי צ"ה ניחא שפיר שבא אחריה דגש, כי תנועת הפת"ח תנועה קלה היא במקום חט"ף, וכאשר בה מתג לשוב למדרגת תנועה קלה גמורה, יבא אחריה דגש.

פרק יא

פסוק יט

מלת תשקצו וגו' ולדעתי נראה פשוט דהוראת שרץ הוא מיאוס ותועבה, וזה אל תשקצו את נפשותיכם, אל תגעל נפשיכם. וכן אלה תשקצו תגעלו ותמאסו אלה העופות הנזכרים נמצאו אין ענינם רחוקה.

פרשת תזריע

פרק יב

פסוק ג

ימול מבנין נפעל כבר כתב הרב דקדוקו בפסוק **וערל זכר אשר לא ימול** ובפסוק **ימול לכם** כי יש לה שני שרשים מול ונמל. וכן כאן דעת הרב שהיא בינוני נפעל מגזרת מול או בנינה קל מגזרת נמל.

פסוק ח

תמצא ידו. עיין מה שכתב הרב פרשת ויקרא בפסוק **לא תגיע ידו**.

פרק יג

פסוק ד

הפך לבן בא הרב להגיד לנו כי תיבת הפך מפעלים העומדים. וזה שכתב טעמו נהפך מעצמו ללבן ולא כן **הפך לבם**, **הפך את מימיהם לדם**, **הפך משורש הרים**.

פסוק ה

עמד בעיניו. הטעם **במראהו כי המראה הוא בעין** ומכאן יש כדמות ראייה מה שכתבתי לעיל בענין דעות מחולקים אם המראה נופל בעין או שגלגלי עינים סובבים אל המראה.

פסוק ו

כהה הנגע כי דעת רבים כהה כמו חושך. וכהות לבנות פירושו לפי דברי החכמים מעורב בשחרות ולבנות כמו לבנה אדמדמת מעורבת מלבן ואודם. אבל הרב מפרש כהה לשון מעות שהנגע נתקטנה וגם לא עברה חק לפרוץ גדר במקום אחר וזו והנה כהה ולא פשה. ודברי הרב נכונים למבין.

פסוק ט

הובא האדם כחבריו דעת הרב כחבריו העומדים בבנינו שמקבלין פעולתם על ידי שלישי כן כאן והובא וכמו שפירש הרב לעיל בפסוק **והובא אל אהרן הכהן**. ועיין לקמן בפרשת מצורע **והובא אל הכהן**.

פסוק מט

ירקרק מגזרת ירק כיון שהעי"ן והלמ"ד כפולים וזה כי העין כמוהו בקיצר לשונו, ומראה על דיהה ואינו אדום ממש, ויש אומרים שכפול להגיד על אדום ביותר. ודברי מקור מים חיים בפירוש דברי הרב כי העין כמוהו גדולים למראה.

פסוק נא

ממארת כמו סלון ממאיר קשה לומר שהוראתו על מארת שהוא לשון מגרעת, כמו שכתב הרב בכמה מקומות שהברכה תוספת טובה והמארה מגרעת, שקשה מדקדוק שיהיה שני ממי"ן נוספים על השורש, ואף שנקודתו מעיד עליו שאינו מלשון מארה לכן כתבו כל המפרשים שהוא מלשון מכאוב, ואמרה תורה בלשון הזה כדי שתדרש בו גם כן תן בו מארה. אבל לפי פשוטו הוראתו מכאיב.

פרשת מצורע

פרק יד

פסוק ב

והובא כמו חביריו עיין פרשת תזריע והובא אל הכהן, שפירש הרב שם ברצונו וכן פירש בפסוק והובא אל אהרן הכהן, לכן כתב הרב בחביריו.

פסוק ג

ויצא הכהן וגו' עיין לעיל פרשת תזריע כתב הרב או אל אחד מבניו הכהנים הדייטים שימצא חוץ למקדש כבני ענתות ובזה מחזק פירושו.

פסוק טו

על כף הכהן הרב מתרץ כיון דנאמר ב' פעמים כהן בפסוק והוא מצחות המליצה והפסוק הבא אחריו יורה דמיירי בכהן אחד.

פסוק כא

ואם דל הוא וכן שמש הכל בלשון מלא באמרו ומי מלא, כסף מלא.

פסוק מג

ומלת ולקחו והביאו כמו שכתב הרב לעיל בפסוק ופנו את הבית בדבר שהציווי לעשות מהר צוה הכתוב בלשון רבים, למהר המלאכה על ידי עוזרים.

פסוק מט

ולקח כתבירו היינו שכמו ונתץ היינו כמו ונתץ את הבית והוציא הכל בצווי כן ולקח בצווי.

פרק טו

פסוק ח

ירק מפעלי הכפל עיין בפרשת בראשית בפסוק **כירק עשב נתתי וגו'**. הנה אף כי הוראת רוק מפעלי כפל, כמו **בלעי רוקי באיוב אבל ואביה ירק** מנחי פ"א יו"ד וכן מנוים בשרשים לרד"ק בתוך נחים. ועתה ראה תראה שלשה תיבות דומים בנקודתם וכל אחת פונה להוראה אחרת. ואחר כל ירוק ידרוש שם דברי ואביה ירוק מקור מקל מנחים וכי ירוק הזב מכפולים באותיות אית"ן.

פסוק טז

כי תצא ממנו שלא ברצונו דיוקא דהרב מדלא נכתב ואיש כי יוציא, ושפיר דברי הרב דהפסוק לא מיירי ברשיעי.

פסוק לא

והזרתם וגו' ידוע לנו כי לא נמצא בכל המקרא גזרה מעי"ן הפעל ה"א שיהיה נעלם ברבוי או בסמיכות או בכינוי, ולא נעלם רק אם למ"ד הפעל ה"א, לכן הורה הרב דלא כיש אומרים. ומאן יש אומרים, מאיר נתיב דקחשיב והזרתם בתוך השלמים ושגגה היא לפניו. ומה שכתב הרב כמו והפלתם וכו' כבר מחק המגיה בספר מרגליות טובה תיבת והפלתם וכתב תחתיה בהפלתם כי לא נמצא במקרא והפלתם. אבל הדברים נאמרים באמת כמו הפלתם למשואות, והגשתם אל החומה.

פרשת אחרי מות

פרק טז

פסוק ו

והקריב אהרן וגו' כאלו נאמר ושחט את פר החטאת וכפר בעדו ובעד ביתו, וכן צריך לפרש לקרא בפסוק י"א. ויש אומרים כי בהעמדה יכופר עון. ונפקא מינה בין שני דעות האלה מבואר פרשת צו ופרשת שמיני.

פסוק ח

אמר הגאון כי עזאזל וכו' המפרשים דברו הרבה בענין הסוד שכתב הרב 'בהיותך בן שלשים ושלש תדענו'. ולדעתי נראה הרמז קאי על בלעם שחי ל"ג שנים כמבואר בחלק כי מצאו כן בפנקס של בלעם וסמכוה אקרא הרשעים לא יחצו ימיהם. וזה שמרמז הסוד בתיבה שאחריה המדברה כי גם בלעם שת אל המדבר פניו. ועיין ביומא פרק ו' תנא דבי רבי ישמעאל עזאזל שמכפר על עון עזא ועזאל.

ומצאתי במדרש אבכיר הובא בילקוט בראשית שאלו תלמידיו את יוסף מה עזאזל וכו' ומסיים שם ולכך היו ישראל מקריבים קרבנות ביום הכפורים אחד לה' ואחד לעזאזל שיכפר על עונותיהם של ישראל ביום הכפורים והוא עזאזל שבתורה עכ"ל המדרש. וידוע שבלעם למד קסם מן עזאל ושפיר רמז הרב בצחות לשונו כדאמרן.

גם אפשר לומר בדרך אחר לפי המבואר דברי הרב פרשת ויגש **נפש בניו ובנותיו שלשים** ו**שלש**, והם היו רק שנים ושלשים נפש ויעקב משלים לשלשים ושלש וזה שמרמז הרב על יעקב ששלח דורון לעשו וגם אנחנו שולחים מנחה לזכרון ולעורר שלא יקטר שרו של עשו על בני יעקב ומרומז בתיבת שעיר על שר עשו היושב בשעיר, גם מעורר לזכור כניעתו של יעקב בהוליכו מנחה לאחיו. גם מרמז על הברכה שקבל יעקב מאביו במטעמים, גם מעורר רשעת עשו בשביל מנחה קטנה נזיד עדשים בזה הבכורה, וזה רמז ושעיר על רעהו יקרא וזה מרומז בתיבה שלפני עזאזל הוא שעיר, שיש לו חברים במקרא הוראת כבשים וגדיים קטנים, והוראת שדים, והוראת הר שעיר, והוראת איש שעיר, וכלהו שייכי הכא.

ואתה הקורא אם תראה דברי המפרשים אז תבחר כי דברי נוטים לפשט. ואפשר לפרש כוונת הרב שתדע סודו לכשיבנה ירושלים. ועיין בפסוק והצלעות צלע על צלע שלש ושלשים פעמים. ועיין מימרא דר' לוי א"ר פפי בבא בתרא ע"ה ועוד תראה ספרי חן ונפקחו עיניך.

פסוק יז

וכפר בעדו עיין לעיל פרשת שמיני ב'.

פסוק כט

והיתה לכם לחוקת הרב בא לפרש מדלא נכתב לענות הגוף כטעם והדם הוא הנפש כמו שכתב הרב לקמן בפסוק **דמו בנפשו**, את הגוף כי הגוף הוא מעונה ולא הנפש, אבל הכתוב דבר בחיותו והגוף בעצמו כחציר יבש אם אין דם ונפש לכן אחז הכתוב דרך קצרה וארוכה.

פרק יז

פסוק ה

למען אשר יביאו הרב מפרש עיקר טעם המצוה, כדי שלא יזבחו לשעירים אשר היו רגילים במצרים לכן קרבנו אל בית המקדש, וכבר ביארתי שיש לעולות ולשלמים טעמים רבים נסתרים וגלויים וכל יודע בין יכול לומר טעם נכון משובח ובלבד שיכוין לבו לשמים.

פסוק יא

בנפש יכפר הרב דוחה דעת יש אומרים שתיבת בנפש קאי על נפש אדם כטעם **ונכפר להם הדם** תחת נפשם אבל הוא כפל לשון לפי שנאמר לכפר על נפשותיכם. ודעת הרב כי הדם הוא בנפש הבהמה אשר יכפר עליכם, וכן מצינו לקמן בפסוק **כי נפש כל בשר בדמו** ומרוב דביקתו השאילם הכתוב איש אל אחיו והנפש אשר תאכל כל דם בנפשנו נביא לחמנו.

פסוק טז

ונשא עונו תמיד אי לא מסתפינא הייתי מוחק תיבת יסלח תחת ישא, ובאופן אחר אי אפשר לפרשו. ועיין פרשת כי תשא בפסוק **ועתה שא נא חטאתי** ובפרשת שמיני בדיבור המתחיל **במקום הקודש** ותראה כי הרב גלה לנו מסלות גדולות בהוראות נשיאת חטא ועון לשבח ולגנאי.

פרק יח

פסוק ג

ובחוקותיהם לא תלכו דקשה להרב תיבת תלכו נאמר להולך בדרך או בעצת רעהו, ולא מצינו ששמש במעשה אשר יעשו, לכן דחק הרב לומר שלא ירגיל אדם וכו' ודברי רבותינו ידועים ופשוטים במקרא.

פסוק יז

שארה הנה הם שני שמות כמו צדק צדקה מוקד מוקדה לפי דעת הרב ושניהם הוראתם קרבת איש.

פסוק יח

לצרור וגו' וזו איננה ראייה עיין לקמן בפסוק **את משפטי תעשו**, כתב הרב ואם יש לך לב תוכל להבין וכו', לכן כתב הרב פה וזו אינה ראייה גמורה כי את כל התועבות קאי על התושבים מבני הארץ. ועיין הרמב"ן בפרשת תולדות ובמזרחי פרשת קדושים בדיבור המתחיל אם תאמר קין נשא אחותו וכו'.

פסוק כא

להעביר כמו לשרוף פלוגתא דאביי ורבא בפרק ארבע מיתות ומה שכתב הרב בניאוף על שמונה מעלות, עיין פרשת יתרו תמצה מבוארים היטב כי נוציא לנו מוסר גדול משמירתן.

פסוק כג

תבל הוא והמדקדק הבחור נתן סימן, ארבעה הם קטני ארץ **שש הנה שנה ה'**, ברש"י פרשת קדושים בדיבור המתחיל **תבל עשו** משמע שיש דעות אם שרשו תבל או בלל. ועיין מזרחי שם. אבל לפי דברי הרב בפרשת אמור בדיבור המתחיל **תבלל בעינו** אין הכרע לדברי המזרחי כלל וגם רש"י סובר לשני הפירושים דשרשו בלל.

פסוק כו

ואת משפטי תעשו וגו' כי משפט סובל הוראות מצות וחוקים וגם סובל הוראת דין ועונש על העוברים וכמו **ונסכיהם כמשפטם**, חוק. **בצדק תשפוט**, דין. ומצינו אצל עונש או שכר **לעשות משפט עמו**, **לעשות בהם משפט**, **עושה משפט לעשוקים**. אבל במקום שהוראתו דין וחוק ומצוה נאמרה לפרקים בלשון שמירה. והרב רדף אחר רוב המקרא שהוראתו דין ומשפט אף ששינה הכתוב בלשון שמירה, ונעלם מן הרב גמרא יומא בפרק שני שעירים תנו רבנן את משפטי תעשון וכו'.

פסוק כח

כאשר קאה דהרב סובר שהוא מגזרת נחי למ"ד ה"א והוראתה לשון זכר, ומביא ראיה דמצינו במקרא בלשון זכר כאשר הורגל לומר כל דבר אשר אין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו. אבל לפירוש השני סובר הרב ששרשה קוא, לכן כתב שחסר מלת היא רמז **בערב היא באה**, וכמו **באה עם הצאן**, ולא קאמר הרב סתם ששרשה קוא על משקל בוא כי בעורר בצחותו מה שכתב כבר בכל לשון בינוני הנמצא במקרא שחסר היה, כמו **ופרעה חולם**, וכן **רבקה שומעת**, וגם כאן מוכח שהוא בינוני מטעם הנגינה וגם הוראתו כי עודנו קאה ומתעב בגוים ההמה לכן כתב שחסר היא, והדברים כנים.

פסוק ל

וטעם אני ה' אלהיכם לא ידעתי מדוע שנה המחבר דרכו הרגיל לפרש על מאמר **אני ה'** סוף שמיני בפסוק **והייתם קדושים**, ולעיל בפסוק **ונשא עונו**.

פרשת קדושים

פרק יט

פסוק ג

איש פעם אחת בדרך קצרה כי נאמר **איש איש אל כל שאר בשרו**, **איש איש כי תשטה אשתו**, וכן צחות המליצה לחזוק הדבר כטעם יהיה מי שיהיה הן גדול הן קטן וכאן קצר הכתוב, ואפשר כיון שנכלל גם אשה לכן דבר הכתוב בקצרה לדרוש ממנה גם האשה.

פסוק ח

קודש ה' חלל לאו דוקא מגזרת חול אלא מהוראת חול כטעם חולין הוא לך בלשון הגמרא, אבל גזרתו מכפולים כידוע במקרא, ואגב שיטפא נקט הרב מגזרת חול.

פסוק ט

בקוצרכם זר וכבר ידעת כי שמות הפועלים משתנים כי כן כתבו המדקדקים, וכן כתב הרב לקמן בפסוק לרבעה אותה.

פסוק יג

בפירוש רש"י לא תלין לשון נקבה דלא מצינו אתך בקמ"ץ הכ"ף אלא במשרת או בלשון נקבה, אבל בלשון זכר או במפסיק נאמר אתך בקמץ התי"ו, וכן נאמר **ולבנותיך אתך**, **החיה אשר אתך**, בקמץ הכ"ף וכן י"ד מקומות בתורה ושפיר דברי רש"י דקאי על הפעולה לכן נאמר בקמץ הכ"ף.

והרב מזרחי כתב משום דלא מצינו גזרת לון יוצא במקרא רק פעם אחת **ערום ילין מבלי לבוש**, לכן מפרש שהיא לשון נקבה נסתר ולא הבנתי דבריו הלא מצינו יוצא **בחוץ לא ילין גר** ולמה נכריח להוציא המקרא מפשוטו אם מצינו השורש הזה יוצא פעמים ושלוש. גם דברי באר הרחובת רחוקים מגדר הדקדוק והנכון כמו שכתבתי.

פסוק יז

לא תשנא את אחיך. הנה שינה הכתוב באהבה רעך, ובשנאה אחיך. כי שניהם מורים על הוראה אחת בשינוי לשון, כי ידוע שאחיה ורעות יחדיו נדבוקו, והזהיר בתורה בב' לשונות גמורים על הוראה אחת למען חוזק הענין, ועי' בפסוק **וכשלו איש באחיו**.

הוכח תוכיח וגו'. ומה נעמו דברי איוב באמרו **האנוש מאלוה יצדק**, כדרך האומרים אם ה' יבא משמים להוכיח על פניך, רק מצוה לאנשים להוכיחם זה לזה. **ואם מעושהו יטהר גבר**. על דרך זה הארכתי בדברים נכבדים בחקירות שונות בזה הענין ואין כאן מקומם. (שם)

פסוק יט

השלם שלם מאד אמר המחבר הלא זכרתי בפרשת שמיני בפסוק **וימותו לפני ה'**, כי המתכוין לעשות רצון קונו בתמים לא ישיגנו טעות ושגגה עיין שם באריכות. ועיין ביומא פ"ג אמר רב אברהם אבינו קיים את כל התורה כלה גם נכון דברתי בפסוק **נח איש צדיק תמים**. עיין בספר משמיע ישועה דרוש יפה בפסוק **ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה וכו'** כי הוא קרוב לענין זה.

פסוק כ

הפדה מבנין משני בנינים, כמו טרוף טורף יוסף ואתמה מאד על המדקדקים הראשונים אשר כל דבריהם בצחות נמרץ וכשרוצים להזכיר בנין הפעל מזכירים שבע תיבות מהבנין שלא נקרא שם פועלו מהכבד הנוסף והיה די להם בתבה אחת. (שם)

בקורת תהיה עיין פרשת שמות בפסוק לוי ויהודה ותמצא ידך לפרש דברי הרב היטב, גם לא נעלם ממך כי שני שואי"ן לא יוכלון לבא יחד בראשית התיבה.

פסוק לד

ואהבת לו גם האמות וגו' הזהירה התורה שלא להונות את הגר הבא ממדינה אחרת אשר שם מדה קטנה ולא ידע משפט אמות המדינה הזאת, או לפעמים נמכר במדינה אחת סחורה ידועה במדה גדולה ושאר במדה קטנה, והודיעה התורה שאל יורה היתר להונות רעהו או גר, כי על כל נעלם יבאהו אלהים במשפט. ועיין בבא בתרא דף פ"ט בעניני המשקולות.

פרק כ

פסוק ו

והנפש אשר תפנה לשון נקבה ואחר כך והכרתי אותו לשון זכר, לכן מפרש הרב דשייך בו לשון זכר ונקבה.

פרשת אמור

פרק כא

פסוק ט

כי תחל הנה במאיר נתיב מביא, כי תחל בתוך הוראות תחלה וגם בהוראות חלל שמע מיניה גם לדידיה לא הוברר הדבר. אבל המורים על חלל בכל המקרא נאמרים בשני למדי"ן. והמורים על תחלה נאמרים חסר למ"ד אחת במקרא. לכן נראה יותר שהוראתו מלשון תחלה ודברי הרב שכתב ויתכן שתהיה זרה לא אוכל לפרש היטב, כי הצירי מורה יותר על לשון תחלה כמו שאר רעותיה המוזכרים, **והנה החל הנגף, הוא החל להיות גבור.**

פסוק יא

על נפשות מת והגוף חסר וכו' ולדעתי לא חסר מאומה כי נפש הוא מושאל לגוף כמו **והנפש אשר לא תעונה, כל נפש אשר תאכל,** וכאלו נאמר על כל גוף מת לא יבוא וכבר

פירשתי יפה בפסוק **בעשור לחודש תענו את נפשותיכם**.

פסוק יג

בבתוליה וגו' יש שמות בלשון הקודש שלא יתפרדו וכו' כי מצינו לעולם בלשון רבים, **אשת נעורים, בן זקונים**. אבל זהב וכסף לא ימצא בלשון רבים. וכבר כתבו המדקדקים טעם נכון שקראו חכמינו כספים בלשון רבים.

פרק כב

פסוק ב

וינזרו כמו והזרתם כי יש סוברים והזרתם מגזרת השלמים וכבר סתר הרב דעתם כי אין הה"א מאותיות הנעלמים באמצע תיבה ובאמת וינזרו והזרתם שניהם מגזרת חסרי נו"ן.

ולא יחללו ראיתי כי גם רש"י ז"ל כתב סרס המקרא וכו', ולא ידעתי למה יצאו מגדר הפשט שלא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדישים אותי בתפלתם ובקרבתם, ואם יגעו בקדשים בימי טומאתם יחללו שמי המקודש ולריק כל יגיעתם. ולכן גדלה תלונת ישעיה באומרו **בתוך עם טמא שפתים אנכי יושב ואת ה' צבאות ראו עיני** וירא על נפשו.

פרק כג

פסוק כט

אשר לא תעונה זה מהבנין שלא נקרא שם פועלו וכו' וכן כתב הרב לעיל **והובא אל הכהן** ברצונו ושלא לרצונו כי כן משפט זה הבנין.

פסוק לט

באספכם וגו' שם ויחסר יהיה לכם ואלו היה שם התואר היה ה"א תחת שם השני והוה למכתב ראשון השבתון, כמו **חצר המשכן, ווי העמודים**. ואינו דומה כלל לעוד היום גדול **והמלאכה גדולה**.

פרק כד

פסוק י

ואיש הישראלי כמו לאיש העשיר וכו' דברי הרב פשוטים שאינו מורה על סמיכות של, רק על סמיכות שהוא. ועיין בדברי הרב בבראשית פסוק **ויהי בוקר יום הששי**, עיין מה שכתבתי שם. ויפה נדרשת במסכת שבת פ"ט מימרא דריש לקיש יום הששי ה"א יתרה למה לי וכו'.

פסוק יא

ויקוב יש אומרים וכו' ובכפולים וחסרים קא מפלגי.

פסוק יט

כן יעשה לו כבר הזכיר דבריו בפרשת משפטים והמה נכוחים.

פרשת בהר

פרק כה

פסוק ב

וסוד ימי עולם. הלא כבר פקח המחבר עינינו בפרשת נח בפסוק **עוד כל ימי הארץ**, ומה גם כי המפרשים שוטטו בעיונם לרמוז נכבדות בחקירות עצומות מה שיש בו די למבינים. ואנכי לא אוכל מלט משא החקירות.

פסוק ד

שבת שבתון פרשתיו עיין פרשת אחרי שם פירש הרב דעתו.

פסוק ה

שנת שבתון המדפיס טעה אשר העמיד שבת שבתון במקום שנת כי דברי הרב נאמרים על תיבת שנת. והנה קשה לרב כפל הלשון דנאמר ברישא **שבת שבתון יהיה לארץ**. לכן מפרש עתיד במקום הוה ויהיה, כמו היא, ומיהו אין צורך כלל לדברים האלו כי מצינו הרבה פעמים במקרא באריכות הענין יוכפל הדברים.

פסוק י

יובל כמו שלוח עיין בפרשת יתרו בפסוק **במשוך היובל**.

פסוק יד

קנה שם הפעל ובתשלומו או קנה תקנו. ותיבת קניתם טעות המדפיס, וצ"ל תקנו, דומיא דרישא וכי תמכרו.

פסוק טז

תרבה מקנתו ראיתי למפרשים שהלכו בדרכי החקירה בדברי הרב, ולדעתי החקירה אך

למותר כי כן רגיל הרב לדבר כמה פעמים כמו **לא תשנא** הפך **ואהבת** וכן **והחזקת בו** היפך **ומטה ידו**. ועיקר טעמו דרב לפרש, כי כן צחות הפסוק לכתוב בלשון המורה על ההיפוך, אף אם יוכל הכתוב לכתוב תיבה אחרת נאה ממנה לענין הזה, אבל הדבר והיפוכו מצחות הלשון כמו זווג הנקודות והאותיות כן זווג הוראה והפוכה, כי מהראוי לומר תחסר מקנתו לפי דרך הגיוני אולם דבר הכתוב בין רב למעט. ואתה הקורא שים לבך בכל המקומות אשר כתב הרב כן ותראה כי צדקו דברי. ועיין בפסוק **כסף מלא**.

פסוק יז

ומלת ועשת. **זרה** הנכון ועשתה ונפלה למ"ד הפעל. והרב נקט דמיון בעלמא כמו שחסר שם תי"ו להקל על הלשון כן חסר כאן ה"א.

פסוק כב

ישן שב אל מן לפי דקדוק הלשון נכון לכתוב מן תבואה הישנה כמו **בגדי השרד, לחם הפנים**, לכן סרס הרב המקרא כאלו נאמר ואכלתם ישן מן התבואה. גם מפרש שמלת מן מורה על עצם הדבר כי למלת מן הוראות רבות, כמו **מן יום ההוא והלאה**, מגורן מן השמים וכל אחת הוראה בפני עצמה שים לבך ובין בדברים האלה.

פסוק כה

כי ימור מפעלים השנים ולדברי שאר המדקדקים הוא מכפולים כי משפחתו ובית אביו מכפולים.

פסוק לב

גאולת עולם לפי פירוש הראשון הוראת יגאל יקנה ובא כן לזווג התיבות, ולפי דעת יש אומרים הוראתו גאולה ועיין במכלול לרד"ק בפרשה זו.

פסוק לה

וחי עמך כמו יחיה כי הנראה שהוא פעל עבר אבל תרגום אונקלוס מהפכו להבא וזה שכתב הרב כמו יחיה ועיין במכלול.

פרשת בחקותי

פרק כו

פסוק טו

להפרכם מלה זרה כי נכון להפירכם על משקל הקימכם השיבכם.

פסוק טז

והפקדתי עליכם כאדם פקיד על אחר וכו' בדברי הפסוק הזה מרומז כי אין רע יורד מלמעלה לכן נאמר הפקדתי מבנין הפעיל וכן אשור שבט אפי והוראת הפקדתי לשון מינוי.

פסוק כא

קרי והנה כתוב כחטאתיכם הנה הרב מביא ראייה לדבריו שכתב לעיל ואין על חטאתיכם להוסיף שבעה וכו' וטעם על חטאתיכם בעבור חטאתיכם וכו', ונכון דבריו. ומה שאמר ישעיה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה פרשתי באופן אחר ואף שאינו נוגע לכוונת זה החיבור אפרש לך בחפזון נמרץ אפס קצהו. הלא כבר ידעת כי כל עונשים אשר הקב"ה מייסר האדם על חטא העבר מייסרו בעונשים הדומים למין אשר חטא למען יוסר ולמען ידע באמת כי לא מקרה הוא אך יד ה' נגעה בו למען סור משאול נפשו וגם יתן אל לבו שלא לחטוא עוד כהנה. אולם אם אדם חטא פעמים רבות והכל עשוי לו כהיתר, אז ננעלו לפניו דרכי החקירה בעונשו ומייסר לו ה' בעונשים זרים אשר לא יוכל לתת אל לבו כי מפני הרעה נענש רק דמה בנפשו שקר לאמר כי מקרה היא ולא ה' פעל כל זאת וזה שנאמר אם תלכו עמי קרי דהיינו שתחשב בלבך כי אין שכר לעושי טוב ואין רע והכל במקרה, אף אני איסר אותך בעונשים שתחשוב שהמה מקרים וכל הצרות אשר יבואו עליך לא יצילוך לתת אל לבך לשוב בתשובה. כטעם ואני אחזק את לבו.

וכבר הארכתי לפרש זה הפסוק באופן אחר ואם ראה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו כדי שירגש כי באים היסורין לחטא שקדם, אם איש בינות הוא מפשפש ומצא הרבה מכדי מדתו, וחש בנפשו להתחרט על כל קוץ וקוץ שעשה בשוגג חשב בעיניו לעון גדול. ואף שהקב"ה מחל לו כבר על כל נעלם כי מרוב יראתו חשב כל פסיעה ופסיעה בנטותו מעט מדרך הישר לחטא גדול ועצום, ואף כי היסורין היו רק על חטא אחד. וזה שאמר הנביא כי לקחה מיד ה' כפלים, כי בית ישראל כבר הלכו בדרך סלולה וקבלו עונשם באהבה ולא חשבו אותם למקרה, רק יודעים כי יד ה' נגעה בהם ולקחו את עונשם יתר מכדי מדתם כאשר הזכרנו מאיש בינות שהבאנו. וזה לקחה כפלים ובזאת נרצה עונם כי כל לבבות הוא דורש ומריח את ריח ניחוחם כמו שהזכרתי בפרשת ויקרא על פסוק ריח ניחוח.

פסוק לו

והבאתי מרך. הא לך מה שהשבתי על אשר נשאלתי בדקדוק הרשב"ם בחקותי. בפסוק והבאתי מרך שכתב מ"ם של מרך עיקר. דע שבין לרשב"ם ובין להרב"ע הוא תיבת מרך שם המקרה ולדברי רש"י בגמרא חולין מ"ט בפרשו על נתמרך שם משמע דמורך ורכך שני שרשים ולהם הוראה אחת, כמו הלך לך אבל דעת רשב"ם אינו כן, כידוע לך מלשונו

אם תקרא ככתבו. אלא דעתו בתיבת מרך הוראת שבירה, ותרגום יונתן ואונקלוס בעוזריו, כי בפסוק **הילדים רכים**, פירשו וינקיא רכיכין ועל מרך פירשו תברא עיין שם. וכן דעת רשב"ם לפרש בגמ' תיבת נתמרך ותיבת המרכה שם.

ועתה אנופף ידי לבאר לך דיוקא דרשב"ם דמם מרך מן יסוד התיבה, לפי שבחן הרד"ק כי מנחה המ"ם מן היסוד כיון שאנו רגילין לקרות כל המנחות בשיא המ"ם ותשתנה תנועת המ"ם, ואלו היה נוספת לא נשתנה תנועתה כמו כל המצוה מצות וכדומה. כן בקראנו המרכה מוכח שמ"ם מרך הוא מן היסוד, כאשר נאמר מן בוקר, רותם, כפר לבקרים שורש רתמים גם דייק שפיר לפי שנגינה מלעיל כפי כל המשקלים רעיו, חדש, קדש, כלם מלעיל ואינם מושכים וי"ו. ודקארי ליה אין מקום לנגינה למטה וכו' תקשי לך אמאי לא נשתנו הנקודות לומר, מרך, כמו יובל, יוצר, הלא טוב להיות הנגינה באות שרשית כי שם מקומה מלהיות באות נוספות, וכן מצינו הרבה פעמים שנשתנה הנקודות בשביל הנגינה להכין לה מושבה. גם אודיעך שהמדקדקים ראשונים חתרו וחפרו לדחוק מעט בשורש מלהוסיף אותיות האמנתי"ו.

תא חזי מה שכתב המקובל בספר אור נערב בתיבת אימתה תביאמו רזין עלאין, וז"ל, ואם תשאל לבטל דקדוק על תי"ו ואימתה ועל וי"ו תביאמו, יענה שהמה מאותיות האמנתי"ו כל האומר שאותיות יתרים בתורה יותרו שיניו אם בזדון דבר, ואם שגגה היא שארי ליה מריה. על כן לדעתי דברי רשב"ם כנים וראיה שמביא אבן עזרא מן במועל ידיהם לא יוכל לנצח לא יקום עד אחד ופן גם שם המ"ם מן היסוד. ופן יפג לבך להאמין לי אביא עמי גדול המדקדקים מ' יהודה חיג, אשר גם הוא הולך בעקבות הרשב"ם עיין רד"ק פעלים בשורש רכך. גם אודיע לך אחי שאין אתנו יודע עד מה בחכמת הנגינה עד יבוא מורה צדק, עיין בפרשת תצוה ברש"י **הכהן תחתיו מבניו**, ועיין שיח יצחק שער השיחה פרק ה' ותראה שכל אחד פנה דרך לעצמו ואנחנו על שבכה הלכנו עד יערה רוח ממרום. מה שכתבת בדברי רשב"ם שם בפסוק **ימקו בעונם** שכתוב שהוא מחסרי נו"ן ובאמת הוא מן הכפולים משורש מקק, צדקת בדברך כי בכל פנות שאתה פונה לסיוע לדברי רשב"ם יתנגדו נגדיך שני דגושים אשר בתיבת ימקו ואין זאת אלא מכפולים, ודגש המ"ם מורה על נו"ן פעל ודגש הקו"ף מורה על קו"ף החסירה. ואין זאת אלא טעות הדפוס או קוצר השגתנו. ואתה שלום ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובת הדברים האלה תקח בלבבך. עד כמה פעמים אני מפצירך לבל תאר אותי במחוגת החכמים ולפאר אותי בשבחים, הלא סופר לך מחכם אחד אשר ישב תמיד במערה בדבוק חברים להשכיל בחכמות, ובא עליו מלך גדול עם חילו וסבב סביבו לכבד את החכם ולפייסו, ואמר לו המלך העמק שאלה או הגבה וכל אשר תחפוץ אתן לך, והשיב לו שאלה גדולה אני מבקש אל תמנע ממני אם טוב אני בעיניך חדל ממני אתה וחילך וכי עבור צל אנשיך לא אוכל לראות השמש בגבורתו ואם את כל הונך תתן לי לא ישוו בביטול רגע אחת מדברי חכמה, כן אתה הכבדת עולי בעשר שורות תוארים ושבחים והמה אך למותר כי לא איש כמוני

יתואר בשבחים כאלה. מדי דברי אעידך אתה ורעיך לאמר מלאו חפניכם בש"ס ופוסקים ומלאו בטניכם יהיו לאכלכם וכי ינטו צללי ערב טרם נראו הכוכבים על אפקינו עת צאת בני גילכם בקרית חוצות בגנות חברים אז תפנו אל הגינות. אפס אכלו דייכם ואל תמלאו בה ידכם רק טבלו בהונות ידיכם כאשר יטבלו הרקחות והאופות במלח ותבלין והמלא תסיעי תמו דברי שלמה הכהן.

פסוק מב

וזכרתי את בריתי דבריו פשוטים כי לא יבואו סמוך עם הכינוי יחדיו ובלאו זאת אין המשך לתיבות האלה ונכון גם כן לומר בתשלומו את בריתי אשר כרתי את יעקב כמה שנאמר וזכרתי בריתי ראשונים.

פרק כז

פסוק ב

בערך נפשות וגו' והה"א יקרא לו ה"א הקריאה וכו' הנה כבר גלה הרב דעתו בכמה מקומות שאין מסכים כלל על ה"א הקריאה, אבל מביא כן דעת יש אומרים והוא לא סבירא ליה, וגם לא יאות בדקדוק הלשון. לבוא ה"א הקריאה בתיבת הכהן שהוא בסוף מאמר, כי תמיד יבא ה"א הקריאה בתחלה כמו **הדור אתם ראו**. ואשר כתב במכסת הערך זרה וחבירו ותהי הכנם בפרשת וארא כי לא יבוא ה"א הידיעה עם כינוי יחדיו ודעת הרב שכתב ולפי דעתי וכו' קשה לדעת אם לא שהוראתו כאלו נחסר תיבה אחת כמו **ויטמנם בתוך האהל אשר לו**. ועיין (שופטים ז). וכבר דברו בה המדקדקים הרבה גם יודעי חן היו למאורת בכינוי כ"ף ערך עיין רבינו בחיי מה שכתב על פי נסתר.

פסוק ח

להפריש בינו ובין יערכנו בפרשת אמור כי שם הוראתו עשיה הכנה וכאן הוראתו שומא והשוואה לכן נשתנו לכתוב בחירק גדול. (שם)

והעמידו הכהן כיון שפירש הרב לעיל בפסוק בערך נפשות, שכ"ף ערך לנכח הכהן, אם כן כפל הלשון כי הפסוק מדבר עם הכהן. ומצינו דוגמתו בפסוק **ויצק על כף הכהן השמאלית**, ועיין בדברי הרב שם.

פסוק לד

בהר סיני ומי שיש לו לב להבין וכו'. אמר המחבר כל יודעי חן גלו לנו חשיבות מספר עשרה, לכן קמה ונצבה בתחלת שם הגדול כי בעשרה לבושים התאזר, וגם ברא מלאכין

המשרשים ביו"ד מדרגות, חיות, כרובים, שרפים, אופנים, ארזים, חשמלים, תרשישים, מלאכים, אלקים, אשים. וגם עולם הגלגלים נברא ביו"ד עיין בספרי המחקרים היטב. ומה נחמד דברי חכמינו ז"ל באמרם העולם נברא ביו"ד מאמרות וכו' שהוא מספר שלם ולא במאמר אחד, כדי להפרע מן הרשעים כי אם היה במאמר אחד יש מקום לטעות חס ושלום בענין שכר ועונש כידוע להמחקר וזה כוונת הרב בדברים הנאמרים פה.

חסלת ספר ויקרא

חומש במדבר

פרשת במדבר

פרק א

פסוק ד

איש ראש דרך קצרה. כבר פרשתי בפרשת קדושים. (ויקרא יט, ב). וטעם לדרך קצרה, כיון דנאמר ברישא דקרא שני פעמים, איש, מושך עצמו ואחר עמו.

פסוק י

לבני יוסף, בעבור כבוד רחל וכו'. כי לא מנה הכתוב דרך תולדתם כנאמר פרשת ויצא כזה ראובן שמעון לוי ויהודה דן ונפתלי גד ואשר יששכר זבולן יוסף ובנימין, מפני כבוד רחל להקדים בניה לבני השפחות, וכן נמנו בפרשת שמות. (א, ב). מטעם זה. ומה שכתב שהקדים אפרים ומנשה לפני בנימין וכו', כי קשה לרב דהוה למחשב תחילה האבות ואחר כך הבנים הקרואים על שם האבות, ודברי הרב עולים יפה, גם בני השפחות אשר מנה הכתוב שלא כסדר תולדתם.

פסוק טז

קראי העדה, הטעם שהעדה לא יעשו דבר עד שיקראום. ולפי דברי הרב נכון לפרש קרי וכתוב על אופן היאות, היינו שהעדה סרים למשמעתם אם הנשיאים קוראים אותם לאסוף, גם העדה לא יעשו דבר מבלי הגיד אל הנשיאים ולקרא להם. ועיין לקמן פרשת קרח. (טז, ב). **קראי מועד,** ועיין פרשת מטות. (להלן לא, יד). **פקודי החיל.**

פסוק יט

ויפקדם משה וכו'. לפי שלוי לא היה בתוך הדגלים, ומשלים תחתיו בני יוסף לשנים עשר, וזה שכתב הרב והנה יש ללאה חמשה בנים ויחסר האחד, פירוש לפי שלוי לא היה בתוך

הדגלים כדאמרן. ודברי הרב נאמרים יפה לפרש טעם הדגלים שחוברו יחד, לפי כבוד האמהות ולפי כבוד השפחות ולפי כבוד השנים. ועיין פרשת כי תבא. (דברים כז, י)..

ואפרים מקום יוסף קודם מנשה. עיין בפרשת פנחס. (להלן כו, יב). שם נחשב מנשה קודם אפרים, ושם כתב הרב טעם אחר.

לגלגלותם בראובן גם בשמעון להורות על אחרים וכו'. וכן לקמן בפרשת נשא. (ז, יח). נאמר הקריב אצל נתנאל לבד, ואחז הכתוב דרך קצרה, גם כאן לא נאמר בשאר נשיאים לגלגלותם.

פסוק מז

התפקדו משני בנינים. כי הנקודה מורה על בנין הפעל, והתי"ו ודגש מורים על בנין התפעל, ונקרא בפי המדקדקים מורכב, וכל המורכבים הן מגזרות או מבנינים מורים על דבר נסתר ונעלם ממנו.

פסוק מט

אך את מטה לוי, כי השם צוה לו כן. הנה דחוק לרב מפני שנאמר תחילה והלויים למטה אבותם לא התפקדו ואח"כ נאמר אל משה אך את מטה לוי לא תפקוד, לכן מפרש שהפסוק. (זו). [זה] מפרש טעמא דלעיל. וברם קושטא קאי, כי אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו.), ולא צריכא לדברי הרב.

פסוק נא

והזר מבני לוי, וטעם וחנו בני ישראל וכו'. הנה דברי הרב נעתקו ממקומם בדפוס, ומקומם לקמן פסוק ב' **איש על דגלו וגו' יחנו בני ישראל,** שמלת יחנו נאמר פעמיים בפסוק, לכן מפרש כשיחנו יחנו סביב לאהל מועד.

פסוק נג

על עדת בני ישראל, אחד מעדתם וכו'. אולם לדעתי הדברים כפשוטו, כטעם והוא איש אחד לא גוע בעונו. (יהושע כב, כ). וכדומה במקרא.

ושמרו הלויים, מצוה עליהם לשמור המשכן. מדלא כתיב ושמרו הלויים את המשכן העדות, לכן מפרש ושמרו קאי על עשית המצוה, על דרך ושמרתם [וגו'] ואת משפטי. (ויקרא יח ה). ושייך שפיר **ושמרו את משמרתם.**

פרק ב

פסוק ה

והחונים עליו, כמו עמו והם אחריו וקודם השלישי. הרב מדייק מפני שהכתוב שינה מלכתוב בלשון עמו או אחריו, להורות גם כן שהוא קודם לשלישי המרומז במלת עליו. ובמקרא הרבה כמוהו, וכן תרגם אונקלוס.

פסוק טז

ושנים יסעו. עיין מה שכתב הרב בפרשת נח בפסוק **תחתים ושנים** (בראשית ו, טו).

פרק ג

פסוק ט

נתונים, לעולם או הם ובניהם העומדים תחתם. כי בכל מקום שנכפלו המלות במקרא מורים להפלגת התמדה, כמו **מדהרות דהרות אביריו** (שופטים ה, כב), או להפלגות הרבוי, כמו **בארות בארות חמר** (בראשית יד, י). וזה כונת הרב בצחות הקיצור.

פסוק י

והזר הקרב, ופרשת ואני הנה לקחתי גם היא דבקה וכו'. ועיין פרשת וארא פסוק **ויהי ביום דבר** (שמות ו, כח). מה שכתבתי שם.

פסוק יב

לקחתי מעלה גדולה. כאשר מצינו במקרא לשון לקיחה כמו **ויקח קרח** (להלן טז, א). לקחתם בדברים. וכל לשון לקיחה אשר אינו סובל לפי הוראת הפשט, צריך לפרשו באופן הקרוב ונאה לעינינו, וכאן הוראתו מורה על מעלה גדולה. ועל אהבה יתירה וחיבה, כטעם **אשר לקח לו לבת** (אסתר ב, ט). לכן אמרתי נכונים דברי הרב מה שכתב בפרשת בחוקותי כי הברכות מרובים על הקללות. כי הברכות נאמרים בדרך כלל. וכשתבדוק בכתוב **ונתתי משכני בתוכם** (ויקרא כו, יא). תראה נכלל בו כל הטובות, ואין ברכה למעלה ממנה. ועיין בהעלותך בפסוק **והיו לי הלויים** (להלן ח, טו). ותימא על מקור חיים שלא עלה פירושו לפי הפשט.

פסוק יג

כי לי כל בכור, ביום הכותי טעמו זמן וכו'. כי היה בחצות הלילה. לכן מפרש הרב שתיבת יום נופל הוראתו על זמן, וכן **אתה עובר היום**. (דברים ט, א). ועיין פרשת בהעלותך פסוק

ביום הכותי וגו'. (במדבר ח, יז)..

לי יהיו וגו'. הרב מטעים מלת יהיו. ולפי פשוטו נוכל לפרש, מאז הכותי כל בכור הקדשתי בכורי ישראל שיהיו לי. אבל מפרש לפי האמת כדמפרש ואזיל.

פסוק כה

מכסהו, ומכסה מכסהו בכלל. כמו שהוזכר בפרשת תרומה ועשית מכסה לאהל עורות אילם מאדמים ומכסה עורות תחשים (עליו מלמעלה) (שמות כו, יד), וזה שכתב הרב ומכסה מכסהו בכלל.

פסוק לב

ונשיא נשיאי הלוי. הא לך כלל גדול, כל מקום שנזכר שני שמות סמוכים משורש אחד הוראתם להפלגה גדולה, וכן שמי השמים (דברים י, יז).

פסוק מה

ונסמכה מלת פדויי. דעת הרב לפי שמצינו ברוב מקומות שנאמר המספר תחילה ואחריו הנספר, כמו שלשה אנשים (בראשית יח, ב), שבעה שבועות (דברים טז, ט), עשרים קרשים. ואם יבא הנספר קודם לא יבא בסמיכות. לכן תמה הרב שנשמך פדויי אל המספר, וגם בא לפניו, אבל כתב מצינו דוגמתו וכן שנת החמשים (ויקרא כה, יא), ועוד בכמה מקומות במקרא, אם תחפשנה תמצאנה. ודברי מטוט רחוקים מפשט.

פרק ד

פסוק ו

ונתנו עליו. כיוון שלא נכתב ונתנו "עליה" כמו וכסו בה, לכן פירש שקאי על המסך לשון זכר. אבל יש אומרים שקאי על הפרוכת. והכתוב לא חש לכתוב "עליה" כמו שלא הקפיד הכתוב גבי פנחס וכלב לכתוב ותצפנם (יהושע ב, ד).

מלמעלה, י"א על כסוי עור תחש והנכון בעיני שכבר פרשו בגד כליל תכלת וכו'. עיין בפירוש מקור חיים. ואומר אני אם לדין הדקדוק יש תשובה לדעת האומרים שכבר פרשו בגד כליל, כי בין העתידים לא מתוקם העבר.

פרשת נשא

פסוק כב

נשא, שם הפעל וטעם **נשא שא עכ"ל**. כמו **כי תשא את ראש** (שמות ל יא), **ושא את מספר שמותם** (לעיל ג, מ). כי חסרי פ"א נו"ן מהם באו בשלימות כמו **נצור בני מצות אביך** (משלי ו, כ), ומהם באו בצווי בחסרון נו"ן כמו **גש פגע בו** (ש"ב א, טו), ובשורש נשא כל אחיו וריעיו באו בצווי בחסרון נו"ן. לכן כתב הרב וטעמו שא. ולפי מדעת רוב מדקדקים נבלע תיבה אחת, ובתשלומו נשא תשא, וכן **זכור** (שמות כ, ח). ותשלמו זכור תזכור את יום השבת. עיין במזרחי בפסוק אמור להם ותראה שהבין מדברי רש"י כי דרך אחרת לכל לכל מקור במקום צווי כמו **צרור את המדינים** (להלן כה, יז), **זכור את יום השבת** (שמות שם). והוא דבר חדש אשר לא דרכו בו המדקדקים.

פסוק כה

ומכסה התחש, אחז דרך קצרה. ועיין לעיל פרשת במדבר (ג, כו). בדברי הרב בפסוק **ומכסהו וגו'.**

פסוק מט

איש איש, ע"כ ופקדיו. דהרב קאי לשיטתו, דכתב איש איש קאי על גרשון ומררי, על כן נאמר שפיר ופקדיו. אבל לעיל פרשת במדבר (ב, ד). כתב הרב פקודיהם ופקדיו שוה אין הפרש ביניהם. ושם דעתו דפקדיו קאי על ראש הצבא, ופקודיהם קאי על שאר הפקודים, וכן פירשו המפרשים שם. אבל כאן מוכח שפיר דאינו סובל למיכתב פקודיהם.

פרק ה

פסוק יח

מי המרים אם כן סודו ידוע עכ"ל עיין פרשת קרח כתב הרב ושים קטרת ולא אמר הקטרת והמשכיל יבין, עד כאן דברו. ופירושו לפי פשוטו, כיון דלא נאמר בה"א הדעת מוכח דאין סודו ידוע רק למשכילים אשר יערכו בשמות הקדושים ובכונות שונות, אבל כאן נאמר המרים, סודו ידוע, דהיינו שיודעין הכהנים והעם אותו המים ואין בהם שום דבר הממית רק היה על צד הפלא. ועיין רשב"ם פרשת דברים על פסוק ואשר הלכנו דקדוק אנשי המלחמה.

פרק ו

פסוק ו

הזירו שם הפעל מהכבד עכ"ל. ונוסף חסר.

פסוק יא

אחד לחטאת והסוד שהוא שאמרו חז"ל ושכר עבירה עבירה, עכ"ל. אפשר לפרש על דברי ר' יהודה המובא בגמרא ובילקוט ר' יהודה אומר חסידים הראשונים היו מתאווים להביא קרבן חטאת לפי שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם מה היו עושין עומדין ומתנדבים בנזירות כדי שיתחייבו חטאת למקום וזה דברי הרב, דקשה ליה למה לא נאמר ועונש עבירה עבירה, אלא כווננו בדבריהם אם צדיק וחסיד מבקש לטעום שכר עבירה שנהפכה לזכיות אחר כך בשעת הבאת קרבן וזה שכר עבירה, אבל הקדוש ב"ה אינו מביא תקלה להם לכן נדרו בנזיר והביאו קרבן, אבל באמת בא ר' שמעון וסתר דברי ר' יהודה ואמר חס ושלום שהצדיקים מתנדבים נזירות וכו'. ועיין במרגליות טובה מה שפירשו המפרשים. ועיין פרשת וירא א' י"ב מה שכתבתי בפירוש שכר מצוה מצוה ומה מאד עמקו דברי ר' אלעזר עבודה זרה י"ט, וז"ל, במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו, כדתנן אל תהיו כעבדים המשמשים על מנת לקבל פרס וכו'.

פסוק טז

את חטאתו בעבור שהזכיר באחרונה ע"כ. כי כן דרך הלשון כאשר נזכרו שני שמות בפסוק מתחיל אחר כך מן הנזכר אחרון וכן כאן נאמר לעיל מיניה, וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת באחרונה, ומינה פתח ועיין פרשת בהעלותך בפסוק למה הרעות מפרש הרב גם כן כאשר כתבתי.

פסוק יח

שער על שני משקלים וכן שגר אלפיק, הבל הבלים, כירק עשב.

פסוק יט

בשלה והיא בשלה עד כאן דבריו דאי אמרת בשלה נסמך על זרוע לא שייך ה"א הדעת דסמוך, לכן קאמר הרב והיא בשלה ולא נסמכה כלל אל זרוע.

פסוק כד

יברכך כן כתב הרב בכמה מקומות שהברכה תוספת והקללה מגרעת.

פרק ז

פסוק ג

כבר בארתי בספר מאזנים שמ"ם שנים עשר דבק ומוכרת שוה כו' וזה לשון הרב בספר צחות, ולפי דעתי שמלות שנים עשר ושנים עשר כאלו הם דבקות ומוכרות, כי טעם שלשה עשר שלשה ועשרה שחסרו הוא"ו בדרך קצרה וכן כתב הרב בספר מאזנים שהוא

על דרך **אדם שת אנוש** בלא וי"ו העיטוף, על כן כתוב במ"ם.

פסוק עב

ביום עשתי וגו' הנה עמקו מחשבותיו לפרש בלשון עשתנותיו וכו' וחכמי החשבון הבינו זה הסוד, ובעל הרד"ק כתב עליו, גם זה הפירוש אינו נכון.

פרשת בהעלותך

פרק ח

פסוק ב

אל מול פני המנורה פירוש והאיר על עבר פניה עכ"ל. עיין מזרחי בדיבור המתחיל שלש מזרחים פונים למול אמצעי ויאירו עיניך.

פסוק ח

תקח לחטאת עיין פרשת תצוה בדיבור המתחיל **ובשלת** בצווי, מה שכתב הרב שם, ומה שכתבתי.

פסוק יד

והיו לי הלויים זו מעלה גדולה עיין במדבר פסוק י"ב מה שכתבתי שם.

פסוק טז

נתונים נתונים עיין פרשת במדבר (פסוק ט'). שם **פטרת ופטרת שתי לשונות וכו'** כתב אהל יוסף פטר לשון פתיחה ופטרת לשון שלוח, ולא ידעתי למה הוציא דברי הרב מפשטא כמו צדקה וצדק, ומוקד ומוקדה, כמו מלחמה מלחמת, האמור יאמר ששתי הוראות להם. ומה שהפריד בעל אהל יוסף בין צדקה וצדק, הלא הרואה יראה שהרב לא מחלק כלל בכל המקרא בין הוראת צדק לצדקה, ומה אעשה שכתב כי כן פירש בעל המאור.

פרק ט

פסוק יג

ובדרך לא היה או בדרך וכן ומכה אביו ואמו עכ"ל עיין בדברי הרב בפרשת שמות בדיבור המתחיל יששכר כי שו"א הו"ו לפני אותיות בומ"ף נהפך לשור"ק ואזי תבין דברי הרב.

פסוק כא

או יומם ולילה וגו' ובסוף פרשת פקודי מחזק הרב דבריו מדכתיב **ואש תהיה לילה בו**, ולא אבה הרב לפרש שם בכל מסעיהם כדברי רש"י ז"ל. ומה שכתב הרב שם והאומר זה יפרש וגו' צריך לגרוס והחולק על זה עיין שם. ולכאורה דבריו סותרין שכתב כאן יום ולילה כמשמעו הוא, עיין פרשת בשלח בפסוק **לא ימיש**.

פרק י

פסוק ב

חוצצת שם הפועל בחסרון הצדי"ק בקריאה ואם הוא כתוב דעת הרב מצינו פרק בדברי הימים **מחצצרים בחצוצרות** ונקרא מחצצרים ומה שכתב הרב שם הפועל דעתו בנינו פועל וכן בדניאל **באדין עללין** ועיין מסורת המסורה.

פסוק לא

והיית לנו לעינים ורבים אומרים **כי והיית לשון עבר**. אמר המחבר כשתדע דברי ערוגת הבושם בענין הפך עתיד לעבר ועבר לעתיד אז תדע פירוש הנבחר משני הפירושים האלה.

פסוק לה

משנאיך מהבנין הכבד הנוסף עד כאן. צריך למחוק הנוסף כי הוא מבנין פועל הדגש בינוני פועל.

פסוק לו

שובה ה' אמר ר' יהודה המדקדק וכו' ולפי דעת רבי יהודה יהיה **וה' שב את שבות אויב**, וכן **ושב ה' אלהיך את שבותך**, מענין השקט ובטח ורוב המדקדקים אינם מסכימים בזאת, אבל דברי ר' יהודה קרובים לאמת כי מי שהשיב ה' את שבותו הוא בשובה ונחת והוראתם קרובים איש אל אחיו, לכן צדקו דברי הרב בהוראתו שובה ה' ולא כן **שובה ישראל**.

פרק יא

פסוק ה

הקשואים באל"ף תחת ה"א. כי שרשה קשה **כמלונה במקשה** וכן **תלואים למשובתי** שרשה תלה.

פסוק ו

אין כל חסרנו כל דבר. הוצרך הרב לפרש כך כיון דלפי פשוטו משמע אין להם לרוב אבל מיעוט יש להם, פירוש בכמה מקומות מלת כל לאו דוקא, עיין פרשת מקץ, לכן מפרש חסרנו מכל וכל, לכן בכל מקום אשר הוזכר אין כל בא המיעוט אחריו **בלתי אל המן עינינו**, להורות שאין להם כלום רק המן, וכן **ולרש אין כל כי אם כבשה אחת**.

פסוק ז

כזרע גד סמוך כמו נטע שעשועים. הרב בא להורות רק שאל תאמר המן מראיתו או גדלו **כזרע גד** כיון דכתב אחריו **ועינו כעין הבדולח** רק בא להורות שהיה יפה ונחמד כזרע יפה וכמו שהמשיל הכתוב בני אדם יפים לנטע שעשועים כן המשיל המן בתכונתו לזרע גד ועיין במכלול לרד"ק ותמצא מקום לדברי.

פסוק ח

ברחיים של יד ולא יתכן להפריד זה השם כי משנים הוא עכ"ל. ידוע למדקדקים משקל שנים כמו ידים, שמים, כלאים, המשקל הזה הוסד על דברים אשר ידוע לכל כי המה שנים לא יותר כמו אזנים, עינים, ידים, ברכים. גם הוסד על דברים שלא יוגמר שלימתן כי אם בשנים כמו כלאים. וכן רחים, שיש בה אבנים שנים, לכן לא נפרד זה השם לעולם, וכן שמים כידוע לבעלי חן, וכן מים על משקל שנים, כי מצינו מים עליונים ותחתונים. וכן תהום עלאה תהום תתאה, עיין מסכת תענית פרק א' ופרק ג' וכן ירושלים עיין בבא בתרא פרק ה' אמר רבי יוחנן לא כירושלים של עולם הזה ירושלים של עולם הבא. (שם)

לשד השמן יש אומרים כי הלמ"ד נוסף וכו' והיה ראוי להיות השמן מלרע וכו'. פה כוון לדברי רש"י, כי אז היתה הוראתו לשון בהמה שמן חלקו, והיה לו לנקד שמן בקמץ קטן והנגינה מלרע מפני שאין נח נראה אחר תנועה גדולה בלא נגינה, לכן פירש מלשון שמן זית, ומשקל שש נקודות הנגינה מלעיל כדינה.

פסוק יא

למה הרעות הכתוב דבר על הבא במהרה עכ"ל. כיון דמסיים **בעיני משה רע** ובמה דמסיים פתח וכן לעיל פרשת נשא בפסוק **את חטאתו**, וכן רות אמרה **ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה**.

פסוק יד

את לשון זכר ונקבה ובעלי המסורת כתבו טעמים ידועים במקום שנאמר במקרא את לזכר.

פסוק יח

התקדשו נמצא לשבח ולגנאי וכו'. וכן מלת נרצה נמצא לרע ולטוב, כמו **אז תרצה הארץ**, והם **ירצו את עונם** עיין בדברי הרב שם.

פרק יב

פסוק יא

נואלנו מבנין נפעל ואין לו ריע כי אם נואלו שרי צוען וכו'. ואנכי מצאתי לו רעים ואוהבים, ירמיה ה' **נואלו כי לא ידעו** ושם נז"ן חרב אל הבדים ונואלו ולפי דבריו גזרתו מנחי פ"א יז"ד ולפי דעת י"א גזרתו אול ונהפך הו"ו בראש התיבה על דרך כבש כשב. וכן מספקא ליה לבעל מאיר נתיב לכן מביאו בגזרת אול ובגזרת ואל.

פרשת שלח

פרק יג

פסוק ב

כל נשיא בהם הרב מביא ראייה שמצינו מקראות שחסר בהם תיבה אחת ומענינו יובן חסרונו כמו שמואל ב' ד' **היו בן שאול** חסר שרי כן כאן חסר אחד, אף שנוכל לומר שחסר תיבה אחרת המורה על ענינה אבל הרב תפס תיבת אחד כיון שנמשך עמו ואין חסרונה מכל.

פסוק כב

צען מצרים שם מדינה סמוכה אל מצרים וכו' והנה הרב סתם כה דבריו ובאמת כלל גדול בפי המדקדקים שני שמות עצמים לא יתחברו ולא יסמכו, כאשר כתב הרב בספר צחות ובמגלת רות כתב הרב מ"ם **מבית לחם** מושכת עצמו ואחר עמו וכו' דהיינו כאלו נאמר מבית לחם מיהודה. וכן נוכל לומר כאן שתיבת לפני מושכת עצמו ואחר עמו, כאלו נאמר לפני צוען לפני מצרים. אבל מדברי הרב במקומו נראה דלא חש לסמיכות כלל, ותימא גם קשה מענין הסמיכות בפסוק **אכלה ער מואב**, וקשה להולמו לאמר כי כל אלה זרים המה. (שם)

וטעם להזכיר חברון להודיע שהיא קדמונית במכלול מבוארים דברי הרב, המעיין ימצאנה.

פסוק ל

ויהס כלב אמר ר' יונה המדקדק טעמו שאמר הסו, עכ"ד. אף שאחיו ורעיו המה עומדים

אבל כאן ענינו מורה שיוצא וגם מלת את מורה על הפעול. ונראה כדעת ר' יונה שמפרש שאמר הסו ולא אמר שהשתיק אותם ונפל בתוך דבריהם לומר בשבח ארץ ישראל, כי באמת לא השתיקם כנאמר **והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל**, לכן פירש שאמר להם הסו. גם אריכות הלשון בפרשה מורה כדברי ר' יונה, ומצאתי במדרש רבה עמד כלב על הספסל ואמר הסו.

פסוק לב

ויוציאו דבת הארץ דבר שלא היה וכו' עתה תראה כי הרב מחלק בין הוראת ויבא להוראת ויוציאו, כי הוראת ויוציאו הוא דבר שקר, ויבא הוא אמת. ואני בעניי הבינותי היפך דברי הרב, כי באמת המרגלים לא דברו שקר, כי מתו בימי היותם בארץ כנען אנשים רבים כידוע ממדרשים ומדברי רש"י, וגם היה שם אנשי קומה וגם פרים נחמדים למראה וגדולים, אבל עיקר כונת משה רבינו ע"ה היה לשלוח אותם לתור הארץ לעשות רצון ישראל שאמרו **נשלחה אנשים לפנינו**, וחשב זאת למעלה שמגדלת פירות נאים ובני אדם גדולים ובריאיים, וגם אוכלת יושביה פירשו המפרשים שהמה בני גבורה ואוכלים אכילה גסה, ואף לדברי רז"ל שמתו אנשים רבים, היה להם לטובה להפיל שונאיהם לפניהם, והמרגלים ברשעתם סבבו לבם אחורנית להמוס את לבם. לכן תמצא דברי כלב שלא השיב להם לא כן כאשר דברתם, רק אמר סתם **עלה נעלה וירשנו אותה** כי אמר אמת כדבריהם כן הוא אבל בכל זאת **אל תראו כי לחמנו הם** גם יוסף דבר אמת על אחיו אולם כונתו לשם שמים ושגגה היא לפניו, שלא צדד צדיקים כאלה לזכות, כאשר היתה באמת והוא דן לפי ראות עיניו **ויבא את דבתם**. הרי לפניך דמרגלים אמרו אמת כפי ראותם וגם יוסף אמר כפי ראות עיניו. לכן אחשוב אני כיון דכונת מרגלים היה לרע נופל לשון ויוציאו כמו שמוציא רע מטוב, ואחר כוונת הלב הן הדברים. כטעם **כי הוציא שם רע**, אבל יוסף הצדיק פיו ולבו שוים אין בהם נפתל נאמר **ויבא**, וכדברו רתת על כן נשא היא בישראל.

פרק יד

פסוק ב

וילונו מבנין נפעל כמו המול ימול, לא יכון אדם ברשע, וכאן הנפעל משמש במקום אביו או משמש עבודתו בדרך רחוקה וכלל אמסור לך שוי"ו ההפוך כמו שמהפכת העבר לעתיד כן מהפכת לפעמים עבודת איש באחיו, כי סגולת הוי"ו רבו לאין מספר.

פסוק יד

נראה פעל עבר וטעמו נראת אתה ה' כיון שנראה הוא נסתר ואתה נוכח, לכן מביא הרב ראייה דקאי על עצמות הכבוד, וכן **ונאשאר אני** ביחזקאל ויש אומרים שהיא מלה מורכבת

כמו **אומלל אני**, כיון שהוא פתוח מוכח שהוא פועל עבר ופרושו אומלל עצמו.

פסוק לב

ופגריכם שהם אתם כמו **ועבד הלוי הוא** וכן **ויביאו אותו** לדעת מדקדקים.

פסוק לח

ויהושע בן נון דברי משה קודם כלב כי נאמר בפרשה למעלה כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון ומשה הקדים ברישא יהושע בן נון, וכן מצינו לרוב במקרא דפתח הכתוב תחלה במה דסיים אחרונה. ועיין פרשת פנחס **כי אם כלב בן יפונה**, ועיין פרשת מטות בדיבור המתחיל **כלב בן יפונה**, ועיין פרשת דברים בדיבור המתחיל **ולו אתן את הארץ**.

פסוק מא

והוא לא תצלח כי אין בפסוק זכר לנקבה לכן כתב הרב שקאי על העליה וכן כתב המכלול.

פסוק מה

ויכתום אמר ר' משה הכהן הספרדי כו' כי דעת ר' משה שפרשו נכת ובנינו הפעיל ודגש הפ"א מורה על חסרון נו"ן לכן משפטו ויכתום וכן **וידבקו גם המה** משפטו וידביקו אבל דעת הרב ששרשו כתת ולזה יחשב בעבור דגש הפ"א וכן היתה לזרה תיבת **הזילוה**, שהיא משורש זלל ותיבת **ידמו כאבן**, ונוח ליה לרב להכניסה בשורש כתת משום דאחיה ובית אביה מעידין עליה **וכתותי מפניו, ומעוך וכתות**.

פרק טו

פסוק טו

הקהל יש אומרים כי זה הה"א היא לקריאה דעת הרב שהוראתו לשמש על ידיעות שתיים יחד, כמו הארבעה האחד משה משה אל רוב המדקדקים קראו אחריו מלא לקרוא בשם ה"א הקריאה.

פסוק כה

וחטאתם והעתיד הפך ובמרגליות טובה גרס והעמיד ובין כך וכך קשה להבין דבריו. ואפשר לדחוק בדברי הרב לפי שכאן נאמר הכל בלשון עבר כמו **והם הביאו את קרבנם וגו' וחטאתם** פירוש שעיר קטן כמו שמובן בכוננת המקרא, וכן סבבו כל המפרשים לפרש אבל לקמן בפסוק **ואם נפש אחת תחטא** נאמר הכל בלשון עתיד **וקרבנו עז בת שנתה** וזה

היפך אם מעיני העדה השנויה לעיל בלשון עבר חטאת שער קטן ובנפש אחת חטאתה עז בת שנתה וזה שכתב הרב והעתידי היפוך.

פרשת קרח

פרק טז

פסוק ד

ויפול על פניו ברצונו וכו'. כי הוראת נפילה מצינו במקרא הוראתו לכמה עינים. א' הוראת הכנעה והשתחויה, כמו **ויפול ארצה וישתחו**, ולקמן בפרשה זו כתב הרב **ויפלו על פניהם** להתפלל. ב' הוראת צער וחרדה כמו **ויפול על פניו ארצה** וכן **וירנו ויפלו על פניהם**. ג' הוראתו בדרך נבואה בהתפשטות הגשמות וגם הוראתו הכנעה ובקשה ועיין תענית פרק א' לא הכל בנפילה ולא הכל בכריעה, ועיין בבא מציעא נ"ט דביתהו דר"א אחתיה דרבן גמליאל מה היא מעשה ואילך לא שבקת ליה לר"א למיפל על אפיה וכו'. והמעין בדעת המחברים הראשונים יראה שאצל נבואת משה לא היה התפשטות הגשמויות, כי גם החומר היה מנוקה מכל סיג, כטעם **לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו**, אולם היה מדרך כבוד בבוא הנבואה אליו וגם אם שעה צריכה לבקש רחמים. ועיין מדרש רבה סוף פרשת נשא ג' מדות היו ביד משה וכו' משה היה מדבר מעומד ובלעם לא היה מדבר אלא נופל עיין שם.

פסוק טו

ויחר וגו' כי העולה והמנחה מארכת אף וכו' הרואה יתמה על תפלת משה להפיל שונאיו ולא כן עשה בעשות העגל ושאר חטאים, מזה נשמע דגדול כח מחלוקת שעוקרת רעים וטובים ברבות הפשע, לכן בקש אל הקב"ה שאל יאריך רחמיו. וישלם להם כפעלם מיד ולא לתר פן ירבה הנגע בכל המחנה. ושלמה אמר בחכמתו **עת לנטוע ועת לעקור נטוע**, זרוע חכם ידע מתי יבקש רחמים ומתי יבקש דין, ואף ראה משה כי החל המחלוקת בתחבולות גדולות ובאנשים גדולים, ומצינו בעקן שמתו אנשים בעבור חטאו והוא איש אחד לא גוע בעונו, וצריך בקשת רחמים להפיל שונאי ה', על דרך השכם והערב עליהם לבית המדרש. וזה כונת הרב בקיצור נמרץ והבן כי הדברים עמוקים ולפי השגתך תרבה דעת.

פרק יז

פסוק יא

ושים קטרת ולא אמר הקטרת והמשכיל יבין עיין בנשא בפסוק **מי המרים**, אז תשכיל.

פרשת חקת

פרק יט

פסוק ט

למי נדה פירושו רחוק כמו **מנדיכם** הטמא נקרא רחוק ומי נדה באים לקרב הרחוק לכן נקראים מי נדה וזה כוונת הרב באמרו פירושו רחוק.

פסוק יג

לא זורק עליו על המים עיין פרשת בלק פסוק **יזל מים מדליו**.

פסוק טו

צמיד פתיל עיין פרשת חיי שרה בדיבור המתחיל **ושני צמידים וגו'**.

פרק כ

פסוק א

וטעם **ויבאו בני ישראל כל העדה** הרב מתרץ כפל הלשון שנאמר בני ישראל כל העדה, וכן לקמן בפרשה זו נאמר כפל הלשון ומתרץ הרב להורות שישראל נשאר שלמים ולא נפקד מהם איש, וכאן הוראתו להיפך ובכל זאת אינו סובל הבנת הפסוק לפי דברי הרב, והנכון שדעתו כמו דעת רש"י עדה שלימה דהיינו אותן שנשאר וכבר מתו אותן אשר נגזרו למיתה. ועיין מזרחי.

פסוק ה

העליתנו **מלה זרה** פשוט בפי כל המדקדקים דהוה למכתב העליתם אותנו לנוכחים והומרה המ"ם בוי"ו הרבים.

פסוק ח

ודע כי **כאשר ידע החלק את הכל וגו'** אם לא יוכל אנוש כמונו לצייר זעף מלך בשר ודם על רב ביתו היושב לימינו, לכן לית אינש ביבשתא אשר יבין מדעתו קצף הבונה בשמים על נאמן ביתו, ואשר לא בשמים היא הותרה הרצועה לחקור בענין הזה כאשר דברו בזה המפרשים הרבה, ודעתי יבואר לך קצת בפסוק **וימותו לפני ה'** כי סביביו נשערה ובקל יפרדו מעט מדביקות הגדולה מנקום נקמת ה' בכעס, כטעם **הנה נגע זה על שפתיך** בישעיה וכדומה. ועיין בעקידה פרשת פנחס האריך לפרש בפסוק **לא באש ה' רק בקול**

דממה דקה במתון וכו'. והבן כאשר אמר **אל תפן אל מנחתם** לא סר דביקתו הגדולה כי הצדיקים אינם מקפידים על כבודן אבל הקפיד על תלונתם על ה' באין מים להם אז גבר חמתו והדברים עמוקים ורחבים.

ידיע להוי לך אתה הקורא כי תמצא כמה פעמים בדברי הרב כאשר ידבק הכל בכל יחדש בכל אותות ומופתים. קח בלבך ובאזניך שמע בענינו, מלך בשר ודם כאשר יצוה לעמו לעשות כך וכך, ובא משנה למלך אשר תחתיו כמה וכמה שרים ומשרתים ומצוה לעם לשנות קצת מדרכם אשר שמעו מפי המלך, הלא ישמעו אל המשנה כי יודעים כל הפרטים שדבר המשנה רצוים מאד בעיני המלך וכי כל מעשיו לכונת המלך ואין לעם שום עונש אם משנים דת מלכם, אולם אם אינם שומעים לדברי המשנה אז יענשו כי כולם יודעים כי המלך הפקיד את המשנה **על כל רב ביתו**. כן נבראו כל הטבעים ומעמדם על התורה ותעודה כנאמר **אם לא בריתי וגו'**, ומקיימי התורה המה כליל יפיה להעמיד הארץ וכל הטבעים על תילה, וכאשר ידבק האדם בשפע הרוחני ברוב דבקותו נחשב לכללי כמו משנה המלך וכל שרים ועבדים כפופים תחתיו, ואף אם הקב"ה צוה ותהי השמש והירח לסבות בלכתם צוה יהושע להם לשנות את תפקידם למען יקדישו את קדש ישראל, וגם הטבעים סרו למשמעתו, כי יראו לנפשם לשנות את מפקד משנה המלך. פן יבולע הדבר למלך. לא כן הדבר אם האדם ירחק חוק לרחק מקדושה ויראה שוב פרטי ואינם שומעים אליו משרתי המלך לשנות מדת המלך. עד הנה עוררתיך בדברי גשמי ואם בעל נפש אתה תוכל לצייר בשכלך לאט לאט להבין דברי הרב ועתה תבין דברי הרב בפרשת וארא בדיבור המתחיל ועתה אגלה לך סוד **אל שדי**.

פרק כא

פסוק ח

עשה לך שרף. כבר עוררו. המפרשים על פסוק **והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע**, כי לא נרפא הנגע מבלי משים המנוגע על לבו השגחת הבורא עליו ואין ביד אדם לרפאות אותו מבלי השגחתו, והארכתי בפסוק **ורפא ירפא**. ידעתי כי רבים מכחשים ופערו פיהם לאמר ראינו כי גם רשעי ופשעי הולכים עקלקלות, גם המה ירפאו מחלים ואת ה' לא דרשו. אולם קצר מהשתרע להשיב ולהראות בחקירות שונות שכמה וכמה מיני חולי באים ונפרדים הנה והנה בסבות שונות לנסות ולהרבות עונש כרפאם, ומהם להרבות שכר, ומהם להגדיל מפלאות תמים דעים, כבר רמז איוב והעיר אותנו בכמה ענינים גדולים ואין כוונתי פה להשיב להם, כי חבורי כתבתי לבני גילי האומנים עלי אומנת אומן במקרא משנה וגמרא ומדרשי חכמינו ז"ל. לכן שם הנביא דבלת תאנה על השחין ואין מדרך הטבע לרפאותו בדבילה וכן אמר הנביא לרחוץ שבע פעמים בם ויטהר מצרעתו, וכל זאת סבה להאמין כי אין ביד הטבע לרפאותו ואף כי הטבע עצמו ביד אלהים, אבל כיון שהטבע

הרגל אין אדם מרגיש בה, וידוע מספרי המחקרים מי שנשכו נחש והביט אחר כך אל צורת נחושת היא סכנה עצומה עד למות, לכן שם הנביא צורת נחושת היפך הטבע להאמין שיש ביד ה' להפוך הטבע, וזאת כאשר שם אדם יראתו נוכח פניו, וכבר גליתי לך בפסוק כאשר ראיתם את מצרים, כי ענין רוחני גדול בראות עין כטעם נתן עיניו בו וכדומה, וכן היו באנשים האלה האנשים אשר הבינו תחלה ושבנו בתשובה זרחה להם שמש צדקה ומרפא ויכולים להביט בגבורת הבורא ובכחם זאת חיו ורפאו, כטעם **אל תביט אחריו**, וכטעם **אם תראה אותי לוקח מאתך**. כי ראיית עינים הולכת אחר כונת הלב וזכותו, לא כן רשעי הדור אשר לא שמו על לבם לשוב בתשובה שלימה טח עיניהם מראות לא יוכלון להביט בנחש הנחושת. וזה מדוקדק מאד בגזרת הביט הבנויה על השכלה זכה, ואפשר שזה רמז בפסוק **כי לא נחש ביעקב**, כי המתאוננים היו מערב רב או מבניהם כמה שנאמר **וידבר העם** ולכן נאמר **כי לא נחש ביעקב** בערב רב.

פסוק ל

ונשים מפעלי הכפל ויש אומרים שהוא מנחי פ"א יו"ד ושרשו ישם, עיין פרשת ויגש בפסוק **והאדמה לא תשם**, שם פירש הרב גזרתו ישם מנחי פ"א יו"ד.

פרשת בלק

פרק כב

פסוק ג

ויקץ כמו הפך עיין פרשת תולדות בפסוק **קצתי בחיי**.

פסוק ד

ילחכו כלחוך שני בנינים. כי ילחכו מבנין פועל, כלחוך מקור הקל, ונפל טעות בדפוס בדברי מטוט.

פסוק ה

ארץ בני עמו והם ארמים. שארי ליה מאריה שהוא נגד מדרשי רבותינו ז"ל וכבר גער בו הרב מזרחי ז"ל.

פסוק ו

ארה לי לשון ציווי וכן וקבה לי בחסרון ה"א על משקל שכב. ידוע להוי לך כי לציווי פי שנים לו משקל פעול ומשקל פעל בפת"ח עי"ן, ודקדק הרב מנקודת קבה שאם נכתבת בלא

ה"א אינו על משקל פעל, כמו **סוב ודמה לך, סוב אל אחרי**, כי לא מצינו כן בציווי רק במקור **גם קוב לא תקבנו** אבל הציווי מהם על משקל שכב בפת"ח ובתוספת ה"א שכבה ובמקף נהפך גם החירק בקמץ או בזקף כאשר נהפכו בכל הציוויים במקף ובזקף והדברים ברורים.

פסוק ז

זקני מואב וחכמים דעת הרב שזקנים היו גם כן חכמים לשאול בקסם כדכתיב **וקסמים בידם**, וכן מנהג הכתוב לקרוא לחכמים זקנים כי נבחרו על הרוב חכמים זקנים שהם יותר משובחים מחכמים צעירים לימים וכן כתוב **אל זקני העיר השערה**.

פסוק יג

שרי בלק אמר ר' משה הכהן הספרדי ז"ל וכו' ועיין בפרשת כי תצא בפסוק **לא אבה יבמי**, דברי ר' יונה יצאו מגדר הדקדוק עבור הנקודות.

פסוק יד

וטעם הלוך עמנו ממקומו ועיין בפרשת **בא אל פרעה** מה שכתבתי שם.

פסוק יח

מלא ביתו ביתו מלא וכן מלא כל הארץ כבודו וגו' כי חשבו שנפסק מלא מן כל הארץ, ולא כן, רק מלא כל הארץ יחדיו ידיו ידובקו, וכבודו נפסק, וכן וכל הארץ האירה מכבודו והנגינה לעד. ועיין במפרשים, והנכון לדעתי כתבתי. ועיין פרשת ויחי **וזרעו יהיה מלא הגוים**, ובפרשת בא **ומלאו בתיך**, ותבין דברי הרב באר היטב.

פסוק כח

והסוד כי החלק לא ישנה את החלק וכו' כבר ראית מה שכתב הרב בפרשת חוקת במי מריבה, כאשר ידע החלק את הכל ידבק בכל ויחדש בכל אותות ומופתים. ועתה עשה אזור כאפרכסת להבין ההפרש איזה חלק אשר נדבק בכל איזה חלק אשר נדבק בחלק, לכן היו יכולים אבותינו ונביאים הקדושים לחדש אותות ומופתים והדברים רחבים קצהו הראיתיך. (שם)

והישר כי האתון דברה ואם תבין סוד מלאכי אברהם וכו' הן אמת אנחנו המדברים ממוצעים בין הרוחני ובין החי בלתי מדברת ואם שמענו בתורתנו שהמלאכים דברו עם יעקב ועם אברהם וכדומה בהתלבשות חומר גשמי לנפש ממללא, אל תתמה אל החפץ

בראותך החי מדבר.

פסוק לב

כי ירט הטעם עות מן רטה וכו' ושלש מחלוקות בדבר, הרד"ק גזר מגזרת נחי פ"א יו"ד והרב מן לה"א ור"ע ספורנו כתב שהוא מן הכפולים מגזרת רטט.

פסוק לג

ותראני בקמץ גדול תחת קטן וכו' וכן מצאנו אין רואני בפתח ישעיה מ"ז, וכן הבדל יבדלני, וכן יאהבני אישי.

פסוק לז

למה לא הלכת אלי ועיין פרשת בא מדקדוק הליכה ובעל עקידה כתב טעם מספיק מדוע שינה קרא ביאה בלשון הליכה.

פרק כג

פסוק א

שבעה מזבחות יש סודות עמוקים וכו' פקח עיניך וראה בזוהר וישב זזה לשונו ואשביעך בה' אלהי השמים מאי ואשביעך לאתלבשא ברזא דז' נהורין עילאין דאינון רזא דשליטא עילאה. ועיין בזוהר חדש תרין דרגין אינון וכל חד איקרי שבעה חד איהו עלמא דאתי דאיהו שבע דכתיב ויבנהו שבע שנים, ר"ל בינה אימא עילאה נקרא עלמא דאתי, וחד איהו צדיק דאקרי שבעה, דכתיב כי שבע יפול צדיק וכו'. וזה מרומז בפסוק ויסרתי אתכם שבע על חטאתיכם. וגדולים דברי חכמינו ז"ל במסכת ביצה כ"ג אמר ר' אליעזר אמר הקב"ה אפילו כתורמוס זה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלין בקנוח סעודה לא עשאוני בני. עתה ראית אפס קצה אחת מדברי הרב וכאשר תפקח עיניך בדברי חן תמצא כהנה וכהנה עד היכן כונת בלעם ומחשבתו לעקור נטוע. (שם)

ובתת שלם לשלם היינו אם בא יבא כי אחרית לאיש שלם אל ויהי בשלם סוכו אז תתחדש רוח בינה ואז המשכילים יבינו ומלאה הארץ דעה, לשמרה נזכה ועיין מטוט והטוב בעיניך תבחר.

פסוק יג

וקבנו מלה זרה שרשו קבה ונו"ן וי"ו כינוי פעול כמו ישמרנו, משפטו (וקבנו) בדגש רק

שהוקלה ובאה בחול"ם כמו **עונותיו ילכדנו, ישנו עם**. ודע כי העתיד והצווי שוים ואין ביניהם רק הסימן, דהיינו אותיות אית"ן, ולפי שלא מצאנו נו"ן עם חול"ם יחדיו על כן אמר הרב המלה זו מורכבת מנו"ן וחול"ם יחדיו על משקל ירדפו ירדפנו ולדעת ר' יהודה חיוג באה הצווי ליחיד גם כן בוי"ו לבדו כמו פקדו, אבל הרד"ק משיג על הרב וכתב כיון שמצאנו כן במקרא, למה לא נאמר גם כן עם הצווי ויוכל להיות כי נו"ן וי"ו וקבנו כינוי נסתר אע"פ שבאה הנו"ן רפה ובחול"ם שלא כמנהג עכ"ל.

פסוק יט

בפסוק **ההוא אמר ולא יעשה** בפרשת עקב תראה כוונתו בס"ד.

פרק כד

פסוק ח

אל מוציאם ואל יטעון טוען בעבור מ"ם וכו' הנה מוציאם לשון רבים ולשון יחיד, וכן דוגמתו תוכו רבים ישא יחיד, ובלאו הכי נקראים ישראל רבים ויחיד כמו ויאמר ישראל, ונשתרבו דברי הרב בדפוס כי דבריו אלה מקום תחנונתם לעיל פרק כג פסוק כב וכאן נאמר מוציא, ותימה על המפרשים שלא הרגישו בזה. ועיין פרשת תצוה בפסוק **את הכבש האחד**.

פרשת פינחס

פרק כה

פסוק יב

את בריתי שלום כי לא יבא כינוי או ה"א הדעת במלה הסמוכה לאחריה ועיין לקמן בפרשת מסעי **אל הארץ כנען**.

פרק כו

פסוק ג

אותם כמו דברו לשלום כמו אליהם או עמהם, כמו דברו הוראתו לדבר עמו והכתוב דבר דרך קצרה כי המלות מחלפים עבודותיהם איש באחיו.

פסוק יב

הימיני **אל תבקש דקדוק בשמות וכו'** זה לשון הרב בצחות, כאשר תסתכל בשמות העצם שהם מתייחסים לא תמצא שהם כולם על דרך סברא, כמו **לשפופם השופמי**, והנה ימנה על משקל ישום ואמרו הישוי ולא אמרו הימיני גם תמצא נח ואיננו מגזרת ינחמנו כו' ועיין

פרשת בראשית בדיבור המתחיל **זה ינחמני ממעשינו וכו'**. ומה שכתב הרב ואחר ראובן שמעון וגד החונים עליו כי מנה אותן לפי סדר הדגלים כמו שנאמר בפרשת במדבר ומה שכתב הרב ובמדבר סיני הפוך, כי שם נחשב אפרים קודם מנשה ושם כתב הרב אפרים קודם מנשה כדברי יעקב ע"ש.

פסוק מב

אלה משפחת דן עיין בפרשת ויגש מה שכתב הרב על פסוק **ובני דן חושים**, ונעלם מן הרב גמרא ערוכה בבא בתרא קמ"ג ובני דן חושים תנא דבי חזקיה מלמד שהיו בניו מרובים כחושים של קנה.

פסוק טד

ובאלה לא היה איש זה הפסוק שב אל פקודי ישראל כי הפסוק שלפניה ושלאחריה מורים דלא קאי על פקודי הלויים.

פסוק טח

כלב בן יפונה ועיין דברים בפסוק **ולו אתן את הארץ** בדברי הרב.

פרק כז

פסוק יח

אשר רוח בו וכל איש חי יש בו רוח וכו' רק פירוש רוח חכמה ודעת לכן נאמר עקב היתה רוח אחרת עמו והפסוק קיצר בלשון במקום שהענין יובן מאליו וכן הרגלנו בדבר איש אל רעהו לומר אשלם לך על פ"פ או לאחר פ"פ או קודם פ"פ ואודה שכולם יבינו משפט יריד יומא דשוקא אשר הוא בפ"פ בחודש ידוע, לכן קצרו בלשונם וכן משפט כל הלשונות.

פסוק כא

וכל בני ישראל בדבר שהיה כלל לכל וכו' כיון שכפל הלשון וכל בני ישראל וכל העדה לכן מפרש הרב דכל העדה מיירי באותם שהיו נועדים באהל מועד, דהיינו בדבר שהיה פרט לעדה לשום את תפקידו עליהם. וכל בני ישראל קאי בדבר שהיה כלל לכל ישראל, ואף שמצינו במקרא **ויבואו בני ישראל כל העדה** בפרשת חקת וגם שם פירשו המפרשים טעם הגון וכאן לא שייך האי טעמא.

פרק כח

פסוק ד

הכבש האחד דבריו פשוטים כי כל שיש לו ידיעה בתחלה יש לו ידיעה בסוף. ועיין בדברי הרב בפרשת תצוה בפסוק **את הכבש האחד** כי שם נדפס דבריו בטעות ומקומם כאן. ועיין בשיח יצחק חילוק נכון בין **ההר הטוב** ובין הארון הברית כי נכון ההר הטוב ידיעה אחת לעצם ואחת לתואר, ולא כן הארון הברית היין החמה עיין שם.

פסוק י

בשבתו שב על יום השבת כי שבת נאמר בלשון נקבה אבל שבתו שב על היום וכן מחללו נאמר על יום השבת ועיין במכלול (ישעי' נ"ו).

פסוק יא

ובראשי חדשיכם עיין פרשת בא בפסוק **ראש חדשים** ותבין דברי הרב הכא והתם. ומה שכתב הרב אע"פ שיש לטעון על יו"ד ובראשי וכו' כי ובראשי לשון רבים הוי ליה למימר ובראש החדשים, כיון שדעת ר' משה שעל חודש ניסן לבד קאי, ברם כיון שמצינו חודש מחר ולא אמר ראש חודש מחר, שמע מינה דלשון חודש שפיר משתמע על ראש חודש, דהיינו חידוש לבנה, והוי"ו ובראשי נוסף וכמוהו הרבה במקרא. ועיין במפרשים ואחר כך תבחר.

פסוק יד

בחדשו כי אין בפסוק זכר לירח. דעת הרב כיון שלא מצינו בפסוק זכר לירח גם המלה הוא מבנין כבד כמו **ורוח נכון חדש בקרבי** וכאן הדל"ת רפה מסתברא שהוא שם.

פרשת מטות

פרק לא

פסוק יד

על פקודי החיל לשון פקיד וממונה כאלו נאמר פקידי וכן **קרואי** כאלו נאמר קריאי המה הנגידים ופתרון הענין מכריח הראב"ע לזה ועיין פרשת במדבר בפסוק **קרואי העדה.**

פסוק טו

החיייתם כל נקבה וכן אין כל כמו **ולרש אין כל כי אם כבשה אחת**, הרי לפנינו דכל לאו דוקא.

פסוק כ

וכל מעשה עזים ולדעתי שבנין התפעל יוצא ועומד לפי הענין כי בנין התפעל היא המעט מכל הבינים הנמצאים, על כן אל תחשוב מעטים יוצאים הנמצאים לזרה כי גם העומדים מעטים וכללא דמלתא טוב לנו לפרש בנין יוצא נאה לענין מלפרשו נאה בבנין ואין נאה לענין, ומה גם כבר הסכימו מדקדקים הראשונים שיוצאת, וגם ראיתי המדקדקים פסחו על שתי הסעיפים פעם כה ופעם כה.

פרק לב

פסוק ח

ויאמרו יותן לא נעלם ממך כי יותן מבנין הכבד הנוסף וכן וכי יותן מים על זרע, והנה יותן זכר והארץ נקבה על כן חשבו שאת הוא פעול יותן דהיינו עצם הדבר כמו את השמים ואת הארץ על כן השיב הרב מצאנו דוגמתו נעתם יחלק נשא וכבר קרא הרב בחיל כל דבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו.

פסוק יב

כלב בן יפונה כבר בארתי פירושו בפרשת במדבר ויהושע בן נון.

ומלת מלאו כמו בקשו נפשי שאל תטעה לומר שהוא צווי מבנין הקל כמו מלאו ידכם לפי שהוקל הלמ"ד אבל הענין מורה שהוא מהכבד כמו בקשו נפשי שלחו באש כי גם המה הוקלו ועיין רד"ק.

פסוק כב

לפני ה' כי לעולם הוא לשבח והמעין במקרא יראה שנמצא לפעמים במקרא גם כן מלת לפני לגנאי והכל לפי פתרון הענין.

פסוק לב

נחננו הוא העיקר ועיין פרשת מקץ כי גם שם פירש הרב כן.

פרשת מסעי

פרק לג

פסוק נד

והתנחלתם הטבתי את אשר דברתי לעיל פרשת מטות דבנין התפעל עומד ויוצא.

פרק לד

פסוק י

ואל"ף והתאיתם תחת וי"ו והתיות וכו' המעיין בספר מכלול לרד"ק יראה שיש טעות בדפוס בדברי הרב וצריך לומר א' תתאו תחת וי"ו והתיות כי דעת הרב דשרשו תוה וכן נראה דעת אהל יוסף.

פסוק כח

פדה אל אם נעלם הה"א הם שתי מלות וכו' לפי שאין ה"א נחה באמצע תיבה מוכח דשני תיבות הם, כמו שמצינו פדה צור, עשה אל, חזה אל. ועיין שורש יהודה שער הנקודות פ"ג וכן עגלה יפה פיה כתב הרד"ק במכלול אע"פ שנכתבו שתי מלות ענינה מלה אחת וכו' וכתבו המדקדקים הטעם לפי שלא תנוח ה"א באמצע תיבה לכן נכתבה שתי מלות. ועיין בפרק ערבי פסחים פלוגתא דרבא ורבה בכמה תיבות בתורה ובתהלים.

פרק לה

פסוק יא

ברש"י והקרייתם אין הקרייה אלא לשון הזמנה בעל המחבר באר רחובות לא הלך בפעם לקראת הדקדוק ושם אל הדרוש פניו ברם קושטא קאי לאפוקי מלשון קריה ומלשון קיר ודברי דרוש פה אך למותר.

פסוק טו

לבני ישראל איננו דבוק עם הפסוק הראשון וכו' ואם איננה כן תהיה תהיינה שנית למותר.

פסוק כג

ולא אויב לו פירש שהוא לשון קל עומד על משקל ויהי שאול עוין את דוד. ולא נאווה על דקדוק הלשון לומר שהוא שם דהיה למכתב אין אויב לו כמו אין דמים לו.

חומש דברים

פרשת דברים

פרק א

פסוק א

שניר יש לו ג' שמות דהיינו חרמון, שריון, שניר, ונעלם ממנו עד הר שיאון הוא חרמון נמצא יש לו ד' שמות וכן מבואר ברש"י בפסוק צידונים יקראו לחרמון שריון. אבל פירושו כי מלבד שניר יש לו עוד ג' שמות ועיין.

פסוק ה

הואיל משה שנים פעלים עוברים דבקים בלא וי"ו ומצאנו ג"כ הואיל הלך אחרי צו שני עוברים נצמדים בלא וי"ו. עיין בספר מאיר נתיב כי הוראתו לשון רצון וחפץ, לכן אפשר נצמדים יחד בלא וי"ו, כיון שהרצון והמעשה דבר אחד. ונחשב תיבת הואיל כמו מקור אל פעל שאחריה, שהוא גם כן כוונת המחשבה הקודמת למעשה יחוברו יחד בלא וי"ו החיבור, והדברים עמוקים בדרכי הדקדוק.

פסוק ט

לא אוכל לבדי כטעם לא תוכל עשוהו לבדך כיון שמצאנו לשרש וכל שני הוראות, פעמים משמש הוראתו בדרך שמירה ואזהרה, כמו לא תוכל לתת עליך איש נכרי, לא יוכל לבכר, לא תוכל להתעלם. ופעמים הוראתו מבלי יכולת לעשות לא נוכל עד אשר יאספו, ולא יכלו לשתות מים ממרה. על כן פירש הרב כאן גם כן הוראתו בדרך יכולת כטעם לא תוכל עשוהו לבדך, וכן פתרונו יפה לפי ענינו. וזה שדרש ר' יהושע בן קרחה, על פסוק לא תוכל לאכול בשעריך יכול אתה אבל אינך רשאי עיין רש"י פרשת ראה.

פסוק יג

הבו מלה זרה וכן משפט השורש הלז בכל המקרא ומשפטו על משקל רצו, בנו, וכיון שה"א לא ינוע לבדו, לכן היה משפטה בשו"א ופת"ח. ועיין פרשת ויגש הבו מקניכם, ועיין בראשית הבה נרדה.

פסוק טז

שמוע שם הפועל כמו זכור וכו' כי לפעמים בא שם הפועל קודם הפעולה כמו הלך וקראת, ולפעמים אחר הפעולה ויברך ברוך (יהושע כ"ד).

פסוק יז

תכירו להכריח הדין למי שיכיר דברי הרב קשים להולמם, גם דברי מטוט קשים. ואשר נראה לי כדבריו, שהכתוב הזהיר לדיין לבל יטה הדין לזכות אל אוהבו ומכירו כטעם מאת

מכרו (מלכים ב), וכטעם **יהי מכירך ברוך**. והנה נקט הכתוב בלשון תכיר כיון שסובל הדבר והפוכו, כי הוראתו אהבה ושנאה כטעם **ויהי בבאה והיא מתנכרה למה זה את מתנכרה**, ומשתמע הפסוק לתרי אפי שלא לאהוב את חבירו ולזכותו בדין, גם לא ישנא את חבירו לחייבו בדין. והדברים כנים ולא נעלם ממך דברי חכמינו ז"ל בפרק כל כתבי, פסילנא ליה לצורבא מרבנן לדינא דחביב עלי כגופאי, גם ידעת מעשה דרב ענן בכתובות דף ק"ה דאמר אל האי גברא דאייתי ליה כנתא דגלדני פסילנא לך לדינא.

פסוק כה

ויורידו אלינו והאמת בעבור היותם בנגב כי נאמר בפרשת שלח לך **עלו זה בנגב**, וההולך מעמו נקרא יורד.

פסוק כז

ותרגנו מבנין נפעל ועיין במכלול לרד"ק באר היטב מדוע שב פעול והמה פועלים.

פסוק לג

לראותכם נפתח הלמ"ד ללמד על ה"א הדעת הנה מעטים אשר נמצאו במקרא בכינוי פועל עם פעול, כמו **המעלך, הפודך**, אינם בלמ"ד השימוש, ועיין לרד"ק בשימוש ה"א, לכן לא מסתפינא להגיה ה"א הפעול תחת ה"א הדעת כמו **לנחותם, לצבות בטן**.

פסוק לו

הזכיר כלב בתחלה כאשר פרשתי עיין פרשת פנחס.

פסוק לח

העומד לפניך הוא משרתו כיון שמלת הוא נראה למותר, לכן פירש הוראתו כמו ה"א הדעת ומן דעה כפולה, ובמקרא כמוהו **ועבד הלוי הוא**.

פרק ב

פסוק טו

להמם מפעלי הכפל מבנין הקל כחביריו **והמותי, אכלני הממני**, ודגש משלים הכפל וענינו מראה באצבע שאי אפשר להיות מנחי למ"ד ה"א כמו אשיחה ואהמה.

פסוק טז

ויהי כאשר תמו דבק עיין בפרשת וארא בפסוק ויהי ביום דבר ה'.

פסוק כח

אוכל בכסף תשברני דע כי גזרת שבר משמש לשון מכר ולשון קנין, כמו שפירש רש"י פרשת מקץ בפסוק וישבור למצרים. ועיין מה שכתבתי על פסוק ושברו לנו. וכאן ענינו מורה הוראתו על המוכר פירושו תשבור לי תמכור לי, לכן נאמר בפסוק ואכלתי להורות שהוראתו על מכר ואי לא נאמר ואכלתי הוה אמינא שהוראתו מלשון קנין.

פסוק לז

לא קרבת כל יד מקום כמו יד הירדן וכן רועה על ידיהם, ובלשון משנה הוראתו כמו בשביל וכמו ומרק אחר שחיטה על ידו, עיין ר"ע מברטנורא.

פרשת ואתחנן

פרק ג

פסוק כג

ואתחנן הטעם וכבר התחננתי דברי הרב קרובים אל הפשט שתיבת ואתחנן הוא עתיד הנהפך לעבר, ודלא כדברי המכלול כי יעמד נגדו בעת ההיא ופרושו וטעמו שהתחנן אל ה' קודם שאמר ואת יהושע צויתי וטעם שבקש משה לעבור אל ארץ הטובה לא לאכול מפריה ולשבוע מטובה רק אודות אמונת אומן אשר תתרבה בכל יום ויום בראותו מעשה ה' עד הגדיל, ומה גם שרבו מצות ארץ ישראל לאין מספר. וזה שכתב הרב בצחות לשונו בעבור לגדלות השם אין חקר וכו', כי לכאורה יפלא מאד על נאמן בית, שישפוך עתירתו לבא אל ארץ טובה וכבר מבואר בדברי חכמינו ז"ל, זה שמסיים הרב לקמן וטעם זו הפרשה לחבב את ארץ ישראל וכו'.

פרק ד

פסוק ה

וטעם למדתי ועוד כי יש לכם תפארת במצותיו הנה הרואה יתמה על דברי הפסוק ושמרתם ועשיתם וגו' ואמרו רק עם חכם וגו', האמור יאמר למוד היטב למען תחכם באחריתך ויהי לך התפארת על חבירך ואנשי גילך ויקבלוך בכבוד לרב ולמורה. הלא זה היעוד לא נאה לבן דעת שיהיה הלמוד בשביל התפארת וגאון ואף גם לאומה שלימה. והנכון בזה שרמז בתורה ענינים גדולים בפסוקים הללו, כי ידוע בשנים קדמוניות אשר היו בני ישראל לבז ולמשיסה בערי הגוים חשבו למצוא חן לילך בחקותיהם ובעדי זהב וכסף,

וכבר השיב להם פטרונו אחד בעת צר להם מגירושים ומטלטול על ידי קנאת הגוים עבור הלוחם ברום בבגדי משי ורקמה משוחים בששר, אמר להם הפטרונו **קרעו בגדיכם** ואל לבבכם. ואחר כך חשבו כמה מבני אחינו למצוא חן בעיני העמים ללמוד לשונותיהם וחוקותיהם למצוא חן בעיניהם וחוקותינו ותורתנו מקרא ותלמוד ופוסקים מונחים בקרן זוית ואין מאסף, וגם זאת לא עלתה בידם כי העמים שחקו עליהם. אבל נשימה לב על ימים קדמונים אשר ה' עננו בכל קראנו וכל אחד מאתנו יודע בשמות המלאכים וממנו נביאים וממנו חכמים וצדיקים ואף בימי תנאים שמשו בבת קול וכל דבריהם כגחלי אש, ברוח פיהם המיתו רשע ובראות עיניהם הפילו חללים, זאת תפארתנו והכל יודעים כי לא נעלם מהם טבעות והנדסה ולשונות עמים ומכתבם, אבל עיקר תפארתם לא היה רק בחכמה אלהית, כי בזאת נראה בהם השגחה והשפעה גדולה מכל העם כי המה כונו בעשיית המצות על צד המעולה וכל מגמתם לחקור בגדולת הבורא עד אשר קבלו השגה ושפע ולא עשו המצות כדרך אנשים מלומדה.

והנה גלה לנו התורה כמזכיר לומר אם רוח התפארת יעלה עליך למצוא חן בעיני העמים ולהתיפות בעיניהם לאמר עליך כי חכם ונבון אתה ותחשוב להשיג כבוד בכתיבה ודבור, ותשלך מצות ה' אחר גיוך לשוא תתיפי. וזה שאמר הכתוב **ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו'** רק ושמרתם את המצות ועשיתם באופן נאה לבל יתגאלו בפת בג הזמן, הלא אז ישחקו עמים על מצותיך ומשפטיך. כאשר יראו בשפלת קומתך. אשר דמתה לתמר מימיר, אבל תעשה באופן היאות כמו שכתבתי ואז יהיה חכמתכם ובינתכם גדול מאד בעיני העמים בראותם גודל השכלת הדת וגם יראו גודל הצלחת אומה אשר קרוב ה' אליהם בכל קראם כי **חכמת אדם תאיר פניו**, ומי אשר ראה אומתנו בשלותם מי לא ידע כי חוקותינו טובים וה' דודינו ורוענו. וזה שאמר הכתוב **רק השמר לך ושמור נפשך פן תשכח וגו'** ויהיה אצלך כדיוטגמא ישנה מצות אנשים מלומדה לבוא אצלו כמבוא עם ולבבם רחוק עמנו הלא אז לא תמצא חן בעיני האומות. וגם זאת לא יועיל לכם באמרם כי ה' שכחנו על אשר הלכנו קדורנית.

זה תוכן דברי הפסוקים ההמה כאשר תשים אל לבך תשוב ותראה דברי מוסר היוצאים מפסוקים האלה ועתה דע לך ומה מאד עמקו דברי המקוון **ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה'** לומר שעל רוב הטובות והשלום שנתתי לי בנשמתי וזה ותזנח גרמת להשכיח נפשי ונשמתי מרוב שלום שהשפעת לי. **נשיתי טובה**, היינו טובת עולם עומד ואומר **אבד נצחי** כי פשענו להאמין בנצחיות. **ותוחלתי מה'**, לעתיד כי אמרנו נגזרנו ולית דין ודיין ומקרה אחד לצדיק ולרשע ואתה ה' תזכיר עניי ומרודי לכפר על כל אשר העוינו והמקוון מדבר כאלו ה' לנגדו ובמר מיילל לאמר בלשון נכח ונסתר על מדרגה עליונה כטעם כל הברכות טוב ה' לקויו ולצדיקים, ואל תתמה על החפץ ראותינו צדיקים שמגיע להם כמעשה הרשעים כי אתה ה' לנפש תדרשנו שעיקר כונתך לדרוש

ולהיטיב לנפש הצדיק והגוף הוא טפל ולא דברה תורה במתים. והארכתי לדבר בדברי חכמינו ז"ל בפרק במה מדליקין על פסוק **ותזנח משלום נפשי** ופה אין מקום אתי להאריך.

פסוק כג

תמונת כל. כל דבר כמו מלובשים בגדים, בגדים חמודות. ימותו אנשים. אנשים בחורים.

פסוק כו

ושמא יטעון טוען כי שמים כעשן נמלחו הטוען ער ולבו ישן לדעתי דברי הרב כפשוטו כיון שרמז ברישא כי השמים והארץ עדים בדבר ואם הם נמלחו ויבלו הלא אז גם אדם אין בארץ על מי יעידון אז ודברי מטוט לא נראין לי. (שם)

תאבדון כמו תלמדון בינוני קל עומד כמו תאבד מכהן תאמר תאכל. ומפני שאינו סמוך נאמר בצר"י תאבדון כמו **ויהבלו** ותימא על הרב שהביא ראייה מגזרה אחרת.

פסוק כח

יראון וישמעון הזכיר ארבעה הרגשות ואין צורך להזכיר החמישית כלפי לייא אמאי לא חשיב לגריעותא דאפילו חוש המשוש שיש לתולע עלי ארץ אין להם, ומה וגם כי מצינו שדוד המלך חשבם באומרו **ידיהם ולא ימישון לא יהגו בגרונם**, ובמורה לא קחשיב דבור והליכה ומשוש. והנכון לדעתי דהקרא לא קחשיב רק דברים השייכים בקרבן, דמצינו בקרבן אכילה ריח וראיה כטעם **וישע ה' אל הבל ואל מנחתו**, גם מצינו לשון שמיעה בתפלה ועתירה אבל משוש והליכה אין צורך לחשוב.

פסוק לה

וטעם אן עוד המעיין בדברי הרב בקהלת גם שמה סתומים וחתומים כתב שם ולא אוכל לפרש כי דעתי להצפין הדברים וגם אנכי קטנתי ממעש, לדבר בדברים האלה. ולדעתי שינה הכתוב בלשון עוד ולא נאמר יותר או אחר, אבל מלת עוד יש לו כמה הוראות כמו יתרון, ועדיין, וקודם, והוא לשון צחות. (שם)

כי המדבר הוא אלהים כו' ולדעתי נאמר על דרך ופניתי אני ולבי ועיין פרשת משפטים בדיבור המתחיל וכבר פרשתי כי השם הנכבד הוא שם העצם וכו' ואז תבין דברי הרב.

פרק ה

פסוק ה

ולא עליתם וכו' כי המלות הם כגופות דברי הרב תמצא מבואר יותר בראיות בפרשת יתרו בדיבור המתחיל אמר אברהם המחבר וגו'.

על כן שוא ושקר כי הם אחים ונקראים בפי המדקדקים שמות נרדפים, אבל באמת יש לכל אחד הוראה מיוחדת נגלה או נסתר. וכבר עמלו המדקדקים ליתן טעם והוראה על כל שמות הנרדפים כי לא במקרה יצאו, וזה לשון הזהר, אמר רבי יוסי מאי ולא תתאוה כיון דכתיב ולא תחמוד דהא בהא סגיא, אמר ליה זכאין אינון מארי קשוט חמידא חד דרגא תאוה דרגא אחרא. חמידא דאי יכול אזיל למיתב דליה בגין האי חמידא דנקיט ואזיל למעבד עובדא, תאוה לאו הכי, דהא אפילו דלא ינקוט אורחי למיהך אבתריה.

פסוק טז

ומלת חמד מתפרשת בלשון קודש לשני טעמים כי אם אינו כן תהיה הארץ רעה וכו' ואנכי לא ידעתי מדוע לא פירש הרב כאשר מפרש בפרשת יתרו בפסוק לא תחמוד כי המה יהיו בתכלית השפלות בעיניהם לנגדנו שלא יתנו על לבם לחמוד ארצנו כי רחוק מאד בעיניהם כי שמעו את גבורתנו ויודעים את אלהינו.

פסוק יט

את הדברים האלה. הטעם עשרת הדברים ולא הדבורים. כי דבר סובל או את הענין כמו וזה הדבר אשר מל יהושע, וסובל דבורים כמו דברי בלק, תזכה בדברך. לכן פירש הרב דכאן הוראתו ענין ולא דבור כמה דתימר שמע ישראל לשון האזנה על הענין, ואין הוראתן על שמיעת אוזן, גם כאן עיקר הוראתו על ענינים הנכבדים. והדברים עמוקים ועיין פרשת ויקהל אות א'.

פסוק כג

אלהים חיים לשון רבים וטעם חיים להפריש בין אלהים ובין הצבא כי לא יתנועע מעצמו כבר ידעת כי חיים לשון רבים ולא יתפרדו, ועיין ריש פרשת חיי שרה. וכבר ידעת כי שם אלהים נאמר גם על המלאכים ושופטים ואצל הבורא לא יעמוד לבדו רק עם סמיכות כמו אלהים צבאות, וכן כאן אלהים חיים. ואף שמצינו ברא אלהים, ויברא אלהים, עיקר כוונת הענין לספר מעשה הבריאה, אבל במקום שנאמר גדולת הבורא לא יעמוד לבדו. ודברי מטוט רחוקים מפשט. ועיין תהלים בפסוק ישר יחזו פנימו. ועיין בדברי הרב פרשת משפטים אם אדוניו יתן לו אשה והדברים רחבים ביודעי הדקדוק ועמוקים ביודעי חן. אם תחפשנה תמצאנה.

פסוק כט

ושמרתם לעשות להוסיף ולא תסורו ימין ושמאל כיון שכבר נאמר לשמור את מצות וגו' ועשו בארץ אלא בא להוסיף ולא תסורו, וכן כתב הרב לעיל בדיבור המתחיל בבעל פעור וכו' יע"ש.

פסוק ל

בכל הדרך פירוש ימין ושמאל וכו' והנה עיקר כל המצות אמונת הלב גם פה קשה לרב איך שייך היעוד הגשמי הזאת בעת אשר ראו ישראל מה שראו בהר סיני, ואיך נופל יעוד אריכות ימים וחיים על זאת, ומתרץ הרב דעיקר המצות אמונת הלב בבורא הכל ואמונת אומן, דבשביל המצות אנו חיינ כנאמר **אם לא בריתי וגו'**. ותיבת למען אינו מן היעוד ותשלום גמול, רק קאי למעלה ושמרתם לעשות ותאמינו כי בשבילה אתם חיים ומאריכים ימים בארץ אשר תירשון, ואם כן תאמינו, לא תחטאו לעולם ולא יחרב בית המקדש ולא תגלו בראש הגולים. ובעונינו כאשר גדלה המינות ורבו המתפרצים אשר דמו שעולם כמנהגו נוהג, ומות וחיים מקרה אחת המה לחכם ולכסילים, לכן גלינו מארצנו ועד הנה לא יכולנו להרים קרננו וכבר הארכתי לעיל.

פרשת עקב

פרק ז

פסוק טז

ואכלת מצוה הוא לכלותם ואל תאמר שהוא רשות לפניהם ולא מצוה והעד לא תחוס עיניך כי אם תאמר שפרושו לשון ברכה הוא כדרך שמברכין אומה או מלכות שתמשול על שאר אומות הוה ליה למכתב ולא תחוס בוי"ו ואז היה סובל הוראתו הכל בלשון ברכה. ואכלת את כל העמים, שתמשול עליהם ולא תצטרך ליתן להם חנינה מפחד העוזרים אשר יעזרו לשונאיך כי שלום מכל עבריך. והשתא דכתיב בלא וי"ו פרושו תיכף כשתעשה הטוב בעיני ה' ואכלת את העמים לא תחוס עיניך עליהם ליתן חנינה כמעשה שאול בחמלת אגג. זה תופס דברי הרב. אף שאין עדותו חזקה כי נוכל לומר שהוי"ו ראשון מושכת אחרת, אבל האמת עד לעצמו שהוא מצוה כפי קבלת חכמינו ז"ל, ואפקי קרא הריגת אדם בלשון אכילה כטעם **ואכלת אדם** את כי הוא מורה על השחתה וכליון נמרץ כתאב לאכל פן ישאפו לנקום נקמת הגוים.

פסוק כב

אמר הגאון כי פן תרבה עליך סימן לזמן שינצחום ואין צורך דקשה לגאון מלת פן

שהוראתו על ספק והוה למימר כי אז ירבו עליך, ואין דומה למה שנאמר **פן יפתה לבבכם**, כי זה תלוי בבחירת אדם, לכן מפרש שעיקר כונת הכתוב על ההיפוך וסימן לזמן שינצחום. כן מפרש הגאון בכמה מקומות במקרא. אכן דעת הרב כפשוטו דתורה דברה כלשון בני אדם, כאשר מזהיר איש לרעהו אל תלך בדרך פלוני פן תכשל בדרך, ומה גם אין הקב"ה מזכיר שמו על הרעה רק בלשון ספק כמו **פן אכלך בדרך**, וטעמו ידוע ליודעי חן.

פסוק כד

השמידך שם הפועל כי הוראת כינוי המקור מתכונת הפועל כטעם אותי אותך כמו **ויקם אדם לרדפך**. וגם הוראתו כטעם שלו שלך כטעם כינוי השמות כמו **ביום אכלך**. אבל כאן הכינוי מתכונת הפועל ואותם המה העובדי כוכבים ומזלות פעולים. ומה שכתב הרב כסף וזהב וגו' הוא דבור בפני עצמו ומקומו בפסוק כ"ה והמדפיס שכח להפסיקו.

פסוק כה

תוקש הוי"ו תחת יו"ד יקושתו וכן אשר אועד לכם שמה.

פרק ח

פסוק א

כל המצוה הטעם אם רציתם לשמור המצות וכו' עיין סוף פרשת נצבים ואז תבין דברי הרב.

פסוק ג

וירעיבך וגומר וזה לא יתכן ויתכן מתאוות אחרות עכ"ל דהיינו תאות תענוגי חמדת טיול בגנות ובנינים נאים אשר לא היה להם במדבר, ואין דעת הרב על תאות מאכלים שונים כי במן הוי כל מיני מטעמים אשר בחרו בנפשם כידוע מדברי חז"ל. (שם)

ידעון בנו"ן וכן צקון לחש דעת הרב נראה דגם צקון מנחי פ"א יו"ד ודעת שאר מדקדקים היות מנחי עי"ן, ומצינו כן בשלמים **אשר ישכבון, ועורקי לא ישכבון**. וכן בנחי למ"ד ה"א ויחנן שופטים י"א. (שם)

מוצא פי ה' וגו' בקוצר לשונו הודיע לנו כמה ענינים גדולים. חדא כי בלחם אשר אנו אוכלים אל נחשוב שהוא מקרה אחד לאדם ולבהמה כמו המטר המצמיח חציר וכמו חי בהמה שצומח וגדל מן המספוא, לא כן אדם כי השם נתן כח במאכלו לבד משאר בעלי

חיים שעל ידי כן יהנה גם כן הנפש רוחני ויצמיח הגשמי ורוחני יחד כאשר נהג באכילתו כראוי כידוע לבעלי תורה וחכמה. וזהו שכתב הרב רק הכח, דהיינו, הכח שנטמן בלחם והוא כח החיוני כידוע למחקרים, או עם הכח החיוני הבא מעליונים, אם נוהג באכילתו כראוי ולמען הקימו על בתורה ובמצות כל ימי חיבור הנפש בגוף כי עיקר אכילה מעורב בכוסף רוחני לתגבורת הנפש. וזהו שנאמר **על כל מוצא פי ה'** ומה שהביא הרב ראה שלא אכלתם לחם וחיייתם היא ראה עצומה שלא אכלתם צומח רק ממטר השמים, ואף על פי כן כולכם חיים חיי גשמי וגם הוא נגד הטבע, על כן אל תתמה גם כן אם אתם חיים מן צומח האדמה חיים רוחני. והדברים עמוקים לא אוכל לבארם היטב בידיעות נכבדות הצריכות לעינינים האלה.

פסוק ה

וידעת עם לבבך שידע באמונת לבו הן הנה הראה לנו הרב נפלאות כי לא לחנם חשב משה רבינו את כל היסורין והרעב אשר היה לנו, רק להורות שאף אם הקב"ה מיסר אותנו ממנו נקח מוסר כטעם **נאמנים פצעי אוהב**, כמו שמיסר אב לבנו שחטא אליו. אף שהוא מיסרו מדחהו בשמאל ומקרבהו בימין כי לבו הומה עליו, והבן כאשר שם אל לבו גודל צער אביו וחמלתו עליו, נותן על לבו לחזור בתשובה לאהוב את האב. וזה **ויענך וירעיבך** ביסורים גדולים ועל כל זאת החיה אותך מחוץ לטבע, וזה למען הודיעך **כי לא על הלחם וגומר כי על כל מוצא פי ה'**. ותמיד אביך עמך להחיותך, והוא אביך קנך אף בעת שמיסרך נותן לבך להחיותך על כן תשוב אל ה' בכל לבבך ותאהוב אותו. וזה וידעת עם לבבך כי **כאשר ייסר איש את בנו וגו'**, ועונשך ורעתך לא כדרך מלך בשר ודם אשר מייסר בני אדם על עונשם למען אשר יוסרו אחרים הרואים, לא כן מלכנו רק כונתו רצויה להשלמתנו ולמען הרבות שכרנו ולהביאנו אל ארץ טובה הן כל אלה כונת הרב בקוצר לשונו. ובפרשת ראה בפסוק **בנים אתם** מבוארים דברי הרב היטב.

פסוק יג

ירביון היו"ד תחת ה"א ואין זה דעת רבי משה הכהן הספרדי עכ"ל כבר בטלה דעת מדקדקים ראשונים כי אין היו"ד מיסוד בסוף התיבה. ועיין בדברי הרב פרשת שמות **אם בת היא וגו'**, טעם נכון למה לא בא וי"ו או יו"ד בסוף התיבה.

פסוק יח

וזכרת הטעם אם עלה על לבבך לאמר כחי ועוצם ידי זכור הנותן לך כח וכן רגל על לשונו כאשר שמעתי ממכחישי דת לאמר זאת היא הטבע שאלתי להם מי ברא הטבע ומי שת יסודותיה.

פרק י

פסוק טז

ומלתם את ערלת לבבכם וגו' הרב מפרש שני פרושים אפשר דקרא סבר להסיר תאוות הגשמי מלבו כמו תאוה הגנוזה בכח הכבד כאמרם בכל לבבך בשני לבבות, או אפשר דקאי על הזדככות הנפש מכל סיג לחשוב מחשבות כוזבת רק להאמין אמונת אומן, כפיו כן לבו, ומה נעמו דברי שלמה המלך ע"ה **מכל משמר נצור לבך** כי שמירת החפצים אינם דומים, כלי כסף שמירתן מגניבה בדלתים וברית, וכלי זכוכית שמירתן במקום אשר לא שלטה יד כל אדם לשברן דרך הלונן. כן כל אברי אדם אינו דומה דרך שמירתן, אבל הלב צריך שמירה מכל דבור. הפוך בה אתה הקורא ותשיב נפשך.

פסוק יז

ואדוני האדונים וגומר אף שמשה מוציא וכלב מכניס כאשר מסרו לנו בעלי המסורת אבל זו אחת משבעה שיוצאים מן הכלל, וכאשר רמז לנו הרב על דברים נעלמים בספירות כמו שמבאר בקהלת על פסוק **וגבוהים עליהם**, ופרשת ואתחנן על פסוק הוא **אלהים אין עוד**, אפשר שלזה נתכוין המקרא להפיק האלף ועתה די לך.

פרק יא

פסוק ח

וירשתם שבר הרי"ש בעבור שבר הוי"ו עכ"ל כבר כתב הרב לעיל על תיבה הזאת בפרשת ואתחנן ושם פירשתי כי הוא לזווג הנקודות כמו **יכסיומו** וכדומה. (שם)

פסוק י

הנה טעם אחר שאתם חייבים לשמור מצותיו וכו' שני טעמים בדבר. חדא שאתם צריכים שם השגחה גדולה כיון שהארץ הרים ובקעות וצריכה למטר תמיד, אף שאצל הקב"ה הכל כמישור אף על פי כן במקום סכנה שאני, על כן השמרו לכם. ועוד **שעיני ה' אלהיך בה** תמיד ואינו דומה למי שעובד את המלך ממרחק למי שעובד אותו במטרפולין, ואף שהכל חד כלפי שמיא אף על פי כן מצינו כמה זהירות וקדושה במקום קדוש ובמהרה ינתק חבל הטהרה חלילה והיו לבער כטעם **ויחזו את האלהים וכטעם ויקריבו... אש**.

פסוק יב

מרשית בלא אל"ף וכו' כללו של דבר כי ארץ ישראל היא מוכן לתפלה ובקשה והקב"ה

ממלא רצונם במטר ובשאר דברים הצריכים להם, ואף בכל מקום אשר נזכיר את שמו הוא יעננו ומאי רבותא במקרא, אבל בא הכתוב ללמד על הפוכו אם **עיני ה' אלהיך בה** הלא במהרה יקצוף עלינו חלילה אם תקצר מעט מעבודתו, כטעם **כי ילך מלאכי לפניך, פן אכלך בדרך**. ודי לחכימין. והרב קיצר במקום שראוי להאריך.

פסוק כב

ולדבקה בו בסוף והוא סוד גדול עכ"ל נכונים דברי הרב כי סוד ה' ליראיו הדבוקים במדותיו כמאמר חכמינו ז"ל הדבק במדותיו, ובדביקות עצמו יש סוד עצום שלא להחליף עבודת איש באחיו ולאחוז ברחמנות במקום שצריך לכעס כגון על תלמיד או על עבריין, או שלא להחזיק בענוה במקום שצריך להלביש גאות או נקמה כמעשה פנחס. ומועטים המה בני עלייה אשר יאחזו במדות על דרך אמת ואין כושל בהם הלא המה הגדולים אשר בארץ. וידעתי כי הרב דרך אחרת לו בדברים האלה כאשר כתב כמה פעמים, במי מריבה כתב כאשר ידבק הכל בכל וכו' וכן כתב בכמה מקומות ולא אוכל להאריך כי לי ולבני גילי אשר כתבתי החיבור הזה אין בשורה מוצאת. ולקמן בפרשת ראה בפסוק **ובו תדבקון** אבאר לך יותר בס"ד.

פרשת ראה

פסוק כו

ראה לכל אחד ידבר והמדקדקים אמרו שהוא תחלת הדבור כמו **ראה ריח בני**. **ראה** אלהים עד, **ראו הביא לנו איש עברי**.

פסוק כט

ונתתה את הברכה כתרגומו ית מברכיא. **רש"י** ועיין באר רחובות שכתב דרש"י מדייק בשביל דלא שייך נתינה על הברכה ולא אמר כלום. ועיין מה שכתבתי בפסוק **ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים**. וכבר דבר בו הרב מזרחי מה שיש בו די.

פרק יב

פסוק כג

כי הדם הוא הנפש פרשתיו עיין פרשת אחרי שם תמצאנה, ולא נעלם ממך מאמר חכמינו ז"ל בבא בתרא נ"ח בריש כל מותא אנא דם, בריש כל מרעין אנא דם.

פסוק כה

למען ייטב לך שלא יאכל נפש בהמה שתשבש נפשו וכו' גם הנפש והצורה בדמות האב על כן לבניך אחריו עכ"ל והנה התורה הזהירה לנו שלא לתעב את נפשותינו בדברים המטמטמים מחשבותינו הזכים לחשוב דרך סלולה ושלא להלוך בדרך בהמי להביט אל עמל, והתורה חסה על ישראל להסיר מהם כל מכשול המעיק אותם מעבודת ה', וצדקו המפרשים כנפש האב וכטבעו לפי המזון ולפי הרגלו במדות כן נפש הבן וכן מבואר ומוכח בכמה מקומות בגמרא. וזה טופס דברי הרב.

פרק יג

פסוק ב

כי יקום בקרבך נביא וגו' עיין בדברי הרב כי הביא דעות מחולקות בענין אות או מופת, הצד השווה שבהן אם יבא יהיה מי שיהיה ויעשה באותות ומופתים מה שהוא נגד דת תורתנו לא נאבה ולא נשמע אליו כי זה מעיקרי אמונתנו לא יחליף ולא ימיר דתו, כיון שהתורה גוזרת עלינו שלא נחליפנו בכל צד, ואף אם נראה אותות ומופתים כי המה הבל ותוהו. וגם אותם שדבר ה' כן אליהם המה ראו מעשי ה' הגדול ביציאת מצרים והר סיני, והמה נוצחים שלא כדרך הטבע, ומימות עולם ועד עתה לא נעשה אותות ומופתים רבים על ידי איש אחד כאשר נעשה על ידי נביאו נאמן ביתו. והנה דברה התורה בלשון יחיד אות או מופת והאמת אפילו יעשה איש מופתים רבים למען הפר דת תורתנו לא נשמע אליו, אבל גלוי לפניו שלא יעמוד איש בעולם לעשות מופתים רבים שנין דא מן דא אשר אין להם ערך כלל עם הטבע וגם לא יוכלו המכשפים לעשות כדמותן, לכן דברה התורה סתם אות או מופת. ואם מצאנו שעשה כמה מופתים היה הכל בערך ובענין אחת ולא שתיים. שים על לבך.

פסוק ה

אחרי ה' אלהיכם תלכו וגומר לשון הליכה מורה לחקור ולחפור דרכיו כטעם הוה ערום ביראת ה' לחשוב בלבבך מה לעשות כדת המלך ולהחכים במצות ובגמילות חסד כפי יכלתך. וזה שכתב הרב ותרדפו אחרי נתיבותיו כטעם רודף שלום לא שהרודף ימתין עד שיבא אל ידו דבר שלום או מצוה, רק יחקור וירדוף אחריה. (שם)

ואותו תיראו מלשאול למה זה עכ"ל ולדעתי דרך הפשוט לפרש אף שאתה דבוק בדרכיו ובמצותיו אל תהיה כאיש בית להסיר היראה חלילה לך כי **וסביביו נשערה מאד**, וכאשר דבקת בדרכיו אז תחל רוח יראה לפעמך. ומה שכתב הרב ומצותיו תשמורו הם העיקר ובקולו תשמעו מה שהם זכר לעיקר, ופירשו המפרשים דהיינו מצות **אנכי ולא יהיה לך לא תרצח כבד את אביך**, וזכר לעיקר המה מצות שבת וציצית ותפילין עיין שם. ולדעתי

הציקתהו לרב מלת שמירה על עיקר ושמיעה על זכר, ברם מצינו גם כן על זכר המצות שמירה כמו שנאמר **ושמרתם את השבת, ושמרתם את המצות**, וכדומה, אבל באמת הזהיר הכתוב אהבת ה' במלות שונות בכל לישנא דמשתמע שמירה ועשיה ושמיעה והליכה ודביקות ואין צורך לפרש כל אחת בדרכים שונים. (שם)

ובו תדבקון בלב בראש ובסוף הנה בדביקות הבורא תמצא בהרבה מקומות נפוצים בזוהר ועינים מופלאים, עיין בפרשת ויקרא ופרשת אחרי גם המחקרים האלהים דברו בו הרבה ואין זו תוכן כוונת חבורי לדבר בעינים האלה. גם הרב מרמז בה לעיל סוף פרשת עקב **ולדבקה בו בסוף** והוא סוד גדול, עכ"ל.

ולדרך הפשט נראה לפרש דברי הרב שהדביקות יהיה בכל עינים, כי לפעמים הדביקות בסוף מתוך שלא לשמה באה לשמה, ולפעמים דביקות גדולה מתחלה ואחר כך נהפך לאהבת בני אדם ולתפארת. הזהיר הרב בצחות לשונו שצריך לאחוז כל ענין בתרי ראשין, להחכים מאד בתחלה בעשות המצוה שלא יבא לבסוף פירוד בין הדבקים חלילה. ועיין ירושלמי ברכות פרק ו' אמר ר' יונה הדא דתימה בתחלה אבל בסוף מצוה ושלש מחלוקת בדבר ודבריהם עמקו מאד.

פסוק ז

כי יסיתך אחיך וגו' וטעם בן אמך שהייתם בבטן אחת וכו' כי מצינו במקרא ברוב כשהזכיר אחים מזכיר מאם, כמו **מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי, בני אמי נחרו בי, אחי בני אמי הם, וידברו אחי אמי, וילך שכמה אל אחי אמו**. לכן מפרש הרב טעם לזה כי על פי רוב אדם רוצה לשמע לעצת אחי אמו כי המה מגוף אחד אבל עם אחיו מן אב שהיא בצורה אחת אין טבעו קשורה בנפשו להיות האחוה ביניהם מכח הנפשות והמדות אשר יזדוגו, כי נפש הבהמה וכח המתאוה הנקשר בכבד אין להם יחוס יחדיו רק עם בני האם שהמה מגוף אחד. וזו טופס דברי הרב והמפרשים הלכו ברחבה לפרש דברי הרב ואין צורך

פרק יד

פסוק ד

שור שה כשבים חסר וי"ו וכו' על דרך שמש ירח.

פסוק כב

אמר רבי יהודה הלוי וכו' דעת ר' יהודה ליתן מעשר מהזרע הזרוע בארץ ודעת הרב על התבואה שהוציא השדה, ומביא ראיה שתיבת יוצא, יוצא לשני, כי נאמר תשאיר מאה מבנין הפעיל, מוכח דרישא דקרא יוצא גם כן לשני. (שם)

וזו סוד הבכור והמעשר עכ"ל לרמז על עשר ספירות ועל אחד מיוחד.

פרק טו

פסוק י

בגלל סבה לבעבור סבב הדבר וכו' בחלקי הכל שהוא הגוף עכ"ל. הרב מפרש ולא ירע לבבך כי לפעמים איש נותן צדקה ולבו בל עמו והוא כמשוכת חדק. אבל יהיה אצלך כמו שתתן עונג גשמי לאבר אחד מאברי גופך הלא אז תתענג בכל גופך כן יחשב בעיניך כל סוגי חיים ההולכים בדרכי ה' כאלו כל אחד חלק אחד מאברי גופך, וכשתתן צדקה לעני אחד תמצא עונג בגופך ותחיה עונג גשמי וחשקת המצוה אשר יחדיו ידבקו, יברכך ה' בכל מעשך ובכל משלח ידך. ודברי הכתוב נמשכים היטב במקרא שאחריו שנאמר **כי לא יחדל אביון מקרב הארץ**, ובשכר זאת לא תהיה אתה מאביונים רק מהמשפיעים ונותנים. ואפשר לפרש המקרא **ורעה עינך באחריך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא** דהיינו כשאתה לא תרצה ליתן לו בעת אשר אתה יושב בטח אז ישלח ה' עליך יסורים ומכאובות חלילה ותשתדל אל עניים ותפצר בהם להתפלל בעדך אל ה', וזה וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא כטעם **אני ובני שלמה חטאים** לכן נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו בהשקט ובבטחה.

פסוק כב

הטמא והטהור והטעם **כמו קריאה** תימה על הרב דבספר מאזנים כתב שאין בלשון הקודש סימן קריאה, רק הענין יורה עליו כמו **אברהם אברהם**, וכן **הקהל חוקה אחת** ה"א הידיעה עכ"ל ובאהל יוסף דחק עצמו ומביא ראה מן ספר מאזנים, ותקיל תקילתא במאזנים באבני תהו.

פרק טז

פסוק ח

בדיבור המתחיל ששת ימים וגו' ויתכן להיות ביום השביעי דבק עם ששת ימים והבדילו מפאה אל פאה אחרת כי גם ביום השביעי חיוב לאכול מצות כמו שנאמר שבעת ימים תאכל עליו מצות. וזה שכתב הרב והבדילו מפאה וכו', כלומר כי גם השביעי בכלל היה יוצא מן הכלל להזהיר על המלאכה, ואם איננו כן לא ידעתי פירושו, והמפרשים העלימו דבריהם ודברי רש"י ידועים. (שם)

לא תעשה מלאכה והטעם **מלאכת עבודה וכו'** הרב מפרש משום שנאמר סתם מלאכה

ופירושו רק מלאכת עבודה, אבל הצורך לכל נפש מותר, ומביא ראיה במקום שנאמר כל מלאכה נאמר אחריו אך הצורך לכל נפש הוא לבדו יעשה, וכיון שנאמר כאן סתם מלאכה אין צורך לכתוב אחריו אך הצורך וכו'.

פסוק טו

וטעם אך כי לא תהיה כי אם כן עכ"ל פירוש שכל שמחתך ועריבך אשר יהיה לך בעסקך ובחיי הבלך יהיה כאפס לא שרירן ולא קיימין נגד שמחת החג או שאר עסק מצוה, וזה והיית אך שמח להפר האחוה עם שאר שמחות אשר גילה ורעדה חוברו להם יחדיו, לא כן שמחת המצוה ודי לך ואפשר שכיון הרב למאמר הגמרא בפרק לולב וערבה מרבה אני יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב ראשון שאין שמחה לפניו.

פסוק טז

את פני ה' פרשתיו עכ"ל עיין פרשת משפטים בפסוק ולא יראו פני ריקם. כי נקודת יראה מורה על נפעל ומלת את מורה שתיבת יראה הוא פועל והוכיח הרב שהכלל הראשון גובר ומלת את פני מורה על תיבת לפני.

פרשת שפטים

פסוק כ

כי כן משפט עבודה זרה אחר אחת בתוך סוף ישעיה כי רבים מפרשים שזה קאי על אשרות הנטועים בתוך הגן.

פרק יז

פסוק א

כל דבר רע פירוש מום עכ"ל הפסוק מפרש כאלו מום הוא השם והוראתו כל דבר רע.

פסוק ב

לעבור בריתו הפך להעמידו עכ"ל עיין מה שכתב הרב לעברך בברית. הנה מלת עבר בחסרון בי"ת להפך וזה כונת הרב כאן.

שם דקדוק וישתחו בספר היסוד גם הובא לדברי הרב פרשת יתרו.

פסוק ד

וּדְרַשְׁתָּ הַיֵּטֵב וְכוּ' וְהוּא מַעֲט רַחוּק מִגְזֵרֶת טוֹב עַכ"ל. וְיוֹתֵר נִרְאָה שֶׁהוּא מִגְזֵרֶת יֵטֵב כְּמוֹ מֵיֵטֵב שְׂדֵהוּ.

פרק יח

פסוק יא

וְכֹאשֶׁר יִשְׁעַן עַל חִכְמָתוֹ לִבְקֶשׁ הָאֵמֶת וּמָה שִׁיְהִיָּה חוּץ מֵהַשֵּׁם הֵנָּה לְבוֹ חֶסֶר אוֹ הוּא מְשׁוּבֵשׁ וְכוּ' עַכ"ל רָאָה אֶתְהָ הַקּוֹרָא אִיךָ הַפְּלִיג הֵרַב בְּחִכְמָתוֹ הַגְּדוּלָּה וְצוּה שְׁלֵא לִשְׁעַן עַל הַחִכְמָה בְּלִתִּי אֵל ה' לְבַדּוֹ יִדְרוֹשׁוּ דוֹרְשֵׁיו תְּמִיד, כִּי פֶשֶׁה הִנֵּגַע זֶה בִּינֵינוּ מִיּוֹם בְּרוּא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ, וּפְעָם עָשׂוּ כִשְׁפִים וְהַעֲמִיקוּ בָהֶם וּפְעָם עָשׂוּ מַסְכָּה בְּחִכְמָה אוֹ בְּכִשְׁפִים וּפְעָם הִלְכוּ בְּסוּלָם הַחֲקִירָה הָעִיוֹנִית, וּמָה שֶׁבִּשְׁרָו לָהֶם חִכְמָתָם הָאֲמִינָה וְכֹל אֲשֶׁר לֹא חִיִּיבָם חִכְמָתָם לֹא הָאֲמִינָה, וְעַל יְדֵי כֶךָ לֹא בִטְחוּ בִישׁוּעַת אֱלֹהִים וְהִלְכוּ קְדוֹרְנִית, גַּם נִטְמָאוּ בְּטוֹמָאֵת מֵת בְּאוֹבוֹת וּבִידְעוֹנִים הַמְהַפֵּךְ שֶׁכֵּל זָךְ וְטָהוֹר לְטָמְאָה בָּהֶם וּבְדַרְכֵיהֶם. וְאַחַת אֵל אַחַת לְמִצּוֹא חֶשְׁבוֹן בְּשִׂאוֹל לְהוֹרִיד נֶפֶשׁ הַמְשַׁכֵּלֶת בְּאֵר שַׁחַת. וְזֶה שֶׁדָּבַר הֵרַב בְּצַחוֹת לְשׁוֹנוֹ וְאוֹמֵר הֵנָּה לְבוֹ חֶסֶר כִּי אֵין לְהַשְׁעַן עַל שְׁכֵלּוֹ לְהִיּוֹת דִּיין וְשׁוֹפֵט בֵּין טוֹב לְרַע, כִּי לְפַעְמִים יַחֲלֵשׁ הַשְּׁכֵל אוֹ מִמְקוֹר חֲצָבוֹ חֲלֵשׁ בְּטַבַּע אוֹ נַחֲלֵשׁ מִמְעוֹנָתוֹ וְדִירְתוֹ בְּגוֹף לֹא טָהוֹר כְּרוּךְ אַחַר חוֹמְרוֹ וְזֶה לְבוֹ חֶסֶר כִּי הֵלֵב כִּינּוּי לְשַׁכֵּל.

גַּם דֶּרֶךְ אַחַר שֶׁכְּתַבְתִּי שֶׁהַשְּׁכֵל נִטְמָא בְּעַסְקוֹ בְּדַבְרִים טְמֵאִים בְּאוֹב וּיְדְעוֹנֵי וְאִזְ הַשְּׁכֵל מְכַרִּיחַ לְהַקִּים דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן לְהַחֲזִיק בְּטוֹמָאֵתוֹ כְּמוֹ דִּיין אוֹהֵב נֶאֱמָן לְבַעַל דִּין וְדַבֵּק מֵאַחַ הֵלֵא יִצְדַּד לְזַכוֹת אוֹתוֹ בְּדִין כְּטַעַם פְּסִילְנָא לִיָּה לְדִינָא כִּי חֲבִיב עָלַי כְּגוֹפְאֵי, כֵּן מִשְׁפֵּט הַשְּׁכֵל אִם יִדְבֵּק בְּטוֹמָאֵה וְתוֹעֵבָה יִבְחַר מִצְדָּד בְּשַׁכֵּלּוֹ לְאוֹהֵב פֶּשַׁע וּמִצָּה. וְזֶה שֶׁכְּתַב הֵרַב אוֹ הוּא מְשׁוּבֵשׁ וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים.

פרק יט

פסוק ג

וְשִׁלְשֵׁת תַּחֲלֵק הָאָרֶץ לְשִׁלֵּשׁ וְלִדְעַת הַשְּׁנִי שֶׁל רַאב"ע הוּא פּוֹעֵל מִמְסַפֵּר הַחֲלֵקִי, וְעֵיין שְׁמוּאֵל א' כ' וְשִׁלְשֵׁת תְּרַד מַאֲד, פִּירוּשׁוֹ תַמְתִּין שֵׁם אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים וּמִשְׁקֵלוֹ וְקִדְשָׁתוֹ. סוּף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמַע מִשֵּׁם הַמְסַפֵּר כִּי יִתְחַלֵּק לְכַמָּה גּוֹוִינִין וְלְכַמָּה הוֹרָאוֹת וְלֹא כֵן טַבַּע גְּזֵרֶת הַפּוֹעֵלִים וְהַבְּנִינִים לְמִינֵיהֶם.

פסוק ה

וְנִדְחָה מִבְּנִין נִפְעַל וְהַקֵּל נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנַס עַכ"ל רָצָה לֹמַר שֶׁהוֹקֵל נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל כִּי נִכּוֹן לְהִיּוֹת דָּגֵשׁ בְּדִלִי"ת לְחֶסְרוֹן נו"ן פ"א הַפְּעַל רֵק שֶׁהוֹקֵל. וְסָבַר הֵרַב דְּנִדְחֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מִחֲסָרֵי נו"ן וְגַם וְנִדְחָה יָדוּ מִזּוֹ הַגְּזֵרָה כְּאֲשֶׁר מוֹרָה דָּגֵשׁ הַדְּלִי"ת. וְדַע לְהוֹרָאָה הַזֹּאת שְׁנֵי 128

גזרות חסרי נו"ן ונחי למ"ד ה"א לכן רבים סוברים דנדחי ישראל משורש דחה ובנינו נפעל. ויותר מסתבר להיות כדאמרן.

פסוק טו

על פי שני עדים דרך קצרה וכמוהו ואם שלש אלה בפרשת משפטים.

פסוק יח

ענה כמו העיד גם כן במכות ובעונשים עד כאן בין שרצו העדים לחייב אותו מכות או עונשים יעשה להם כן ואפשר שהוא שם משותף ליסורים וענוים ועדות שוא להכות את רעהו בממון או ביסורים או להעיד בעצמו לחייב את עצמו, כמו פ"ך ענה ברך, לא תענה ברעך עד שוא, כיון שמחשבת העדים לענות את חברו על ידי עדותם או לענות את עצמו בדבר פיהם בסופו לכן הושאל שם ענה, ולא כן בעדות אחת הנקרא עדות ולא בקול ענות.

פרק כ

פסוק ז

ארש אשה ולא לקחה זה הכתוב לאות כי יש מי שימות בבא יומו עכ"ל דברי הרב ארוכים וקצרים, הוכיח בשכלו דאי אמרת ימיו קצובים למות בכל מקום ובכל זמן, כטעם מלאך המות מה לי הכא ומה לי התם, אם כן למה לא יצא בצבא. לכן מוכיח דזמן קצוב לו כשיושב בביתו בהשקט ולא כן הליכות מלחמה. ומיהו כל זאת להשיב נדחים ולדחות להם בקנה, אבל לדין מאמינים בדברי חכמינו ז"ל כי הליכות אדם תחת כותל רעוע מזכיר עון ושטן מקטרג בשעת הסכנה, הדברים פשוטים. ואין צריכים הוכחות כלל, וכבר ידעת מאמר חז"ל על פסוק כי תצא מחנה... ונשמרת מכל דבר רע. ועיין פרשת משפטים כתב הרב ז"ל העמיק מאד לדבר ביראה ובחכמה בענין הזה. ועתה הלא תחיינה עצמות היבשות אשר יבשו פריהם כי התחקו שרשם על ראש ולענה וישלחו פארתיהם הרעים אל חבורי הרב להיות גדר למו ותחת צאלו צללם. ועתה הסר משוכתם והיו לבער בראותם גודל יראתו ואמונתו אשר הגביר לרבים בפרשה זו או אז יחיו מערמת עפר.

פסוק ח

את לבבו הנה את יראה נוסף וכו'. ודעת מדקדקים שבנינו קל.

פרק כא

פסוק ט

והנכון בעיני כי לא ישפך דם נקי אם תעשה הישר בעיני ה' וכו' כסוד שכר מצוה מצוה וכו' אמר המחבר אל תתמה על דברי הרב כיון שהבחירה חפשית וכי ישאל הרוצח החומד ממון חבירו ויהרוג אותו בערמה אם בני ישראל זכים וטובים או לאו, אבל באמת אם ישראל המה בתכלית השלימות באחווה וריעות המה כולם כאיש אחד והמה בכלל לא יאונה לצדיק כל און כי כאשר השתתף גופם לעזור איש את אחיו ואיש את רעהו, כן ישתתף שכלם ורוחם יחד להציל נפש הנרצח ולהציל מחשבות הרוצח לבל יעברו גבולם להכות נפש. והארכתי במכתבי מדת דבורים בענין מאמר הנביא הכיני נא דברים נחמדים להשכיל.

פרשת כי תצא

פסוק יג

ועשתה תיקון ותקונה לכרות העודף וכו' והתקון עיקר כל מעשה במקרא וכו' כמו כי עשתה נבלה בישראל, וכללא דמלתא אם נגמר מחשבה רעה או טובה נקרא עשיה תיקון כי היא תכלית המחשבה, ולפעמים מצינו בתחלת המעשה כמו עשה שיראו מלפניו, כי עיקר תכלית המחשבה לירא מפניו. ועיין בפרק החולץ ר' אליעזר אומר תקוץ ר' עקיבא אומר תגדל. (שם)

את אביה ואם אמה אם קרוב ידוע להוי לך בפרשת קדושים נאמר איש אמו ואביו תיראו, ופירש"י לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים וגמרא ערוכה היא בקדושין דף למ"ד וזה שכתב הרב לכן נאמר בבכיה אב קודם לאם מפני שהבכיה היא כעין כבוד ליולדיה ואם קרוב אליה מנעוריה ומשדלתה לכן הקדים אב לאם. והמפרשים מוחקים גרסא זו וגורסין אם הרוג דהיינו אם אבותיה הרוגים, ואין צורך.

פסוק יד

ושלחתה לנפשה. תעשה רצונה עכ"ל כי הנפש כינוי לרצון כמו באות נפשו, אין נפשי אל העם הזה.

פסוק טז

וטעם לא יוכל כחביריו עכ"ל עיין מה שכתבנו לעיל פרשת דברים כי תיבת יוכל משמש לשני הוראות, הוראות שמירה ואזהרה, כאלו נאמר ושמרת מעשות זאת, כי הוראות משאילים זה לזה דהיינו שיהא הדבר אליך באזהרה גדולה כאלו לא תוכל ואין יכולת בידך לעשות. והוראות השנית לאיש אין יכולת בידו לעשות כמו לא נוכל עד אשר יאספו וגו'.

זזה כונת הרב וטעם לא יוכל כחביריו ולא לחנם נכתבו הוראות אלה במקרא ולהראות באו במקום שהמצוה הוא בפלס הבנת בן אדם כמו **לא תוכל לתת עליך איש נכרי, לא תוכל להתעלם**, כל אלה הדברים מחייב שכל בן אדם על כן שינתה התורה ולא כתבה לא תתעלם, לא תתן עליך איש נכרי, להגיד לך שאתם תהיו בישרת לבב במדות ישרות בדביקות איש אל אחיו שיהפכו הצווים האלה אליך לטבע מורגל כאלו לא תוכל לעשות את זאת. כי לא יאות לבן חכם שיזהיר האב אותו שלא יחתוך בידו או ברגלו, אבל באכילה שהורגלו רוב בני אדם שפיר אמרו בגמרא אל יאמר אדם אי אפשר בבשר חזיר וכו' ולא כן במדות טובות המה שירגיל אדם בהן מנעוריו ויהיה אצלו יתד תקוע והרגל ועליה יעלה מעלה כעולה במדרגת הסולם.

פסוק יז

הנודע עם הישר ידבר וכו' כי יעקב אבינו התפאר על עצמו לאמר **כחי וראשית אוני**, ולא כל אדם זוכה והפסוק מדבר עם ישרי דרך ולישרים בלבותם.

פסוק כ

ונסמכה זו הפרשה וכו' והעד ושם אמו וכו' כי ברוב המקרא מצינו שיחס הכתוב לטוב או לרע על שם אמם שנאמר **ושם אמו שלומית בת דברי**, וכן נמצא הרבה במקרא, אבל אמת כי רוב תולדות בני אחר מעשה אמם כמו שכתב הרב לעיל כי האם כגוף והאב כצורה והצורה לא יבינוה רוב בני אדם על כן נהפך בן יפת תואר לסורר ומורה וכבר נאמרו דבריו אלה בדברי חז"ל.

פסוק כג

ועל דרך הפשט כי אלקים פועל וכו' כאלו נאמר שאלהים מקלל מקום האדמה והאוויר אשר שם התלוי והקרוב לבוא נזק בנפשות ההולכים סביביו, ועתה יבושו ויחפרו המכחישים בכמה ענינים בדברי חז"ל בראותם שהרב בגודל עיונו וחקירתו ולא נעלם ממנו פלוסופי והנדסי וטבעי ובכל אלה מאמין מאד בדברי חז"ל אחזם ולא רפם. ואתה עשה אזנך כאפרכסת והבן.

פרק כב

פסוק ד

נופלים כמו רובץ ומלת נופלים כלל עכ"ל כיון שנאמר בפרשת משפטים **רובץ תחת משאו** וכאן שינה הכתוב לומר בלשון נופלים, ולכן כתב הרב שנופלים כלל לכל דבר או תחת משאו או מחמת חלישת כח ומרבה לכל דבר שצריך לעזוב את חבירו ולהטעינו.

פסוק ו

וכן שור או שה עכ"ל נאמר **אותו ואת בנו לא תשחטו** מטעם הנ"ל.

פסוק ח

מעקה ידוע ואין ריע לו והמדקדק מוציאו מגזרת עקת רשע והביא עצמו בעקה עכ"ל כי נתחלף לו מועקה עם מעקה מגזרת נחי למ"ד ה"א על משקל מעשה כמו שכתב הרשב"ם וכן בספר מאיר נתיב וזאת מגזרת עיק מנחי עיין.

פרק כד

פסוק טז

כי לא יומתו אבות על בנים מצוה על ישראל וכו' בפרשת יתרו הקשה מן יחזקאל שנאמר שם הבן לא ישא בעון האב ותירץ כאן שאוחז מעשה אבותיו בידו **פוקד עון אבות על בנים** וכאן שאינו אוחז מעשה אבותיו, אבל פה תירץ הרב בפשיטות דיש חילוק בין מיתות ב"ד למיתה בידי שמים ולא מחשבותינו מחשבותיו.

פרק כה

פסוק ז

יבמי האמת כי היו"ד סימן הפעול כי תמיד סימן הפעול בנו"ן כמו הלהרגני לא יכין לדבר הלהרגי ועיין פרשת בלק **לתתי להלוך עמכם**.

פסוק ט

וחלצה כמו וחלצו שד והטעם תסיר עכ"ל נראה לי טעות הדפוס שנכתב חי"ת במקום תי"ו ונכון לגרוס תסיר כמו שנכתב במכלול תחליץ ותסיר ותימה על המפרשים שלא פירשו בו כלל.

פרשת כי תבוא

פרק כו

פסוק ג

הגדתי היום וכו' או הוא כדמות הודיה וכו' וכן תרגם יונתן ואודינן וירושלמי מוסיף ואודינן ושבחינן.

פסוק טז

היום הזה. אלה דברי משה עכ"ל דלא תטעה לומר שגם פסוק היום הזה אומר המביא ביכורים.

פסוק יז

ואמר ר' יהודה הלוי הספרדי נשמתו עדן והוא על דרך שמצינו במקרא והיה ה' לך לאלהים וכן והיה ה' לי לאלהים עיין פרשת ויצא מה שכתבתי שם.

פרק כז

פסוק א

וזקני ישראל אמר כן להקל ורבים כן דעתו כדי להקל מעליו. צוה משה לזקני ישראל שהם יעבירו בכל המחנה. וכן וידבר משה והכהנים הלויים ועיין פרשת וילך בדיבור המתחיל ואל כל זקני ישראל.

פסוק י

ארור האיש על הברכה בני הגבירות וכו' הרב מפרש כאלו נמסר לו מסיני כן, וכללא דמילתא אין אתנו יודע מאיזה טעם יעמוד בכור האמהות בהר עיבל, ומסברא איפכא, כמו שתראה בריש פרשת במדבר גבי הדגלים שראובן בראש, וממנו נעלמים הדברים עד הוא מורה צדק. ועיין בסוטה דף ל"ו ונפקחו עיניך.

פרק כח

פסוק ב

טעם ובאו שיבואו מעצמם והשיגוך ואם לא תבקשם והטעם שלא תיגע עכ"ל ואפשר לפרש והשיגוך שלא יגזלו החומסים בדרך כמו שהוא בעון הדור חומסים אומות העולם התמצית ואנחנו יונקים משיורי המאכל כידוע, וזה ובאו עליך והשיגוך בשלימות שלא יקרה מקרה בדרך.

אמר המחבר גם כל הקללות משתמעין לתרי אפי, אם אנחנו עושים רצונו יתברך כמאמר חז"ל במועד קטן פרק א' יהא רעוא דתזרע ולא תחצד וכו' ועיין בזוהר הקדוש וזה ויהפוך ה' את הקללה עצמה לברכה, כי הכל הולך אחר כונת הלב, וכבר ידעת מאמרם מתוך הברכות שברך בלעם אנו יודעים מה היתה כונתו של אותו הרשע לקללם, אם לא היה מתג ורסן על פניו, וכן אנו רואים מתוך הקללות שקלל משה רבינו ע"ה את כונתו הטובה

אשר כוון לבו להפוך את הקללה עצמו לברכה, וכטעם **לך בכחך זה והושעת את ישראל**, כן בכח כונת משה בקללתו כדאמרן יוחן צדק והשפעה על ישראל. ועיין בבא בתרא ד' פ"ה א"ר לוי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם וכו'.

פסוק ה

טנאך מקום הלחם והוא מוקדם ומאוחר עם משארותיך אמר המחבר חפשתי ולא מצאתי שיהא משארתך נכתב קודם טנאך על כן אמרתי שהוא טעות הדפוס.

פסוק ז

ובשבעה לשון רבים וכו' פירוש לכן נאמר המשל על רוב מכות ורוב שמחות במספר שבע, כי הוא חשבון שלם לשבוע, ולשמטה, וליובל, ורב כח המספר שבעה בתורה **חצבה עמודיה שבעה**, ובכנור של מקדש שבע נימין וכן קולות המוזיקה שבעה והשמיני חוזר לאחד. גם בזוהר הקדוש פרשת וישב הפליג מאד באמרו **ואשביעך בה' אלהי השמים**, מאי ואשביעך לאתלבשא ברזא דשבע נהורין עילאין דאינון רזא דשלימא עילאה. וזה שכתב הרב כי הוא תלוי בעליונים ועתה די לך. ועיין פרשת בחקותי **ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם**.

פסוק כז

ובחרס יש אומרים שיצטרך אל חרס כאיוב ואם הוא בסמ"ך עכ"ל וכן מצינו **ושמת שכין בלעך** בשי"ן **ובוקע עצים יסכן במ** בסמ"ך, מהוראה זו לפי דעת בעל מאיר נתיב וכן רבים.

פסוק לב

וכלות כמו נכספה וגם כלתה וכו' והוראתו תאוה וחימוד, וכיון שתיבת ותכל לנקבה, על כן פירשו המדקדקים שחסר תיבת נפש, אבל קשה לרב להיותו מעומדים כיון שהוא עומד בלשון קל כמו **כלתה נפשי**, והוי למכתב ותכל על משקל **ותלך ותתע**, וכיון דאפקיה לקרא בלשון כבד שמע מינה שהוא יוצא, לכן מפרש שקאי על אם אבשלום אשת דוד בקשה לדוד עד שהכניסה תאוה בלבו וילך אל אבשלום ומה שקאמר הרב חסר הדעת אפשר לפרש על פסוק ועץ הדעת שחסר תיבת דעת, אבל כאן אין דקדוקו כן. ומיהו בעלילה בא הרב על המדקדקים כי מצינו גם מבנין כבד עומד להראות על חוזק הפעולה כידוע בהרבה מקומות, ולא ידעתי על מה הרעיש הרב בשביל דקדוק קטן להפוך דעת המדקדקים, אולי ידע מה שלא ידעתי. ועיין במפרשים שהרבו לדבר בענין הזה גם עשו טעות בדברי הרב ויהי מה דקדוק תיבה הזאת לא נפלאה היא מן המדקדקים.

פסוק לו

ועבדת שם. ולא יועיל לך עכ"ל. הטבתי אשר דברתי בחבורי עדת דבורים פירוש ענין הזה באריכות, ושם נאמר כי נגלה לפניו שימירו כבודו בארצות הגוים למצוא חן בעיני העמים, וקושטא דמלתא האומר לשמן וידליק יאמר לחומץ וכו' הנותן חן בארצות העמים הוא יאמר להסיר חן זר תפארה והיתה לשמה ולבזה לעד. וזה שכתב הרב ולא יועיל לך.

פסוק נג

יציק לך כל אחד מאויביך. או הוא כן בעבור היותו בסוף עכ"ל כיון שתיבת יציק הוא לשון יחיד ואויבך רבים, או תוכל לומר שאויבך לשון יחיד ונשתנה החיר"ק לסגו"ל בעבור סוף פסוק. ולדעת המדקדקים דאמר דאין משיבין מן תיבה אשר נאמר כן על פי המסורה דיש טעם נסתר בדבר, וכיון שתיבת אויבך נמסר עליו שהוא חסר יו"ד על כן לא קשה מידי.

פסוק סג

וטעם כאשר שש שלא תחשוב וכו' נעלם ממנו דברי חכמינו ז"ל הוא אינו שש אבל אחרים משיש, ותיבת ישיש פועל יוצא.

פסוק סח

והתמכרתם אינו כמו ונמכרתם עיקר דברי רש"י וראב"ע להביא מופת נגד המדקדקים שאין נפעל להתפעל ואב ותולדה יחדו ירבצון.

פרק כט

פסוק ג

וטעם נתן כי מאתו העלילה ראשונה וכו' כי עד הנה לא היו מוכשרים לקבל בנקל דעת וחכמה כי הכל לפי המקום והזמן כמו שכתב הרב על פסוק **מה נורא המקום הזה**, ודרך הנותן מתנה להזכיר את המקבל איך ומה שהיה להמקבל בטרם בא אליו המתנה הזה ומי הוא הנותן ומה האחד מבקש כטעם **אם צדקת מה תתן לו**, ותועלת המקבל ועל כן שומע המקבל לדברי הנותן בכל אשר יחפוץ ממנו. והמפרשים דברו בה הרבה ואמת הדבר שיש לדבר בענינים ההמה דברים המשברים את הלב, אולם **לא איש דברים אנכי**.

פסוק ח

למען תשכילו כלומר תצליחו כן תרגם אונקלוס ויונתן ודלא כמו שתרגם ירושלמי מן בגלל דתתבוננון כי תיבת תעשון מורה שהוא יוצא ושפיר הוראתו נופל על הצלחה, והוא פועל

נאה ונחמד להשכיל. ויותר נפלאתי על הירושלמי דפירש תעשון דמתעבדין והוא נגד דקדוק הלשון.

פרשת נצבים

פסוק ט

ראשיכם כמו האהלה שרה אמו כי לא יבוא כינוי על סמוך כמו שנאמר ואקח את ראשי שבטיכם. וגם בפסוק ונירם אבד חשבון בפרשת חוקת פירש הרב שחסר תיבת ניר לפי פירוש הראשון עיין שם.

פרק ל

פסוק יט

למען תחיה בגוף או בזכר ופירש כי החיים הם לאהבה עכ"ל כן פירש הרב לעיל בפרשת עקב בפסוק למען תחיון ורבייתם וגו' וזכרת את כל הדרך וגו' וכתב הרב שם הטעם אם רציתם לשמור המצות למען תחיו זכרו את הדרך כי קשה לרב להיות היעוד מן המצות חיים לבד בלתי תכלית הבא מחיים, והוא וזכרת את כל הדרך וגו' וכן כאן פירש הרב כי החיים הם לאהבה כי זה כל האדם.

פרשת וילך

פרק לא

פסוק ב

לצאת ולבא במלחמה. והטעם כי אלו לא הייתי מת וכו' כיון שהתנצל בשני דברים בחלישות כח לצאת למלחמה, גם כי ה' אמר לא תעבור את הירדן הזה וגומר והיה די בהתנצלות דבר אחד, אבל מורה בזה כי מלחמת ה' אינו כשאר מלחמות ללחום בחרב ובחנית ובתחבולות, כי השם ישמיד הגוים וברוח שפתיו ימית רשע. וגם אם ה' הניח לי לעבור אתכם בארץ הזאת לא הייתי לוחם בחרב ובחנית כי אין בי כח לצאת ולבא, וכיון שמלככם ה' והוא ילחם לכם על כן אל תדאגו ואל תיראו אם יהושע יעבור לפניכם זה טופס דברי הרב. אבל דברי רש"י נוטים יותר לפי טעם הפסוק לא כהתה עינו ולא נס לחה.

פסוק ט

אל כל זקני ישראל וגו' עיין בפרשת כי תבא בפסוק **זקני ישראל**.

פסוק טז

וקם העם הזה. לא יתכן היותו דבק וכו' חלילה לרב להתנגד נגד דברי חז"ל באמרם מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר **וקם העם וגו'** אבל מתרץ על בעל הטעמים שלא הדביק אותו בטעם המלך וגדוליו ומדוע חלק אבותיך באתנחתא. ותירץ דאי אפשר בענין אחר, והיודע בין בטעמים וסגולותיהן ומצביהן יודע כי דברי הרב כנים. ותימא על בעל מקור חיים שמפרש דברי הרב כפשטיה ולא חש לכבוד חז"ל.

פסוק יט

תהיה לעד בבני ישראל דבק בטעם עם כי אביאנו וגו' דמספקא ליה לרב אי נאמר שנית וענתה השירה אודות כי ארכו הדברים כדרך **ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה**. או וענתה מלתא באנפי נפשיה ואין הכרע בדברים.

ולדידי נראה לפרש כי נאמר שני פעמים על שני הוראות, כדרך שעושים מכתב עם הקונים או עם המשרתים והכתב מעיד מה שיעשו מכפי אשר הותנה בשעת המקח או בשעת קבלת אדנות, גם הכתב מעורר למשרת לעיין תמיד במכתב לידע כדת מה לעשות ועונש העובר כפי התנאי. כן נאמר בראשונה למען תהיה השירה הזאת לעד אם אנכי אסתיר פני מכם שלא לחנם אני עושה זאת רק הכל כפי הכתוב בתורה, גם אתה תראו במכתב ותדעו אם תמצא אתכם רעות תראו במכתב התורה על מה ולמה באה אליכם הרעה הזאת כטעם פשפש ולא מצא יתלה בבטול תורה, לכן לא ידע לחפוש כראוי ושפיר נאמר עדות השירה שני פעמים.

פסוק כט

וטעם וקראת כמו וחסאת עמך עיין דברי הרב בפרשת שמות ונתחלף ה"א הנקבה בתי"ו על דרך **ועשת את התבואה**.

פרשת האזינו

פרק לב

פסוק ה

הלה' תגמלו זאת וגו'. וכבר פירשתי טעם הה"א בספר מאזנים וזה לשון הרב בספר מאזנים, אמר ר' שמואל הנגיד נתברר אצלנו שה"א הלה' לבדה והיא זרה, והנה זה הה"א יגלה סוד גדול והוא שהה"א לא יתכן להיות בשו"א ובפת"ח כי אין יכולת באדם לקרוא

שׁו"א נע אם לא יהיה אחריו אות בתנועה, על כן יהיה הה"א בפת"ח כדרך ההאי"ן התמהיין, וידוע כי הלמ"ד יהיה שׁו"א נע כמשפט כל למ"ד נוסף כמו ליעקב, ואל תשים אל לבך הקריאה שאנו קוראין כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהיא שׁו"א נע בעבור היות שׁו"א נע תחת אל"ף אדון. עכ"ל. ועיין אור תורה. ושלש מחלוקות בדבר, לסוראי, ה' לחוד, ולנהרדעי הל' לחוד. ולמדנחאי הלה' מלה אחת. ובחבורי אם מטעמים אאריך אי"ה בזה ברצות ה' דרכי.

פסוק יא

גוזליו הם הקטנים וכו' ומלת גוזל שם כלל וכו' הרב מפרש דגוזל הוא שם עצם כללי ושייך בו כינוי, וכן צפור דין עצם כללי יש בו ונאמר צפרים. גם הודיע לנו הרב דגוזל שם כלל מיני צפור כל צפור טהורה, וגם הוא שם פרטי שתי צפרים וכדומה, כן שם גוזל משמש לשני דברים לכל מיני אברה ונוצה ולמין יונים, ולכן שייך שפיר לאמר על גוזליו אצל נשר ולכנהו כיון שהוא כללי.

פסוק יג

במותי בוי"ו לא ישתנה וכו' ואין כמוהו ואת עשיר במותיו עכ"ל עיין ישעיה נ"ג כי שם הוראתו על מות כמבואר במכלול והבי"ת אינה מן היסוד וכאן הבי"ת מן היסוד. גם נוסחא ישנה שפיר כי שם פירש עשיר רשע.

פסוק יד

חמר כמו יין ותי"ו תשתה לנוכח וכו' ויש אומרים כי ענב לשון נקבה וכו' דעת הרב כי תשתה לנקבה נסתרת כי ענב לשון נקבה ופרושו הענבה תשקה את ישראל מדמה ומלת תשתה יוצא לשני, לכן פריך הרב שצריך לינקד תשתה בפת"ח התי"ו כי תשתה בחיר"ק אינו יוצא כלל. ויש אומרים כי תשתה לנסתר ואינו יוצא כלל וקאי על ישראל הנקראים לפעמים בשם נקבה, וחסר בפסוק מי השותה כמו אשר ילדה אותה.

פסוק טו

כשית. יש אומרים שהוא כמו כסה וכו' ואחרים אמרו שהוא כמו תעיתי כשה אבד וזה לא ימצא באחד מהפעלים עכ"ל. כי אם תהיה כשית לשון שם יהיה לזרא אשר לא נמצא כמוהו כ"ף נוספת בפעלים. ולא ידעתי מדוע כתב הרב שהמלה הזו אין לה אח, גם אח ואחיות יש לה בשורש כסה.

פסוק יח

צור ילדך תשי מה שכתב הרב הנח הנעלם תחת הדגש שהוא אל"ף וכו' הוא טעות בדפוס וצריך להיות והדגש שאחר התי"ו שהוא תחת הנח הבלוע שהוא נו"ן, כמו **כי תדור נדר**, כי גם כאן היה משפטו תשי בחיר"ק התי"ו אלא שאומרה בסגול. (שם)

מחולליך כמו ילדך וכו' כמו הרה תקריב ללדת תחיל ואל תתמה שלשון חיל עצמו אינו מורה על הולדה רק על הצער והזעקה ורעדה ואף על פי כן הושאל אל הבורא וגם יוצא לשני ואין כן טבע גזרתה, לכן מביא ראייה כי גם השקד הושאל על אבר ואף שהושאל אליו שם נצה כדרך צומח וגם שם שרשו נו"ן. זו טופס דברי הרב לדעתו והיודע לפרש באופן נאות מזו משובח.

פסוק כד

ולחמי רשף. אכולי עוף וכו' כן פרשו התרגומים וחולי הבוערת הנקרא בשמו אכולי משום שאוכל ושורף ומביא תבערה בגוף. ועיין בפרק אין מעמידין תחלת אוכלא ולבסוף אוכלא. ועיין בנדרים בפרק הנודר מן הירק.

פסוק כו

אפאיהם יש אומרים שהם שלש מלות וכו' וטעמו כמו אשחיתם וכו' ואלו היה כדעת המדקדקים כו' לא ידבק הטעם וכו' כי אפיצם מורה על הגרות וטלטול ואשביתה מורה על אבדון חלילה, לכן מביא הרב יש אומרים אחריבם באפי כטעם **וחרה אפי בכם, אבל ראוי להיות אפיהם כי אין דגש להשלים הנו"ן. ודברי הרב שניהם כאחד טובים.**

פסוק כח

כי גוי אבד עצות המה וגו' רק פי' עצות שב אל אובד וכו' וכיון שאובד מהפעלים עומדים לא יתכן לפרש שגוי היו מאבדים העצות, אלא עצות ואובד יחדו ידובקו והגוי מכונה בשם אובד עצות, כמו שמכונה האילן בשם נובלת כיון שעליה נובלין, וכן **ותאבדו דרך, נקראים הרשעים בשם אובדים וכן **תנו שכר לאובד**, וכן **קרועי בגדים**, אף שהבגדים קרועים יקראו הם קרועים וכן **מגולחי זקן**.**

פסוק לא

כי לא כצורנו צורם דברי משה וכו' כיון שאיכה ירדוף אחד אלף קאי על צרי ישראל, דהיה להם לומר כן בלבבם אם לא כי צורם מכרם ועתה מתחיל משה לומר לישראל כי לא כצורנו צורם וגו'.

פרשת וזאת הברכה

פרק לג

פסוק ג

תכו בלא אח ונכון שהוא כמו נמשכו והטעם שילכו אל המקום ששם הארון עכ"ל ונראה לדעת הרב גזרתו נתך למו ירמיה ז' נתכת אל המקום הזה, ויתכו כמים שאגתי איוב ג' כי גזרת נתך נופל הוראתו על דבר הנמס ועל דבר הנמשך ומתחבר לדבר אחר.

פסוק ו

יחי ראובן. הנה החל מהבכור וכו' ובעבור כבוד אהרן נתלה השבט ממנו וכו' לכן ברך משה שבטו של לוי מפני כבוד אהרן, אבל בשמעון לא היה גדול כמותו לכן לא ברכם. ומה שכתב הרב ואם יטעון טוען וכו' כי נאמר בדברי הימים ה' ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף ולא להתיחס לבכורה כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף, עד כאן. ודברי הרב דכתב למה בירך לאו דוקא אלא למה התחיל ממנו תחלה, ותירץ כי גם יעקב התחיל ממנו כי התחלה אינו תולה בבכורה כלל. ומה גם שמרמז בברכה שנלקחה הבכורה ממנו כדבר שנאמר אל תותר משאר אחיך ועוד החכים הרב למצוא טעם על סדר קדימתו. (שם)

יחי ראובן. תפלה ואל ימוח וכו' עיין פרשת במדבר כתב הרב וחיו ולא ימותו בכרת ויוסיפו חיים עיין שם. ואם כן אפשר דעת הרב אף אם נקצבים שניו מתחלת לידה יוסיף חיים, כמו שכתב הרב כמה פעמים לפעמים מת אדם קודם ימים הקצובים לו כגון במלחמה וכדומה, ולפעמים מאריך על ימיו הקצובים לו בטבעו אם ידבק בה' וביראתו. וזה טופס דברי הרב.

פסוק ח

לאיש חסידך. שהוא חסידך עכ"ל. כי הוראת הסמיכות רבים שרידי חרב, כמו שרידים מחרב. אשת רעהו של רעהו, וגם כאן פתרונו לפי ענינו שלא תטעה לפרש איש של חסידך.

פסוק טו

ומראש הררי קדם הטעם וממגד ראש עכ"ל וטעמו כמו בשמים ראש כמו מובחר מן המובחר.

פרק לד

פסוק ז

וטעם נס הפך מתח וכבר ידעת שכל גזרה אשר הוראתה משותפת לכמה דברים לא יאות לדבר בה רק לפי השתמשו במקרא וגזרת נס עיקר הוראתה על איש הבורח מפני דבר אחר, וינס החוצה, וינס מפניו. אבל לדברים הנגרים נבחר שם הזלה יזל מים, תזל כטל. לכן מתמה הרב שנאמר ולא נס ולא נאמר בלשון הזלה. לכן פירש הרב הוראתו הפך מתח כנאמר וימתחם כאהל לשבת, ופירוש לשון משיכה והפרשה כדרך הזקנים אשר יצא מפיהם ומאפס ליחה הנמשכת, ולא כן אדונינו משה ע"ה וכן דרך הרב לפרש על הוראה שלא מצינו במקרא על דבר מה. כמ"ש מלא היפך חסר שער וההיפך חלק ובפסוק בכסף מלא, הארכתני לדבר.